

Els papers
del Pavelló de la República

3

Centre d'Estudis Històrics Internacionals

FONS
MANUEL SERRA I MORET
(1939-1963)
Cartes, articles de premsa i documents

Edició, introducció i notes
Andreu Mayayo i Miquel Àngel Velasco

editorial afers
centre d'estudis històrics internacionals
Catarroja – Barcelona
2006

*Aquest llibre no podrà ser reproduït,
ni totalment ni parcialment,
sense el permís escrit de l'editor.
Tots els drets reservats.*

primera edició: setembre 2006
© CEHI-Pavelló de la República
© d'aquesta edició: Editorial Afers
apartat de correus 267
46470 Catarroja (País Valencià)
e-mail: afers@editorialafers.com
<http://www.editorialafers.com>

coberta: carta de Pau Casals a Manuel Serra i Moret, Prades (24-XI-1949)

disseny de la col·lecció: Jaume Gómez Muñoz

disseny de la coberta: Miquel Rosselló

i Jaume Gómez Muñoz

fotocomposició: Miquel Rosselló

imprès: Impremta Palàcios

Sueca (País Valencià)

ISBN-10: 84-95916-63-0

ISBN-13: 978-84-95916-63-1

dipòsit legal: V-3760-2006

Índex

Introducció.....	9
Manuel Serra i Moret.....	9
El Fons Personal custodiat al CEHI	13
1. Correspondència i documents relacionats amb els seus càrrecs polítics.....	15
2. Papers personals.....	22
3. Escrits.....	22
4. Retalls de premsa.....	24
5. Fons bibliogràfic	24
6. Consideracions finals sobre el Fons Personal Serra i Moret.....	24
Documents seleccionats	25
1. Correspondència	25
2. Articles de premsa	26
3. D'altres documents	27
Els documents.....	29
Correspondència (1939-1963).....	31
Articles de premsa	111
Altres documents	133
Índex de transcripcions	147
Annexos.....	151
1. Catàleg de correspondència	153

2. Dades obtingudes a partir de documents personals de Serra i Moret.....	167
Bibliografia	172
1. Bibliografia sobre Manuel Serra i Moret	172
2. Revistes i altres publicacions (1940-1963).....	173
3. Diccionaris i pàgines web sobre citacions biogràfiques	173
3.1. Diccionaris	173
3.2. Pàgines web.....	174

Introducció

Manuel Serra i Moret

Manuel Serra i Moret (Vic, 1884-Perpinyà, 1963) era fill d'una família benestant i d'orientació religiosa. El seu pare, Josep Serra i Campdelacreu, fou un dels impulsors de la vida cultural osonenca. L'any 1899 s'establí a Barcelona per acabar el batxillerat i iniciar els estudis universitaris. Freqüentà l'Ateneu Barcelonès i el 1900 s'afilià a la Lliga. Va conèixer Sara Llorens (Lobos, Argentina, 1881-Perpinyà, França 1954), amb qui es comprometé i es mantingué unit sentimentalment tota la vida. Jove conferenciant i articulista, col·laborà en *La Renaixença*, *El pensament català* i *Joventut* (1901), com també en diverses revistes comarcals. Després de la mort del seu pare el 1901, marxà als Estats Units i hi estudià economia i ciències socials a les universitats de Chicago i Columbia (Nova York). El 1902 es traslladà a Mèxic i féu un periple per diversos estats de l'Amèrica Central i dels EUA, després del qual tornà a Nova York per a prosseguir els seus estudis. El 1906 retornà precipitadament a Catalunya per a visitar la seva promesa, desnonada pels metges. El 1907 cursà economia a la Universitat de Cambridge, i el 1908 contragué matrimoni civil amb Sara Llorens a l'Argentina. Tots dos es traslladaren a Canàries i finalment, el 1910, s'establiren a Pineda de Mar.

El 1912 inicià la seva activitat política juntament amb Domènec Martí Julià, president de la Unió Catalanista, que el féu elegir vicepresident. Alcalde de Pineda el 1914, un càrrec que renovà el 1917 i el 1920 i que conservà fins a l'octubre del 1923, fou destituït arran de la instauració de la dictadura de Primo de Rivera. En morir Martí i Julià, ingressà, el 1917, a la Federació Catalana del Partido Socialista Obrero Español (PSOE) i presentà en l'onzè congrés la ponència sobre nacionalitats. El 1923, però, va trencar amb el PSOE, el mateix any que va fundar, juntament amb Rafael Campalans, Gabriel Alomar, Joaquim Xirau i d'altres, la Unió Socialista de Catalunya (USC). En aquesta època dirigí *Justícia Social*. L'1 de setembre del 1925 s'autoexilià a l'Argentina acompanyat de la seva esposa, fins al 1928 que tornà a Catalunya. Durant l'anomenada «dictatova» del general Berenguer, contribuï a reorganitzar la USC i reassumí l'alcaldia de Pineda, que mantingué fins al 1934. El 1930 va escriure la introducció a la primera edició en català del *Manifest comunista* de Karl Marx, va publicar *Nocions d'història i de filosofia* i va col·laborar en els diaris *La Rambla*, *L'Opinió*, *Mirador* i, de bell nou, *Justícia Social*.

El 14 d'abril de 1931 va ser nomenat ministre d'Economia i Treball del govern de la República catalana proclamada per Macià i, tres dies més tard, conseller de la mateixa cartera dins el govern de la Generalitat provisional. Diputat a les Corts Constituents espanyoles el 1931, fou reelegit el 1933. El 1932 va ésser el candidat més votat a les eleccions al Parlament de Catalunya (78.814 vots) i va ésser designat cap de la minoria socialista. Inicià el llibre *Socialisme*, que no arribà a veure la llum. El seu capteniment contrari als fets del 6 d'octubre de 1934 li comportà la suspensió de militància en la USC fins al juliol del 1935. El juliol de 1936 participà en la constitució del PSUC sense gaire entusiasme. A la primeria d'octubre fou nomenat sotssecretari de la Conselleria d'Obres Públiques de la Generalitat i, a l'agost, president del reorganitzat Consell d'Economia de Catalunya, un càrrec que ocupà fins al final de la guerra. A la fi d'abril de 1938, la seva esposa Sara Llorens marxà a l'Argentina. L'1 d'octubre del 1938, mentre era a

Londres, va ser elegit vicepresident segon del Parlament de Catalunya quan es va renovar la mesa, juntament amb Josep Irla com a president i Antoni Rovira i Virgili com a vicepresident primer.

El 30 de gener del 1939, Serra i Moret començà el camí de l'exili cap a l'Argentina, on arribà el dia abans de començar la Segona Guerra Mundial. Treballà a *Noticias Gráficas* de Buenos Aires i dirigí l'elaboració del *Diccionario comercial e industrial de la República Argentina*. Col·laborà en publicacions d'arrel catalana com ara *Ressorgiment*, *Catalunya* i *Galeuzca* de Buenos Aires, *Germanor* de Santiago de Xile, *El Poble Català*, *Nova Era*, *Horizontes* i *La Nostra Revista* de Mèxic, *La Nova Catalunya* de l'Havana i *La Revista de Catalunya* de París, i també d'informació de l'exili espanyol com ara *España Republicana*, *La Vanguardia*, *El Correo de Asturias* i *El Pensamiento Español* de Buenos Aires, *El País* de Montevideo i *Nueva España* i *El Nacional* de Mèxic.

Expulsat del PSUC el 1940, col·laborà en l'estructuració del Moviment Socialista d'Emancipació Catalana, que el 1942 es transformà en Partit Socialista Català. El 1945 s'incorporà al Moviment Socialista de Catalunya, on va ser una figura preeminent juntament amb Josep Pallach, amb qui establí una relació estreta i entranyable. La seva signatura fou fixa en la redacció d'*Endavant*, òrgan del MSC, una publicació a la qual aportà el seu pòsit intel·lectual. Durant l'exili a l'Argentina publicà *La reconstrucción económica de España* (1942), *Los fundamentos de la historia y la filosofía* (1943), *Jovellanos y la Reforma agraria*, *Diccionario económico de nuestro tiempo*, *La Carta de l'Atlàntic* (1944), *La economía de postguerra* (1945), *Geografía económica* i *La riqueza de América* (1947).

La seva activitat integradora de la comunitat catalana es manifestà per tota l'Amèrica del Sud. El 1945, a Santiago de Xile, féu la conferència «L'ahir i el demà de Catalunya», i el 1946 inicià un periple de conferències i cursets per les principals universitats sud-americanes com ara a Córdoba, Xile, Lima, Bogotà, Caracas, Barranquilla, Mèxic i l'Havana. Va rebre l'homenatge de la colònia catalana, que el va declarar representant i portaveu en el govern d'Irla que el

24 de juliol de 1946 l'havia nomenat conseller. De camí cap a França, acudí a Nova York com a delegat de la República, i a la sessió del 12 de desembre de l'ONU hi aconseguí la condemna del règim de Franco. Així mateix, va ser rebut per ministres del govern britànic quan es va estar a Londres. El desembre de 1946 s'establí a París i col·laborà amb el govern d'Irlanda fins al 23 de desembre de 1947, quan dimití tot al·legant inacció. Durant el gener-febrer del 1948, a Londres impartí classes al prestigiós London School of Economist and Political Sciences, i va ser convidat a reunions del Labour Party. L'abril del 1948 es retrobà a França amb la seva esposa, i establí a Perpinyà la seva darrera residència. Serra i Moret mai no es va deslligar de la cooperació amb els republicans espanyols i, no debades, el 1949 acceptà la proposta d'Álvaro de Albornoz per a participar en el govern com a ministre sense cartera per a Europa, en què va aportar, principalment, la seva experiència dins el marc polític internacional i les seves influències davant el Labour Party anglès i la SFIO francesa. Dimití el 6 de maig del 1950 per assumir la presidència interina del Parlament de Catalunya, reivindicada uns mesos després de la mort de Rovira i Virgili.

La col·laboració amb el govern espanyol fou àmpliament criticada per Esquerra Republicana; de fet, aquest fou l'argument principal per a considerar-lo inhabilitat quan va assumir la presidència del Parlament o bé quan reivindicà la presidència de la Generalitat de Catalunya arran de la dimissió del president interí Josep Irla. Aquest afer, conegut com a «Cas Serra i Moret» a l'ambient polític de l'exili, culminà en l'elecció a Mèxic de Josep Tarradellas com a president de la Generalitat l'agost de 1954. Des d'aleshores, Serra i Moret, molt minvat de salut, es retirà de la primera línia política i es dedicà a tasques relacionades amb el MSC i a la seva activitat com a escriptor. Enllaçant amb les *Reflexions sobre el demà de Catalunya* (1951), el 1957 es publicaren *Crida a la joventut catalana* i *Ciutadania catalana*, considerades el seu testament polític i espiritual. Manuel Serra i Moret, fidel al seu principi de no tornar a Catalunya mentre Franco detingués el poder, va morir als 79 anys a

Perpinyà el 29 de juliol de 1963, víctima d'un càncer. El seu enterrament es va convertir en un acte d'homenatge en què foren presents tots els partits i sindicats a l'exili.

El Fons Personal custodiat al CEHI

Segons explica Jordi Planes i Casals¹, excap de recerques del Centre d'Estudis Històrics Internacionals (CEHI) de la Universitat de Barcelona, aquesta entitat rebé el Fons Personal de Manuel Serra i Moret, conjuntament amb el del seu pare, Josep Serra i Campdelacreu, i el de la seva esposa, Sara Llorens, lliurats pel fill d'un amic personal i company de causa de Serra, també exiliat i mort a Perpinyà, en haver de buidar casa seva. El Fons, així que fou inventariat i catalogat, es posà a l'abast dels investigadors. Malgrat la seva riquesa documental i l'acurada catalogació, segons els comentaris de les bibliotecàries, el Fons està molt poc explorat. L'inventari codifica trenta caixes amb documents continguts en carpetes, estructurades en sis blocs: C1. Correspondència; C2. Papers personals; C3. Escrits; C4. Retalls de premsa; C5. Fons bibliogràfic; i C6. Càrrecs polítics. El complementa un fons bibliogràfic annex que consta de cent cinquanta-vuit obres. Si bé existeixen certs documents amb data anterior al 1939 —pocs, sobretot personals i de caràcter identificatiu—, absolutament tota la correspondència pertany al període que s'obre el 31 de gener del 1939, quan Serra i Moret travessà la Jonquera i el Pertús vers un exili que l'acompanyà fins a la mort. Així doncs, considerem l'any 1939 com a referència inicial del Fons Personal.

¹ Autor del text introductor al catàleg del Fons Personal de Josep Serra i Campdelacreu, custodiat al CEHI, editat per AUSA, Publicació del Patronat d'Estudis Osonencs, Vic:1996.

Estructura del Fons Personal Serra i Moret dipositat al Centre d'Estudis Històrics Internacionals

<p>C1. CORRESPONDÈNCIA</p> <p>C.1.1. Institucional</p> <p>A. Generalitat de Catalunya.</p> <p>B. Parlament de Catalunya.</p> <p>C. República.</p> <p>D. Govern d'Euskadi</p> <p>E-F. Organismes d'Argentina i Xile</p> <p>C.1.2. Organitzacions polítiques</p> <p>C.1.3. Entitats (1/2)</p> <p>C.1.4. Entitats (2/2)</p> <p>C.1.5. Editorials, revistes.</p> <p>C.1.6. Personal (A-B)</p> <p>C.1.7. Personal (C)</p> <p>C.1.8. Personal (D-F)</p> <p>C.1.9. Personal (G-L)</p> <p>C.1.10. Personal (M-O)</p> <p>C.1.11. Personal (P)</p> <p>C.1.12. Personal (Q-S)</p> <p>C.1.13. Personal (T-X)</p> <p>C.1.14. Personal (Per identificar)</p>	<p>C2. PAPERS PERSONALS</p> <p>C.2.1. Papers personals</p> <p>A. Invitacions, tríptics, etc.</p> <p>B. Papers relacionats amb els seus viatges</p> <p>C. Papers personals diversos.</p> <p>D. Mapes, gravats, etc.</p> <p>E. Fotografies diverses</p> <p>F. Retalls de premsa.</p> <p>C.2.2. Papers personals</p> <p>A. Factures</p> <p>B. Carnets.</p> <p>C. Altres documents personals</p> <p>C.2.3. Fotografies diverses</p> <p>C.2.4. Fotografies diverses</p> <p>C.2.5. Fotografies diverses</p>	<p>C3. ESCRITS</p> <p>C.3.1. Escrits Inèdits (1/4)</p> <p>A.- Quaderns d'estudi manuscrits.</p> <p>B.- Novel·les manuscrites.</p> <p>C.- Revistes manuscrites.</p> <p>C.3.2. Escrits Inèdits (2/4)</p> <p>C.3.3. Escrits Inèdits (3/4)</p> <p>C.3.4. Escrits Inèdits (4/4)</p> <p>C.3.5. Articles de revistes:</p> <p>A.1.- 1902-1907 / A.2.- 1920-1939</p> <p>B.1.- 1940-1942 / B.2.- 1941 / B.3.- 1942</p> <p>C.3.6. Articles de premsa:</p> <p>A.1.- 1943 - A.2.- 1944 - A-3 1945</p> <p>B.1-1946 - B2-1947 - B3.-1949 - B4.-1950</p> <p>C.1.- 1951 - C.2.- 1952 - C.3.- 1953</p> <p>C.4.- 1954 - C.5.- 1959 - C.6.- 1961</p> <p>D.1. Articles sense signar</p> <p>D.2. Articles de M. Eritjol (Serra i Moret?)</p> <p>D.3. Articles traduïts per M. Serra i Moret</p> <p>D.4. Articles de premsa sobre tema social.</p> <p>E.1. Articles a «Jovenut»</p> <p>E.2. Articles a «Renaixement»</p> <p>C.3.7. Discursos i conferències</p>
<p>C4. RETALLS DE PREMSA</p> <p>C.4.1. 1932-1940</p> <p>C.4.2. 1947-1959</p> <p>- Retalls sobre la bibliografia de M.Serra i Moret.</p> <p>- Retalls sobre la tasca d'escriptor.</p>	<p>C5. FONS BIBLIOGRÀFIC</p> <p>1-2. Obres de J. Serra Campdelacreu</p> <p>3-4. Obres sobre la ciutat de Vic</p> <p>4. Obres sobre Pineda de Mar i altres indrets.</p> <p>5-6. Obres sobre temes diversos.</p> <p>7. Obres sobre J. Serra Campdelacreu.</p> <p>8. Obres sobre poesia i Jocs Florals.</p> <p>9. Poesia. Novel·les. Comtes. Cançons, Assaig.</p> <p>10. Obres sobre tema religiós (s. XVIII i XIX).</p>	<p>C6. CARRERS POLÍTICS A L'EXILI</p> <p>C.6.1. President de la Generalitat de Catalunya, a l'exili:</p> <p>A. Correspondència amb institucions.</p> <p>B. Correspondència amb polítics</p> <p>C. Documents relacionats amb la presidència.</p> <p>C.6.2. Carrers polítics a l'exili: Conseller Generalitat / Ministre República:</p> <p>A. Generalitat: correspondència</p> <p>B. República: correspondència</p> <p>C. Organitzacions polítiques: correspondència.</p>

1. Correspondència i documents relacionats amb els seus càrrecs polítics

La correspondència, codificada com a C1, conforma el gruix del fons documental i està dividida, segons el destinatari/remitent de les cartes, en institucional (caixa 1), organitzacions polítiques (caixa 2), entitats (caixes 3 i 4), editorials i revistes (caixa 5) i personal (caixes 6 a 14). Encara que no és considerada estrictament correspondència, una part important de les cartes que Serra i Moret va bescanviar es conserven a les dues caixes codificades com a C6. En concret, són tres-cents documents relacionats amb els càrrecs polítics que posseí: conseller de la Generalitat (24-VII-1946 a 23-XII-1947), que conté les diverses adhesions que rebé de les comunitats catalanes d'Amèrica, ministre de la República (6-II-1949 a 6-V-1950), i les dues controvertides polèmiques: l'assumpció de la presidència del Parlament Catalunya el 1950 després de la mort d'Antoni Rovira i Virgili, i la pretesa presidència de la Generalitat de Catalunya el 1954 després de la renúncia del president interí Josep Irla. Aquest és un dels capítols més importants del Fons ja que aporta documents per a esclarir o, si més no, complementar el que s'ha dit respecte a aquests dos tèrbols afers de les institucions catalanes a l'exili.

L'inventari de correspondència té un handicap important i és que només existeix un centenar de cartes (o còpies) signades per Serra i Moret. Del fet de no conservar còpies dels seus escrits es lamenta més d'una vegada als seus corresponents. En la majoria dels casos Serra es limitava a consignar la data en què contestava l'escrit sobre l'original rebut. Per a la recerca suposa una pèrdua irreparable, perquè hauríem d'imaginar-nos la riquesa documental d'un fons constituït per tres mil cartes rebudes i les corresponents remeses. No obstant això, el context es pot salvar en molts casos pel mateix contingut de les cartes que rep Serra o per les referències que fan els seus interlocutors en les respostes. Per raons òbvies, sobretot en els primers temps, són cartes de l'exterior. Les relacions epistolars amb persones i entitats de l'interior són escasses i ubicades en el temps, principalment, amb motiu de la seva instal·lació a França el 1947.

Inventari de correspondència del Fons Personal Serra i Moret

<i>Correspondència</i>	<i>Caixes</i>	<i>Documents</i>	<i>Inventari</i>
Institucional	1	73	C.1.1.
Organitzacions polítiques	1	46	C.1.2.
Entitats	2	292	C.1.3 i 4.
Editorials, revistes	1	98	C.1.5.
Personal	9	2.252	C.1.6 a 14
Càrrecs polítics	2	301	C.6.1 i 2.
Total	16	3.062	

La correspondència institucional està conformada per setanta-tres cartes: tres de la Generalitat de Catalunya, vint-i-una de la República espanyola, nou del govern del País Basc i sis de diverses instàncies de la República Argentina i Xile. L'apartat dedicat al Parlament de Catalunya (trentadues cartes) conté l'enquesta que Serra i Moret va cursar el 30 juliol de 1943 en qualitat de vicepresident del Parlament de Catalunya: vint-i-tres cartes a diputats a l'exili —i les nou respostes obtingudes— amb l'objecte de revitalitzar l'activitat parlamentària, totalment aturada amb motiu de la diàspora provocada per l'exili i el desenvolupament de la Segona Guerra Mundial.

Les quaranta-sis cartes incloses en l'arxiu d'organitzacions polítiques pertanyen a disset associacions, sindicats i partits. Entre elles hi ha les cinc cartes relacionades amb l'expulsió de Serra i Moret del PSUC el 1940, en què destaca la que li adreça Josep Marlés des de Mèxic DF el 18 de novembre del 1940 on li comunica la separació del Partit. L'arxiu de correspondència amb entitats està format per dues-centes noranta-dues cartes i és particularment interessant pel seguiment de les seves activitats quant a la coordinació del moviment de l'exili català a Amèrica, amb un total de cent cinquanta-set cartes. L'integren escrits d'agrupacions (quaranta-vuit), associacions (vuit), ateneus (quatre) biblioteques (cinc), cambres de comerç (un), casals i centres catalans (vuitanta-dos), centres republicans (trenta-cinc), clubs (cinc), comitès (tres), comunitats catalanes d'Amèrica

(catorze), Consell Nacional Català (quatre), societats de socors mutu (deu), patronats (sis), instituts (deu), grups (deu), federacions (dos), universitats (nou), homenatges (vuit) i diversos (vint-i-vuit).

La caixa C1.5 conserva la part lligada amb l'activitat professional de Serra i Moret, amb noranta-vuit documents: vint-i-quatre d'editorials, seixanta-nou de revistes i cinc de cadenes de ràdio. La correspondència personal (dues mil dues-centes cinquanta-dues cartes de tres-cents setanta-sis comunicants) està classificada per ordre alfabètic, dins nou caixes, i inclou plasmacions del seu pensament intel·lectual, polític i social, expressions doctrinals i manifestos que veurien la llum pública a través de diferents mitjans de comunicació, cartes per a l'establiment o seguiment d'activitats polítiques i intel·lectuals i de socors a refugiats, i també tota mena de testimonis, com ara simples missatges d'afecte personal, tributs d'admiració per la seva obra, sol·licituds de recomanacions, orientacions o consells, agraïments per aquests, etc.

El flux de la correspondència és molt regular al llarg dels 25 anys d'exili, si bé quasi un terç del total de tres mil seixanta-dues cartes i documents, en concret vuit-centes seixanta-una, és datat en el període 1945-1948; per contra, atès l'avançada edat de Serra i Moret, la pèrdua d'influència política i el deteriorament de la seva salut, durant els anys 1959-1963 només es registren vuitanta-vuit cartes. Lògicament, destaquen també els anys 1954, amb dos-cents vint-i-nou escrits, i 1950, amb cent noranta-cinc, ja que es desenvolupen els fets de l'afer sobre la presidència de la Generalitat de Catalunya i l'assumpció per Serra i Moret de la presidència interina del Parlament de Catalunya, respectivament.

El corresponçal més prolífic és Miquel Ferrer (cent vint-i-set cartes), home molt actiu, visceral i contradictori en la seva relació amb Serra: tan aviat l'encoratja i testimonia el seu reconeixement per les diferents tasques que realitza i les propostes que impulsa, com el critica feroçment o intenta manipular, aprofitant la distància física i de vegades política que els separa i els contactes que Ferrer disposa amb

Classificació per anys, dels escrits i documents inventariats en el Fons personal Serra i Moret (Caixes C1 i C6).

<i>Correspondència</i>	<i>Total</i>	<i>1952</i>	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63
<i>Institucional</i>	73	4	2	--	1	3	26	3	4	--	7	2	1	1	2	--	2	1	6	3	1	1	3	--	--	--	--
<i>Organitzacions Polítiques</i>	46	--	--	5	--	--	2	1	3	5	3	2	2	2	1	1	6	3	--	--	1	2	4	1	2	--	--
<i>Entitats</i>	292	5	4	18	18	19	25	22	41	27	18	17	8	14	7	11	7	9	5	6	4	4	3	--	--	--	--
<i>Editorials, Revistes</i>	98	2	4	7	14	1	15	3	1	2	12	11	4	3	3	2	5	4	1	2	1	--	--	--	--	--	--
<i>Personal</i>	2.252	73	160	103	75	65	95	72	131	147	202	147	110	106	72	72	68	114	105	55	104	101	36	13	11	7	8
<i>Càrrecs Polítics</i>	301	1	--	--	--	--	--	--	4	37	9	29	36	69	12	1	5	98	--	--	--	--	--	--	--	--	--
<i>Total Documents</i>	3.062	85	170	133	108	88	163	101	184	218	251	208	161	195	97	87	93	229	117	66	111	109	46	14	13	7	8

els parlamentaris d'Esquerra Republicana a Mèxic. Aquests fets, al cap i a la fi, van trencar la relació el 1954.

Diversos interlocutors són constants al llarg de tot l'exili. Es tracta d'amics entranyables com ara: Pere Foix des de Mèxic (cent catorze cartes), qui edità la biografia de Serra i Moret, en bona part basada en la correspondència bescanviada entre ambdós, Manuel Alcàntara Gusart (vint-i-una) des de la capital mexicana, l'heroi de l'aviació i periodista Pep Canudas i la seva esposa, que signen com a Pep i Pepa (divuit) des de tots els seus llocs de residència (Santo Domingo, l'Havana, Mèxic, Nova York, Montreal...), el doctor Joan Cuatrecasas des de Buenos Aires (vint-i-vuit), o Domènec Guansé (seixanta-quatre) des de Santiago de Xile, amb qui inicia la relació epistolar quan comença a col·laborar a la revista *Germanor*.

A més a més, Serra i Moret, que cultiva l'amistat i aprofita les seves coneixences, disposa d'una important i constant xarxa de corresponsals a l'exili que li faciliten opinions personals i informació puntual, contrastada i de primera mà: Josep M. Vilarrúbia, que havia estat el seu secretari —i posteriorment de Joan Comorera—, amb setanta-vuit cartes des de Bogotà i Caracas, J. Ventura Sureda (seixanta-quatre cartes) des de Nova York, Ramon Perera des de Gran Bretanya (trenta-vuit), Eduard Barba des de Ciudad Trujillo (trenta-quatre), Pelai Sala des de Santiago de Xile i Buenos Aires (vint-i-una), Josep M. Llobet, amic i familiar, des de Calella (vint-i-vuit), i el doctor Pla i Armengol, amic de joventut (trenta-una), des de París, Neuilly-sur-Seine, Mèxic i, des del 1948, Barcelona, una relació epistolar que proporcionà a Serra i Moret diferents *flashos* de la postguerra franquista a Catalunya. Tampoc no perdé mai el contacte amb personalitats de l'exili com ara els catalans Carles Pi i Sunyer (vint-i-dues cartes), Josep M. Batista i Roca (vint), Pau Casals (onze), Pere Mas i Perera (dotze), Hipòlit Nadal i Mallol (deu), i els espanyols Ángel Ossorio y Gallardo, Indalecio Prieto, Trifón Gómez i d'altres membres dels executius espanyols a l'exili com ara Álvaro de Albornoz, Félix Gordón Ordás, Juli Just, etc.

Quant als seus coreligionaris, diputats de l'USC al Parlament de Catalunya de 1932, i llur posicionament davant les seves aspiracions a la presidència del Parlament i de la Generalitat, és molt interessant descobrir la total adhesió de Joan Fronjosà (catorze cartes), el suport de Carles Gerhard (deu cartes) el 1950 i la seva defecció el 1954, i la posició totalment adversa d'Estanislau Ruiz i Ponsetí (tres cartes), amb qui la relació es trenca de manera prematura, pràcticament en acabar la guerra. Amb el cinquè diputat de l'USC, Joan Comorera, no existeix cap vincle. No obstant això i malgrat l'animadversió d'ambdós, Serra i Moret recorregué a diferents instàncies internacionals per a aconseguir suports dins la campanya seguida amb motiu de la detenció de Comorera a Barcelona el juny del 1954.

Alguns episodis concrets disposen d'abundant documentació, com és el testimoni del primer exili i la recerca dels amics i companys de Pineda de Mar —població de la qual fou veí i alcalde— i de l'antiga USC del Maresme: carpetes Lluís Alucó, Arbonés², Esteve Biayna, J. Budí, Carles i Josep Carqués, Miquel Lorente, Jaume Morell i la seva esposa Antònia Itchart, Isidre Verdaguer, Joaquim Vilà Creus i Josep M. Vilarrúbia, entre d'altres. En canvi, d'altres temes presenten certs dèficits. Per exemple, no resta cap escrit dels bescanviats entre Serra i Moret i la seva esposa en els períodes de separació forçosa: quan ella va marxar a l'Argentina, quan s'intuïa la derrota a la guerra, durant el retrobament a Buenos Aires (final d'abril del 1938-setembre del 1939), i quan Serra tornà a Europa, nomenat conseller de la Generalitat per Irla, i ella romangué a l'Argentina fins que es retrobaren a França (novembre del 1946-abril del 1948). Per descomptat, aquest material tampoc no existeix al fons personal de Sara Llorens, també custodiat al CEHI.

² La família Arbonés va ésser la dipositària del Fons Personal Serra i Moret quan aquest va morir, i qui la va llegar al CEHI. Joan Arbonés, segons les paraules de Serra i Moret adreçades a Pau Casals, és un «excel·lent català refugiat que es dedica a la fabricació d'objectes de cuir i pirogravat i és persona molt digna i honesta»; Arxiu Nacional de Catalunya: carta del 14-IV-1956.

Un altre punt deficitari és el suport documental per a l'estudi de les relacions entre Serra i Moret i el Moviment Socialista de Catalunya (MSC), car la correspondència arxivada de Josep Pallach (cent disset cartes) comença l'any 1953 i amb altres companys del Moviment hi ha poca relació epistolar: Joan Aleu, Ambrosi Carrión, Enric Brufau (anys 1947-1950), Josep Coll (catorze cartes, totes del 1947) i Josep Rovira (quatre cartes). Tampoc n'hi ha cartes bescanviades amb altres membres destacats del MSC com Joaquín Bueso, Josep Buiria, etc.

Amb altres personatges de rellevància política intercanvia molts escrits en un període determinat i després desapareixen: amb Josep Moix (quinze cartes) i Felip Barjau (dotze), ambdós als anys 1939-1941, els moments de «l'escampadissa», segons paraules de Serra, amb Joan Morgades (cinquanta-dues cartes d'intens contingut) en els períodes 1939-1942 i 1944-1949, separades pel parèntesi de silenci imposat per la Guerra Mundial, i amb el doctor Josep Trueta (vint-i-cinc cartes), la correspondència amb el qual és molt activa el 1939 i en el període de reorganització de l'exili i l'acabament de la Segona Guerra Mundial, però s'interromp durant més de vuit anys, des de l'11 d'octubre del 1949 fins al 23 de novembre del 1957.

El seu caràcter integrador i gens sectari queda palès en diverses cartes i, particularment, en la que adreça el 1957 a Jawaharlal Nehru, l'estimat vell amic («Dear old friend», encapçala la lletra), aleshores primer ministre de l'Índia, en què recomana el diplomàtic fill de Víctor Pradera, polític tradicionalista assassinat el 1936. En el terreny anecdòtic, malgrat el dramatisme de l'esdeveniment, destaca la carpeta Sánchez Albornoz, que conté els escrits i telegrams intercanviats entre Claudio i Nicolás Sánchez Albornoz i Serra, quan aquest va ajudar Nicolás en temes logístics, un cop havia traspassat la frontera francesa, després de la seva evasió de Cuelgamuros l'agost del 1948.

2. *Papers personals*

Els papers personals de Serra i Moret són arxivats a les caixes codificades com a C2 i es divideixen en dos blocs. La primera conté documents relatius a conferències i homenatges en què va participar (C2(1)a), ressenyes, retalls de premsa i escrits referents als seus viatges per Amèrica (C2(1)b), documents diversos sobre l'ONU (anys 1946-1947), informes de diversos autors i altres papers personals (C2(1)c) i mapes, gravats, etc. (C2(1)d). La segona caixa conté factures, rebuts, carnets, passaports i salconduits, alguns amb data anterior a la del seu exili, el buidatge dels quals permet l'ordenació cronològica dels moviments de Serra i Moret i el seguiment dels seus viatges internacionals des del 15 de març del 1938.

Els tres contenidors codificats com a C2(3), C2(4) i C2(5), malgrat ésser catalogats com a arxiu de fotografies, aquestes són pràcticament inexistentes i recullen, sense ordre específic, centenars de targetes postals de diversa procedència que abracen tota la vida de Serra, des de principi del segle XX —incloent remeses d'ell a Sara Llorens, llavors la seva núvia; per exemple la del 17-VII-1902— fins als darrers anys a Perpinyà, signades per companys de partit i amics del matrimoni (Pallach, Josep Coll, Girbau, Pepeta, Miquel Lorente, etc.). Creiem que moltes postals deuen l'origen als estudis sobre folklore de la seva esposa, ja que són impressions de vestits regionals, estampes i danses populars, processons i romeries, tribus africanes... També hi ha diversos àlbums turístics de principi del segle XX de Sitges, Ripoll, Arbúcies, els Pirineus catalans, Màlaga, el British Museum, etc.

3. *Escrits*

Els escrits de Serra i Moret recopilats al seu Fons Personal són de tres tipus: inèdits manuscrits de primera joventut i assaigs econòmics o reflexions doctrinals de maduresa (C3.1-4), articles publicats en premsa i revistes (C3.5-6)

Articles publicats de Serra i Moret, dels quals hi ha còpia al Fons Personal del CEHL.

Cansa	Publicació	Total	Articles de revistes						Articles de premsa																		
			1910-1915		1920-1939		1940-1942		1943-1945		1944		1945		1946-1950		1947		1948		1949-1950		1951-1961		Altres		
			1910-1915	1920-1939	1940-1942	1943-1945	1944	1945	1944	1945	1946-1950	1947	1948	1949-1950	1951-1961	Altres											
C3(05-06)	<i>España Republicana</i> - Buenos Aires	45	5	—	1	4	8	6	6	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	2	—	—		
C3(05-06)	<i>Catalunya</i> - Buenos Aires	28	—	—	—	1	—	1	3	8	9	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
C3(05-06)	<i>Resorgiment</i> - Buenos Aires	24	1	—	2	4	8	1	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	
C3(05-06)	<i>Notícies Gráficas</i> - Buenos Aires	99	—	—	1	14	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	
C3(05-06)	<i>La Vanguardia</i> - Buenos Aires	7	—	—	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
C3(05-06)	<i>El Correo</i> / Asturias - Buenos Aires	7	—	—	—	1	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
C3(05)	<i>El Pensamiento Español</i> - B. Aires	3	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
C3(06)	<i>Galerza</i> - Buenos Aires	4	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(05)	<i>El País</i> - Montevideo	2	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(05-06)	<i>Germanor</i> - Santiago de Xile	30	—	—	—	—	—	1	—	—	13	8	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(05-06)	<i>El Poble Català</i> - Mèxic	4	—	—	—	—	—	1	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(06)	<i>Nova Era</i> - Mèxic	5	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(05-06)	<i>Nueva España</i> - Mèxic	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(05-06)	<i>El Nacional</i> - Mèxic	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(06)	<i>La Nostra Revista</i> - Mèxic	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(06)	<i>La Nova Catalunya</i> - L'Havana	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(06)	<i>La Razón</i> - Caracas	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(05)	<i>El Socialista</i> - Madrid	3	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(06)	<i>Antimazi</i>	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(06)	<i>Renaiment</i>	7	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(06)	<i>Jocentut</i>	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C3(05-06)	Altres publicacions	44	9	—	6	—	3	2	2	7	6	—	1	—	3	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Total articles	332	15	10	15	27	96	14	14	21	42	21	14	2	7	13	21	2	14	2	7	13	21	—	—	—	

i transcripcions de discursos i conferències (C3.7). La recopilació de tres-cents trenta-dos articles signats per Serra, si bé és incompleta (hi manquen, per exemple, les col·laboracions a *Justícia Social*, *Meridià* i *Ideari*, entre d'altres d'abans de la Guerra Civil, i les habituals opinions publicades a *Endavant* (1945-1963), òrgan central del MSC), sí que reflecteix la seva activitat periodística, principalment com a comentarista de temes econòmics i polítics a l'Amèrica del Sud, quan treballà a *Noticias Gráficas* de Buenos Aires i fou assidu col·laborador d'*España Republicana* de la capital argentina i d'altres publicacions americanes que recollien informació i opinions de l'exili.

4. Retalls de premsa

Les caixes codificades com a C4 contenen retalls de premsa signats per diversos autors i relacionats amb les activitats de Serra i Moret com a polític, economista i escriptor. Dividit en dues parts cronològiques (1932-1940 en la C4.1 i 1947-1959 en la C4.2), aquesta part de l'inventari serveix per a enriquir la biografia des d'una òptica aliena.

5. Fons bibliogràfic

El fons bibliogràfic està integrat per cent cinquanta-vuit obres: deu relacionades amb el seu pare, vint-i-tres sobre la ciutat de Vic, tres sobre Pineda de Mar i vuit sobre altres indrets de Catalunya, vint-i-quatre sobre poesia i jocs florals, deu novel·les, comtes i cançoners, quatre assaigs, quaranta-cinc sobre tema religiós (segles XVIII i XIX) i trenta-una sobre temes diversos.

6. Consideracions finals sobre el Fons Personal Serra i Moret

Les característiques del fons, que no té llibres sobre economia, política o societat, la manca dels retalls de les seves

col·laboracions a *Endavant* i el material fotogràfic comentat adés, més propi d'un costumari, inviten a pensar que el Fons Personal Serra i Moret va ésser, abans de lliurar-se al CEHI, revisat per membres del MSC, els quals integren part d'aquest fons a l'arxiu del partit. Tenint en compte que Serra travessà la frontera a peu i sense cap bagatge el 31 de gener del 1939, que la seva casa a Pineda de Mar fou ocupada i serví de seu a Falange durant molts anys —la biblioteca personal va ser espoliada i escampada— i que l'inici de la correspondència del Fons Personal del CEHI és l'esmentada data, creiem que els fons personals de la seva esposa i, principalment, del seu pare —la casa del qual s'havia tancat el 1901, quan va morir—, van ser traslladats a l'Argentina, quan Serra s'autoexilià el 1925 durant la dictadura de Primo de Rivera, o l'abril de 1938 quan Sara Llorens marxà cap a Marsella tot presentint la imminent derrota de l'exèrcit republicà. Seguint aquesta hipòtesi, el retorn dels documents es produiria deu anys més tard, quan Sara Llorens tornà per retrobar-se amb el seu marit i establir-se definitivament a Perpinyà el 22 d'abril del 1948.

Documents seleccionats

1. Correspondència

La selecció de correspondència ha hagut d'ésser molt restrictiva a causa de la gran quantitat de cartes existent: tres mil seixanta-dues. De la cinquantena de cartes triades, aproximadament dues terceres parts (trenta-quatre) tenen Serra i Moret com a destinatari, i l'altra tercera part (setze) fou remesa per ell.

Els criteris de selecció han estat els següents:

1. L'interès dels corresponents per la seva rellevància política o social i perquè, en general, són coneguts pel públic.
2. L'interès de la temàtica epistolar: aspectes biogràfics del mateix Serra i Moret (per exemple, l'expulsió del PSUC), l'ajut als refugiats i als perseguits pel franquisme, la recerca de la unitat socialista no estalinista, el lligam de

les comunitats catalanes de l'Amèrica del Sud, els intents de reactivació de les institucions catalanes, la participació en el Consell d'Irla del 1946, el fet de ser ministre de la República a l'exili, la vindicació de la presidència del Parlament de Catalunya el 1950 quan va morir Rovira i Virgili, i l'assumpció de la presidència de la Generalitat de Catalunya arran de la renúncia d'Irla el 1954.

3. El nombre de cartes i la freqüència de correu entre corresponsals que, lògicament, són indicadors de la proximitat entre Serra i Moret i el seu interlocutor, ja sigui per l'activitat política, l'amistat o la relació comercial (editorial).

4. La divulgació d'episodis poc coneguts o puntuals: informacions procedents de gent de l'interior en contacte amb Serra i Moret, detenció de Joan Comorera el 1954, fugida de Nicolás Sánchez Albornoz de Cuelgamuros el 1948, etc.

5. La transcripció de les cartes és cronològica per tal que el lector disposi d'una seqüència dels fets i vicissituds i pugui situar-los en l'espai i el temps.

2. *Articles de premsa*

Atesa la pretensió i extensió d'aquesta obra, és impossible oferir una visió completa dels més de tres-cents articles arxivats en els Fons. Hem seleccionat una mostra de textos doctrinals que donen fe dels valors i les idees que sempre defensà Serra i Moret (socialisme, democràcia, concepte de nació, europeisme, necessitat d'un govern republicà a l'exili) i un recull de vivències pròpies (l'adveniment de la Segona República, el record de Lluís Companys i d'altres assassinats pel franquisme com ara Zugazagoitia i Cruz Salido). Alguns d'ells foren editats en revistes i diaris que no es troben a les biblioteques, dels quals, afortunadament, Serra i Moret va tenir la prudència de conservar el retall publicat, com per exemple els apareguts al diari *Noticias Gráficas* de Buenos Aires, on treballà durant l'exili a Argentina, i *España Republicana*.

3. D'altres documents

El Fons Serra i Moret custodiat al CEHI també conté diversos textos inèdits, estudis i informes, proclames, allocucions i discursos, dels quals publiquem una mostra, sobretot tenint en compte al ressò que obtingueren i, en molts casos, la controvèrsia que suscitaran a l'ambient polític de l'exili.

Els documents

Correspondència

La transcripció respecta l'escriptura dels corresponents quant a girs verbals, locucions no acceptades per la gramàtica o paraules no registrades en el diccionari, però que ens apropen a les expressions més pures de llurs autors. S'han fet correccions ortogràfiques i, en alguns casos, de puntuació.

Els mots o paràgrafs que figuren en cursiva, apareixen subratllats en els textos originals.

Les referències biogràfiques del corresponents amb Serra i Moret a peu de pàgina es descriuen únicament en el seu primer registre, ja sigui com a remitent o com a destinatari.

Taula d'equivalències:

[...] fragment no transcrit.

[sic] transcripció literal.

[***] paraula il·legible.

[nota] aclariment del transcriptor.

JOSEP MARIA VILARRÚBIA¹ A MANUEL SERRA I MORET

Laval (França), 9-IV-1939

Estimat amic Serra: Quan ja desesperava de saber de vostè m'ha arribat la seva postal.

He passat un temps dolentíssim, perseguit com un gos rabiós per la gent 'nostra'. Tenia necessitat de consell i ajut moral i no vaig poder localitzar-lo, malgrat haver-li escrit una carta a l'adreça d'en Comas de Londres. A Marsella no varen donar-me cap carta de vostè! Hem trobava ben sol, i sol i potser malament he resolt la situació. Vostè judicàrà i em dirà la seva opinió.

Després de la seva visita a Perpinyà vàrem anar a el Soler on tan bon punt vaig arribar, en Morgades va demanar-me a quant ascendia el meu compte corrent car en tenien necessitat. Dos dies després va arribar en Joan [Comorera] i com a primera salutació va demanar-me també els talons per a retirar el saldo existent. Va dir-me que es faria un repartiment i que a mi em col·locarien a l'organisme que s'anava a muntar (?). Va preguntar-me «quin cuento és aquest d'en Serra?», va dir-me que érem uns desertors de Figueres...

Tot això i en veure que venien amb 2 milions de pessetes, armes i una pila de cotxes va esverar-me i vaig refugiar-me a Ille, on vaig residir fins fa poc. Dos dies després la policia va fer un registre a el Soler i els diaris varen parlar-ne força.

¹ VILARRÚBIA I SILVA, Josep Maria (Castellterçol 1904 – Borriana 1991). Administratiu i polític. Secretari de Serra i Moret a la Conselleria d'Economia i Treball (1931-32). Durant la guerra civil fou alcalde de Pineda i secretari personal de Joan Comorera.

M'ha buscat per Marsella, París i tota França sense localitzar-me. Durant aquest temps he posat anuncis a l'*Independent* i he lograt situar a molts amics de Pineda i del departament i n'he ajudat alguns i tenia ja dispostat el procediment per anar enviant francs a 80 amics que tenia catalogats.

Mentrestant el meu cosí Mas, que ara està establert a Bogotà, va preocupar-se del meu cas i un bon dia el ministre de Colòmbia va comunicar-me que em donaven entrada a aquell país, lliure de dipòsit d'entrada. Vàreig anar a París, tinc el visat, el bitllet del vaixell i el 19 d'aquest mes marxo a Colòmbia en el vaixell «Axel Johnson» que surt d'Anvers. No cal dir que amb mi venen la Quimeta i la nena. (I per si l'interessa també han marxat cap aquell país en Calvet, Pou, Bertran i 26 més, tots rabassaires).

Però a París varen trobar-me. I va començar la persecució implacable. Va arribar el cas de que es pretengués immobilitzar-me a l'hotel. Se'm va donar 'l'ordre' que no sortís sense autorització o si ho feia havia d'ésser acompanyat d'un 'camarada'. Naturalment, vàreig reaccionar violentament i es va produir una escena desagradable al carrer en la qual vàreig demostrar de manera contundent que no acceptava imposicions violentes. Va intervenir la policia i el setge es va acabar. Aleshores ho tenia tot solucionat: llibertat de moviments, passaports despatxats i només calia situar-me en un lloc apartat esperant el moment de partir.

Ara bé: a mi se m'acusava de retenir uns diners que no em pertanyien i se'm tractava de lladre. És això el que en Joan [Comorera] va dir a la Quimeta. Però era just que jo entregués els diners a un partit polític i no al departament? Vaig consultar el cas a l'Amadeu Hurtado i va dir-me que seria una niciesa entregar-los. L'únic responsable era jo i si algú podia ésser reclamat per Franco era el titular del compte corrent. La policia m'aconsellava el mateix i va oferir-se a deixar-me segur a la frontera.

Però hi havia qui dissentia la meua moralitat i això no podia pair-ho. I així, quan tenia tota classe de garanties per a poder retenir-ho ben tranquil·lament, vàreig cridar a Ruiz Ponsetí i Colom i, previ un estat de comptes, els vàreig

entregar el ròssec que tenia en poder meu per tal que el repartissin entre els empleats del departament que es mouen pels camps. No he sabut res més. Ells devien visitar a Joan [Comorera] i no sé què deuria passar; però tinc el rebut d'en Ruiz i estic tranquil. En l'estat de comptes và-reig indicar com entregat a vostè 5.000 francs i 100 lliures. Si algú preguntés digui-ho així mateix.

Jo tenia el viatge pagat i amb els francs que m'he reservat i les 23 lliures que queden a Londres podré arribar a Bogotà. Una vegada allà començarà la gran aventura. No sé on vaig ni què hi podré fer i si no tinc la sort de treballar de seguida serà una tragèdia. No estic espantat per mi, però sí preocupat pels meus. Tinc ganes com sempre de treballar i estic segur i confiat en mi mateix. El que m'atorrolla és la tenebra de l'inconegut. Vostè potser somriurà, però sap molt bé que no m'he mogut mai de casa i que per a mi representa ficar-me en la immensitat d'un interrogant sense fi. És clar que els homes són pertot iguals i que jo tinc la pretensió d'ésser bon psicòleg. Veurem si aquesta arma serà suficient!

Ja veu en poques ratlles explicada tota una odissea. Potser no gaire ben dit ni ben escrit perquè el pols no és encara al seu lloc ni el cervell carbura normalment. No m'havia trobat mai tan sol ni sabia què eren llàgrimes d'enyorament. Avui estic un xic recuperat. La calma de Laval és un sedant als meus nervis. La primavera amb els seus ocells i les seves flors tornarà la tranquil·litat d'esperit que em falta encara. Hi confio i ho necessito per estar ben preparat per la nova i gran aventura.

Penso marxar d'aquí el 16 cap a Bèlgica. Voldria saber si vostè marxa a l'Argentina o bé es queda a Europa. Ens podem reveure? No sap com em plauria que així fos. I de la sra. Sara què en sap?

Escrigui'm —no sé si hi haurà temps— a Laval o bé al vaixell d'Anvers. Estic desitjós de saber noves seves.

Salutacions cordials de la Quimeta i Elisa.

Una forta abraçada del seu amic.

Chateaufeuf sur Charente (França), 28-V-1939

Estimat amic:

Quan era a París, continuant les gestions de què us vaig parlar, va arribar a casa la vostra carta de 3 del corrent, que han hagut de guardar-la fins a la meua tornada, ja que em veig obligat a viatjar sense donar adreça per a defugir l'amable hospitalitat de la policia francesa. En aquest departament ens neguen autorització per anar a París, fins per gestions de negocis, i si ens resignem a anar als departaments que envolten la capital per a entrevistar-nos amb els que resideixen allí ens fan esperar quinze dies per a tramitar l'autorització; en fi, disfrutem d'una hospitalitat que convida a marxar tan aviat com hom pugui.

El projecte d'editorial per ara va avançant, encara que no amb la rapidesa que jo hauria desitjat; són les inevitables impureses de la realitat que quasi mai deixen de presentar-se. Farem una societat anònima mexicana i volíem constituir-la a París, però quan ja tothom havia donat l'assenyiment, els mateixos assessors jurídics hi han trobat dificultats legals insuperables; amb això s'allarga el procés, ja que la gent que aquí s'havia reunit per a fer la constitució serà difícil que es traslladi a Mèxic, i alguns hauran de fer poders que no sé si els voldran o podran fer. De totes passades, hi ha compromesos en ferm tres milions de francs, que considero amplament suficients per a treballar d'una manera seriosa.

Altre dels promotors és el Dr. Sánchez Sarto, i segurament entre ell i jo compartirem la gerència. Com crec que us vaig dir, jo desitjo proposar la vostra col·laboració des de Londres, per a aconsellar-nos en principi la publicació

² RUIZ PONSETÍ, Estanislau (Maó 1889 - Mèxic 1967). Economista i polític. Dirigent de la USC. Diputat al Parlament de Catalunya (1932). Durant la guerra civil fou un dels principals artífexs de la Nova Economia, membre del Consell d'Economia de Catalunya (1936) i sotssecretari d'Economia de la Generalitat (1937-1939).

en castellà d'allò que aparegui de bo en llengua anglesa, a qual efecte crec que ací ha d'ésser fàcil posar-se en relació amb alguna biblioteca que rebí tota la nova producció de cert interès. Però el formalitzar la cosa queda supeditat a la constitució definitiva de la societat que com us dic ha quedat una mica ajornada; en tot cas, per a que jo pugui fer la proposta en el moment oportú, deveu tenir-me al corrent dels vostres canvis de domicili, i també de si emprenguéssim alguna altra feina que no us permetés pensar en semblant col·laboració. Entre tant, si en les vostres lectures trobeu alguna obra que consideréssiu d'èxit en llengua espanyola, i millor si fossin vàries que constituíssim un principi de col·lecció sociològica —econòmica— política, no deixeu de prendre nota per a proposar-ne la seva publicació, que quant menys comportaria encarregar-vos la traducció si no teniu en vistes altra ocupació més divertida.

Comparteixo en absolut el vostre optimisme en el que fa referència al fracàs final dels invasors de la nostra terra, encara que no veig clar que la cosa sigui tan ràpida. Veurem.

Una forta abraçada del vostre bon amic i company.

PD: Comorera és fora de França i no l'he tornat a veure des que us vaig escriure.

3

DR. JOSEP TRUETA³ A MANUEL SERRA I MORET

Londres (Gran Bretanya), 23-VIII-1939

Distingit amic:

Amb l'esperit lleugerament pertorbat per les noves que arriben de tots els països d'Europa que ens fan témer una catàstrofe si no torna el seny al cervell d'un parell d'ho-

³ TRUETA RASPALL, Josep (Barcelona 1897 – 1977). Cirurgià i polític. Director del Servei de Cirurgia de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau (1935). El 1939 s'exilià a Londres, on fou membre del Consell Nacional Català. Tornà a Catalunya el 1967.

mes, passo a contestar-li la seva amable lletra del dia 9 del corrent mes.

M'ha causat molta alegria saber que ha pogut aprofitar el temps a New York i que els catalans residents allí s'han agrupat. Aquesta crec que és l'única possibilitat de reeixir com a poble i els sis mesos que visc a Anglaterra m'han demostrat que és la base del continuat ascendent del país que ara visc. Un anarquisme per a ús domèstic i un veritable comunisme (en el bon sentit) per a totes les coses d'interès general. Crec que si en els altres punts d'Amèrica on aneu, podeu lligar les voluntats en un feix apretat, s'haurà aconseguit fer una obra profitosa.

Un fet evident és que a París les coses no marxen gens bé. Tota la correspondència que rebem ací indica un clima de guerra civil entre els catalans exiliats que deprimeix l'ànim. Uns determinats individus es reparteixen els diners, sacrificant-se per a vetllar pels intel·lectuals, alguns dels quals, com Rovira i Virgili, perceben deu francs i viuen en un refugi a França, mentre que els rectors de l'organització Ramon Llull es queden set mil francs el director i tres mil la secretària. Com pot comprendre hi ha molta gent decent que repugna d'aquest procediments lerrouxistes i d'altres per l'estil, i tots els que constituïren la moderada, però decent i íntegra Unió Democràtica, una gran part d'Acció catalana, molta gent de segon rengle o els de primer que no mengem prou de l'Esquerra i un nucli imponent de socialistes, que pensen més en la seva terra que en sacrificar-ho tot a l'ortodòxia, poden ésser posats en marxa al voltant dels patriotes «*decents*».

Ací a Londres, la cosa marxa molt millor, sortosament. En Robert Gerhard és a Cambridge i, com sempre, posa a contribució tots els seus coneixements en l'art dels sons, per a fer interessar els elements influents sobre la nostra terra. La residència catalana, impulsada per Miss Collier, allotjarà dintre de poc una vintena de catalans, una part dels quals esperem que volarà pel seu compte en plaç curt. Això permetrà introduir a Oxford i a Cambridge elements nous que reforcin els nuclis de Gerhard i Bosch Gimpera que, com sabeu, va a Oxford. Jo també és possible que acabi anant-hi, puix he

rebut una interessant proposició que, si es lliga del tot, em pot permetre viure decentment amb la meua família.

La gent que es quedi a Londres, lligada al voltant de la residència, crec que podrà influenciar sobre Pi i Sunyer que és el més patriota dels responsables i desprendre'l de la contaminació de París. L'ajut econòmic també s'està organitzant. El patronat anglocatalà està ja en marxa i les personalitats angleses que hi participaren permeten esperar que de moment la nostra cultura tindrà bons vetlladors.

La greu situació política i el perill d'una guerra imminent fan que calgui actuar amb decisió. Hem decidit que la colònia catalana s'ofereixi col·lectivament al govern anglès per a que, si la guerra ve, disposin de nosaltres com dels txecs. Crec que els bascs han fet el mateix. Els espanyols prenen cafè i discuteixen la jugada, com sempre.

Estic esperant l'arribada a Anglaterra del 'meu amic que ve de casa' i crec que si la signatura del pacte germano-rus no canvia la posició d'Espanya respecte a l'axis, tindrem tasca molt intensa a fer, puix ja deu saber que l'italià Gàmbara, que dirigí el cos expedicionari del seu país, és l'actual representant d'Itàlia a Espanya i que el general Kindelán (aquell que tenia que destruir Perpinyà, Tolosa i Burdeus en una nit) és el capità general de Mallorca. A l'Escala i pobles dels voltants de Roses hi ha a cada casa dos oficials italians i a Alp hi ha brigades de treballadors fortificant, a tota marxa, el pas de Tosses, camí natural entre la Cerdanya i Barcelona. Tot això em fa pensar que Espanya pensa lligar-se del tot a l'axis malgrat l'entrada de Rússia en l'aliança 'anti-comintern'. Si no fos tan tràgic, n'hi hauria per riure de bona gana. Nazis i comunistes lligats per una aliança militar. És el que ens mancava per veure.

Crec que si la guerra esclata i podeu relligar els nuclis del Nou món faríeu un gran bé a la Terra, si podíeu residenciar-vos a Londres en plaç curt. Si la guerra no arriba, l'actual crisi pot servir per a definir posicions, entre elles la d'Espanya, que ens permetin actuar sota la mirada simpatitzant dels anglesos i fins amb el seu ajut.

Un punt molt important és la manera de relligar amb la central de Londres els grups americans i especialment l'ajut

econòmic. Fins que la residència marxi del tot és molt perillós que envii res, puix no està ben marcada la diferenciació amb la gent que ens desprestigia a París i temo que no fos derivat el corrent econòmic cap a la 'colla'.

Amic Serra, sento que s'apropen dies decisius i espero que com sempre estareu a primer rengle. El sentit de la unitat i l'esperit de creació es podria traduir jeroglíficament amb signes egipcis, amb un + contra el signe – que ha estat l'emblema dels nostres dirigents des de fa molts anys. Crec que la nostra creu, enfront de la gamada deu ser el signe de la suma de valors.

Espero que la vostra muller millori i us permeti venir a Europa amb la tranquil·litat de saber-la sense perill de cap mena.

Saludeu-la en nom meu i vós rebeu una cordial encaixada del vostre amic.

Postdata: La «residència» em permetrà relligar els tres nuclis anglesos, Londres, Oxford, Cambridge. Un dia a la setmana ens reunirem tots a la Casa de Catalunya.

4

FELIP BARJAU⁴ A MANUEL SERRA I MORET

Mèxic DF, 2-VII-1940

Benvolgut amic Serra: Ja esperava la vostra carta amb una ànsia pròpia del meu esperit, car m'és força convenient saber de vós com el més íntim dels amics i com l'únic dels companys. Dic l'únic, pensant amb la valentia moral del vostre caràcter, doncs sapiguer prescindir dels propis que s'entesten en mantenir equívocs tan injustos i arbitraris, només podeu i sabeu fer-ho els pocs seleccionats de

⁴ BARJAU RIERA, Felip (Sant Martí de Provençals, 1894 – Mèxic, 1952). Barber, dirigent sindical, cooperativista i polític. Milità a la CNT fins al seu ingrés a la USC el 1930. Diputat a Corts (1933). Formà part del Consell d'Economia i es definia com a cooperativista i revolucionari. Expulsat del PSUC, presidí el Partit Socialista Català (1941), continuador del Moviment Socialista d'Emancipació Catalana.

l'espècie humana. Així doncs, la vostra carta, era per a mi una cosa molt convenient per a saber què teníeu a dir-me en moments tan transcendents com els presents. Rebutada que és —per cert que havent-me canviat d'adreça li ha tocat rodar per diferents mans— la passo a contestar de la manera més concisa possible.

— Celebro que la vostra malaltia no hagi estat res prou important per a distreure-us de les activitats vitals i que després d'ella hàgiu pogut treballar fins a refer modestament la vostra petita vida familiar. A la *Gran Sara* i a la Francesca sempre les salutacions.

— El vostre article recorda sempre el seny per damunt de la força bruta i fa reviure aquells temps de serena filosofia que tant havíem gaudit amb les nostres converses.

— No trobeu res d'estrany que a Catalunya ens hi trobem tots dos. Vull dir-vos que malhaja tota la prometedora de vida industrial que la meva estada a Mèxic m'imposa, quan Catalunya recorda la nostra presència, allà vius o morts!

— PSU és només això una organització de caràcter policíac i no pot resistir preguntes ni crítiques de cap mena. Sóc dels que no els hi he demanat res. La meva estada a França va acomodar-se a la meva iniciativa sense altres perspectives que les portes d'un amic francès, políticament conservador. Vàreig rebre uns francs que vós sabeu de l'Alianza Internacional Coop. i la vinguda a Mèxic la dec al cas de trobar-se en Daltrabull, secretari del Comitè Britànic a Perpignan, que va voler per pròpia iniciativa preocupar-se de mi i del seu cosí, en Llistosella.

— A Perpignan vàreig tenir una agafada amb en Valdés i altres a propòsit de l'estada d'en Ferrer a Cotlliure. Em vàreig rebel·lar contra el mutisme poca solta imposat pel partit. No s'hi valia jugar d'aquella manera amb la gent dels camps de concentració, mentre els hotels més cars del país eren plens de gent nostra pagant-se quotes de despesa moralment vergonyants. Allò em va valdre perquè quan arribés a Mèxic se'm notifiqués que no podia ésser nomenat per a cap càrrec del partit.

— Ja havia donat la meva opinió referent a l'exclusió d'en Litvinof del lloc de govern que ocupava. Vàreig dir, i els fets

em donen cada dia més raó, que l'expulsada d'en Litvinof, era una desgràcia pel socialisme i per la humanitat. Basava la tesis en les següents raons:

1^a. L'esforç Litvinof per l'obtenció de la confiança dels països liberals quedava esmicolat.

2^a. Significava la seva caiguda un canvi de política en sentit oposat a la política de Front Popular.

3ª Significava la desfeta dels partits de la II^a Internacional arreu del món.

— Dissortadament els fets m'han donat massa raó, i al revés de les il·lusions dels cecs, el món o bé l'Europa, Àfrica i Àsia seran feixistes i no comunistes! Després ja parlarem d'aquest continent que com Austràlia tenen la pell en remull.

— Avui sóc expulsat del PSU. És cosa oficial i com jo molts d'altres. En Gelabert de Reus que és ací a Mèxic, també. Us faig saber que en Recasens està greument malalt a la presó de Tarragona complint condemna —30 anys.

— La meua expulsió es deu a l'haver dit que jo era un home de la Unió Socialista de Catalunya amb tots els additaments que això comporta. Dret a pensar, dir, discutir i fins criticar les bones o malifetes dels mangants encoberts en dirigents d'una església que els paga com si fossin capellans.

— Podeu comprendre que no es tracta de fer revifar la segona internacional ni res què s'assembli, sinó senzillament de voler encara, perquè físicament no ho puc fer, de mantenir els propis punts de vista enfront de les disposicions doctrinals que canvien cada cinc o sis dies.

— En Ferrer, Estivill i altres no els han expulsat, però estan en situació vergonyant car no tenen drets i molts indiscutibles deures. En Ruiz Ponsetí és de l'olla. Fins que caigui. Francament crec millor viure sol amb el meu pensament i la meua consciència que viure amb una companyia tan poc unida com és aquest partit.

Els meus fills bé. El gran, Heleni, ha fet disset anys hi es fa un manyà intel·ligent. Les hores de lleure va a l'Institut Vives. L'Eliseu també aprèn de manyà. La Blanca i l'Evarist van al mateix col·legi, i, la Paulina cuitant de la casa. Jo,

vegetant dintre les penúries econòmiques, vivint però la vida a l'ordre del meu pensament que no pertany a ningú només que a mi. No poden fer-hi res ni els dictadors que prohibeixen llegir a Marx ni els que l'adulteren amb llurs rectificacions. Vostre amic i com sempre amb la cordialitat que mereixeu per mi.

5

JOSEP MOIX⁵ A MANUEL SERRA I MORET

Sant Feliu d'Avall (França), 6-VIII-1940

Estimat amic Serra:

Vaig rebre oportunament les vostres cartes dels dies 11 i 25 de maig.

No vaig pas fer res prop del Consolat argentí, car vaig creure que seria lent en relació a la meva necessitat de resoldre-ho amb poc temps. No vaig equivocar-me. Els aconteixements van sobrepasar en molt les meves previsions.

Ara sóc en aquest petit poble, esperant tenir la nova de que les gestions que es fan, per a que puguem sortir vers algun país d'Amèrica, tinguin èxit. Penso que ho aconseguirem dintre d'unes setmanes. Jo tinc el visat de Mèxic on penso anar, almenys de primera intenció. Donades les dificultats que hi ha per poder obtenir-ho, per un altre país segurament hauré de residir-hi molt temps.

Us agraeixo quant heu fet per aconseguir la meva entrada a l'Argentina. Si m'és possible jo continuaré els treballs des del país on vagi a raure.

La quantitat que tenia per a vós la vaig entregar a l'amic Miret el qual se'n va fer càrrec. Per cert que va restar a París i fa uns dies m'ha escrit dient-me que segueix-hi.

⁵MOIX REGÀS, Josep (Sabadell, 1899 - Praga, Txecoslovàquia, 1973). Teixidor, sindicalista i polític. Actiu militant de la CNT fou expulsat en alinear-se amb els trentistes. En els rengles del PSUC fou ministre de Treball en el Govern Negrín (1938). Arran l'expulsió de Comorera del PSUC (1949) exercí la màxima responsabilitat política com a coordinador del secretariat del Comitè Central, secretari i president (1956) fins la seva mort.

No vull dir-vos res de tot quant ha passat en aquests darrers mesos ni de quant he tingut de veure i presenciar. La nostra tragèdia, multipliqueu-la per algunes desenes i tindreu una idea del que va passar.

Jo vaig sortir de París un dia abans que entressin les forces d'ocupació. L'espectacle de les estacions, carreteres, centres de refugiats, etc. encara el tinc fresc a la meva imaginació. En les proporcions que us he dit podeu fer-vos càrrec de tot quan he vist i sofert. Us asseguro que Barcelona primer, després Madrid i darrerament París han estat per a mi elements vius de la més grossa tragèdia que han viscut les civilitzacions antigues i modernes.

Ara estic en període que voldria fos transitori per desembocar en un altre que m'oferí un curt descans físic i moral. Els freqüents xocs han fet el seu efecte a la meva resistència i estic un xic malalt. Tinc, però, aguant i penso arribar a superar totes les proves que encara veig en perspectiva. Si vol contestar-me feu-lo aviat.

Ja sabeu que teniu un amic on servir-vos.

Rebeu una forta estreta del seu amic.

6

PERE FOIX⁶ A MANUEL SERRA I MORET

Mèxic DF, 25-X-1940

Molt estimat amic:

[...] He llegit el document de Carles Pi i Sunyer i el vostre article⁷ [...]. En Comorera va fer un llarg informe el dia 8 del passat setembre, informe que he llegit publicat en un

⁶ FOIX CASES, Pere (Torà de Riubregós, 1893 - Barcelona, 1978). Sindicalista, periodista i escriptor. Afiliat a la CNT, s'integrà al corrent trentista. Exiliat a Mèxic, col·laborà amb el MSEC i el Partit Socialista Català. Coorganitzà la secció de Mèxic del Moviment Socialista de Catalunya (MSC).

⁷ Es refereix a l'article «Catalunya en el món», publicat a la revista *Res-sorgiment* de Buenos Aires en el núm. 284 de maig de 1940 (pp. 4.619-4.621) que motivà l'expulsió de Manuel Serra i Moret del PSUC.

fascicle [...] i al peu del vostre article hi ha una nota que reproduïda textualment diu:

»M. Serra i Moret, afiliat al PSU de C, actuant pel seu compte, publicà l'anterior document, inspirat, segons ell, pel 'report' de caràcter confidencial que ha publicat Carles Pi i Sunyer des de Londres.

»Aquest 'report confidencial' no és ni més ni menys que el que publiquem en el present *Butlletí* per a coneixement dels nostres companys, però M. Serra i Moret encara diu més, diu que 'per primera vegada, algun dels nostres trenca el general mutisme'.

»Mentre M. Serra i Moret no es recordà del partit ni dels documents que aquest ha publicat, ni s'ha preocupat mai de posar-se en contacte amb ell, ara, d'una manera incontrolada, s'apressa, amb molta agilitat, a manifestar llur opinió favorable al 'Report' de Pi i Sunyer i, per tant, al costat de l'imperialisme i de la repressió contra el moviment revolucionari i els comunistes.

»Com s'haurà pogut apreciar, l'article de M. Serra i Moret és tot un panorama defensant l'actuació imperialista del govern anglès, fins i tot en el que reporta al problema nacional quan fa l'afirmació que 'la seva creació feliç és la gran comunitat de nacions britàniques'.

»Després d'aquestes manifestacions ataca descaradament la política proletària i independent de la URSS, d'alliberació de les masses i dels pobles d'Ucraïna i Bielorrússia, sotmesos a l'estat reaccionari polonès, els Bàltics i de contestació enèrgica a la provocació anglofrancesa a través de Finlàndia i els seus dirigents reaccionaris.

»És per aquest motiu que la direcció del partit ha examinat l'actuació contrarrevolucionària de M. Serra i Moret i, considerant per tant, que la seva conducta no correspon a la que ha d'observar un militant del PSU de C, acorda la seva separació immediata del partit, creient, no obstant, que l'anomenat company pot tenir dret d'informar a la Direcció del partit el perquè de la seva conducta.»

De tota manera, en rebre aquesta carta ja estareu assabentat de tot el què us dic, per conducte de Pelai Sala; puix segons em digueren la carta adreçada a aquest company sortí

per avió, la qual cosa jo també faria amb la present si anés una mica millor de cabals. Conformem-nos amb el massa lent correu ordinari.

Què fan els amics d'ací? Comencem per en Grijalbo. Aquest vingué carregat, vull dir ben farcit de bitllets facilitats per la direcció del partit quan era a París, per tal que muntés una editorial. Ja fa uns mesos que funciona amb el nom de Editorial Atlante, de la qual en són directors Sánchez Sarto i Ruiz Ponsetí, segons sembla —sense que us ho pugui afirmar— amb un sou que oscil·la entre els mil a mil cinc-cents pesos mensuals. Sou de ministre! Penseu que jo guanyo entre cent i tres-cents al mes i feu la comparació. En Grijalbo que és l'administrador, diuen que també gaudeix d'un sou aproximat al dels directors. L'editorial en qüestió està muntada amb tot luxe en una mena de palauet al carrer Artes. Grijalbo i Ruiz Ponsetí formen part del 'quòrum' de la Direcció dient a tot 'amén'. Estómacs agraiïts?

Miquel Ferrer que hi estava empleat a l'esmentada editorial ha plegat i ara fa de gerent en una altra editorial, Compañía General Editora, S.A., Apartado Postal 8626, Mèxic DF, de la qual n'és director el senyor Josep Carner, gran escriptor i diplomàtic de via estreta al meu modest entendre i, sigui dit de passada, persona molt poc recomanable moralment parlant. Els diners amb els quals s'ha organitzat aquesta nova empresa editora, segons rumors que jo no tinc interès en esbrinar, han sortit del SERE, del qual organisme el senyor Josep Carner n'és conseller amb sou de mil pesos al mes i altres 'enxufes'. Duu una vida de ministre, però no de ministre de Mèxic, sinó com la dels ministres de qualsevol país europeu pròsper i sense preocupacions econòmiques.

Per altra banda han estat expulsats del Partit els següents: Abelard Tona, Joan Gelabert (de Reus), Joan Fronjosà, Pere Matallonga, Miquel Mora, Hèctor Gally (gendre d'en Lluís Companys), Martínez Cuenca. Resta al marge Joaquim Xirau. Oblidava dos expulsats més, en Ramon Ortega, alcalde de Reus, i en Ramon Fabregat.

Hi ha una altra llista de candidats a l'expulsió, els quals, de moment, són mirats de reüll pels elements directius i que són:

Miquel Ferrer, Pilar Crespo, Josep Soler-Vidal, Jaume Camps (secretari de Moix), Lluís Aymamí i Baudina, Àngel Estivill (aquest diuen que torna a fer mèrits per tal de ser ben vist), Victori Salas, M. Serra i Pàmies (que també és a Mèxic), Josep Pinyol (professor).

Quan a la meua situació no sabria què dir-vos [...] em considero de la llista dels candidats a l'expulsió. No faré res perquè no m'expulsin, si volen fer-ho per mor dels meus articles i perquè em saben adherit a la vostra persona [...]

7

JOSEP MARLÉS⁸ A MANUEL SERRA I MORET

Mèxic DF, 18-XI-1940

Benvolgut amic:

Amb un retard de cinc mesos hem rebut la vostra carta enviada a Otto Mayer perquè ens la fes a mans.

Fa tres mesos que nosaltres vàrem escriure al company Pelai Sala i perquè us ho notifiqués, la nostra decisió de separar-vos del partit.

Aprofitant l'avinentesa de conèixer la vostra adreça us en assabentem i pels motius següents:

Per la publicació a la Revista *Ressorgiment* d'un article signat per vós, completament contrari a la URSS, a la línia política de la IC i per tant a la del nostre partit. Un article de complet abandó dels principis revolucionaris i d'adhesió a l'imperialisme anglès del qual Carles Pi i Sunyer n'és un preciós instrument i servidor, individu al que vós aplaudíeu i donàveu la vostra adhesió al conèixer el seu famós 'pla polític' publicat en el mes de Gener d'enguany.

Aquest ha estat el motiu que ens ha obligat prendre la nostra decisió de separar-vos del partit a reserva de la vos-

⁸ MARLÉS SANS, Josep (Sant Feliu de Llobregat 1903 - ?). Metal·lúrgic i polític. Procedent del Partit Català Proletari, s'integrà al PSUC el 1936. Entusiasta admirador de Comorera, fou elegit membre del Comitè Central a la I Conferència Nacional. El 1949 s'escindí del PSUC.

tra defensa per a deixar efectiva la nostra mesura d'organització.

Vostre.

8

MANUEL SERRA I MORET A JOSEP MARLÉS

Buenos Aires (Argentina), 28-XI-1940

Benvolgut amic:

Ahir vaig rebre la vostra carta del 18 la qual, com la vostra anterior, contesto tot seguit. El retard a rebre la carta que vaig adreçar-vos per mitjà d'Otto Mayer deu ésser degut a haver aquest canviat d'adreça.

Els companys Pelai Sala i Climent, potser per delicadesa, no m'assabentaren de la vostra decisió de separar-me del Partit. Només em digueren que reclamàveu explicacions de l'article que vaig publicar a *Ressorgiment* del mes de maig, i jo les hi vaig donar per escrit. Probablement no us plauran, però jo tinc de rectificar les vostres manifestacions aclarint que en l'esmentat article no hi ha cap atac contra la URSS i, en canvi, hi ha alguns elogis. Tampoc hi ha cap adhesió meva a Pi i Sunyer ni a l'imperialisme britànic, sinó la simple aprovació o assentiment amb alguns extrems del seu informe el qual vaig conèixer per intermediació de Nadal i Mallol. Jo no tinc tractes directes ni indirectes amb Pi i Sunyer.

Tot just ara, per una carta del company Foix, m'assabento de que el partit publica un *Butlletí* i que en aquest es reproduceix el meu article i s'hi fa un comentari que Foix em transcriu. En aquest comentari es diu, mancant a la veritat, que jo no m'he preocupat de posar-me en contacte amb el partit. Vós sou testimoni de que la veritat és una altra. Res no he rebut del partit, exceptuant les vostres dues cartes que he contestat tot seguit i, per tant, no conec cap dels documents que hagi pogut publicar. Pelai Sala va deixar-me, fa tres dies, el report de Comorera, i un número de *Catalunya*. És tot el què he vist i això, ara mateix.

Com comprendreu, les vostres decisions no alteraran els meus sentiments ni la meva conducta. Quan el partit va néixer, jo ja era vell en les lluites i els que em coneixen de prop no crec que dubtin de la meva rectitud. He servit al partit lleialment i els seus gèrmens varen néixer en mi. Vosaltres direu.

Salutacions cordials.

9

ALBERT PÉREZ BARÓ⁹ A MANUEL SERRA I MORET

Montpeller (França), 12-XII-1940

[...] Jo continuo aïllat gairebé de tothom i passant una profunda crisi espiritual conseqüència dels aconteixements esdevinguts des del mes d'agost de l'any passat. La caiguda vertical de França i l'entrega paulatina de gairebé tots els països d'Europa al totalitarisme han vingut a aprofundir en mi la crisi oberta arran del pacte germanorus. M'he preguntat moltes vegades si els termes llibertat i socialisme són antagònics i si ens haurem de resignar a optar per la llibertat amb capitalisme o pel socialisme sense llibertat, tota vegada que tots els règims de força es diuen capitalistes i els únics que diuen defensar la llibertat són els països típicament capitalistes. Tan bonic que fóra l'una cosa i l'altra agermanades! I tinc encara una preocupació, la del meu fill que haurà començat a ésser enverinat i que pujarà voltat d'unes idees i uns principis tan contraris als que han estat sempre norma de la meva vida.

A propòsit del meu fill i com que les noves que rebo de Catalunya no poden ésser més dolentes, doncs passen materialment gana i jo estic completament impossibilitat de

⁹ PÉREZ BARÓ, Albert (Barcelona, 1902-1989). Cooperativista i escriptor. Cofundador del Partit Comunista (1920). S'afilià a la CNT, però abandonà la militància per a dedicar-se al cooperativisme. Secretari de la Comissió d'Aplicació del «Decret de Col·lectivititzacions i control obrer» del Consell d'Economia (1936-1939).

poder-los ajudar, voldria demanar-li que si a l'Argentina hi ha algun organisme d'ajut als republicans espanyols, i això fos possible, que volgués intercedir per que enviessin alguna cosa a la meva muller, donant-li les gràcies per endavant per tot el que en aquest sentit pogués obtenir. La meva muller es diu Lola Baró i viu a Caldetas, carrer Riera 6.

Aquí continuen corrent els mateixos rumors contradictoris referent a la situació política d'Espanya; onades d'optimisme o de pessimisme que venen i se'n van sense saber com ni perquè. L'única cosa que sembla certa és que allí no treballa ningú, que hi ha molta misèria i que la repressió oficial i extraoficial ha estat represa. Des del mes de juliol que s'està remenant l'anada col·lectiva a Mèxic i també cada quatre dies varien els rumors, tan aviat és imminent i per a tothom, com restringida i llunyana: jo personalment crec que sols hi aniran alguns milers dels més significats, i encara que això trigarà molt. Mentrestant els emigrats que havien pogut trobar feina durant la guerra han estat acomiadats en la gairebé totalitat i molts milers retornats als camps de concentració que tornen a estar plens.

Desitjaria que tant vostè com la seva muller segueixin bé de salut i que hagi pogut situar-se definitivament, i no cal que li digui com m'agradarà rebre noves seves en tal sentit i també per conèixer la seva opinió sobre la situació que estem passant. Mentrestant ja sap que com sempre em té a les seves ordres i el saludo cordialment,

Postdata: Li desitjo un any nou millor per tots conceptes al que està acabant, i tant de bo que sigui el darrer de l'exili.

Perpinyà (França), 10-XII-1941

Estimado amigo: El día dos del corriente, a las seis de la tarde, al regresar del trabajo a casa, me encontré con la inesperada y grata visita de nuestro buen amigo Alberto Pérez, al vernos nos abrazamos con gran efusión. Pasados los primeros momentos de sorpresa y emoción, hablamos largamente sobre los incidentes de nuestra ya histórica retirada y de la suerte que en el exilio hemos corrido los amigos que compartíamos las tareas del Consejo de Economía de Cataluña.

Nunca ha sido mi carácter adular a nadie, sin embargo, como que por afinidad me atraen las personas honradas, modestas y de pensamiento abierto a todos los horizontes, con vehemente interés le pregunté por Vd. y por su dirección. A tal efecto, vaya en esta misiva mi más cordial saludo tanto para vos como para vuestra esposa y demás familiares.

La visita del amigo Pérez tuvo por objeto saludarme a la par que despedirme, ya que se encontraba en Perpignan de paso para nuestro país. Dado el afecto que le profeso y su delicado estado de salud, le dije que no aprobaba la grave determinación que había tomado, me extendí en hábiles razonamientos y le expuse argumentos de peso, todo fue inútil, nada ni nadie era capaz de hacerle desistir de su propósito.

A menudo he tenido ocasión de constatar que cuando a un compatriota se le pone en el cerebro la obsesión de regresar a España, no hay razonamiento ni humano consejo capaz de hacerlo desistir de ello y como si se tratara de una epidemia de carácter sociológico, todos repiten los mismos argumentos: No he desempeñado cargos políticos

¹⁰ CAPDEVILA PUIG, Andreu (Cardedeu, 1894 – Rennes, França 1984). Tintorer i dirigent cenetista. President del Consell d'Economia i Conseller d'Economia de la Generalitat de Catalunya abans dels fets de maig del 37.

de responsabilidad, no he perjudicado a nadie, incluso he salvado a gentes que no opinaban como nosotros, por lo tanto, creo que nada grave me puede pasar ¡Cándido argumento! Cuando para ciertos gobernantes el pensamiento humano entra dentro el marco de la delincuencia ¿Qué se puede esperar de ellos? Seamos indulgentes con los que no pudiendo resistir más tiempo la tragedia del exilio ponen un poco de confianza en la justicia y la bondad de unos locos criminales que nunca han tenido corazón ni justicia en sus actos. De todas maneras, el amigo Pérez no se ha puesto en la boca del lobo como un inocente corderito; ha partido como deben partir los hombres, atravesando la montaña, desafiando las inclemencias del tiempo y burlando la vigilancia de los sicarios de Franco. ¡Qué la suerte le acompañe ya que no le faltan ni inteligencia ni voluntad!

No voy a contarle el rosario de penalidades que hemos pasado. Cada exiliado ha pasado lo suyo; además lo que llamamos sacrificios no deben contarse en el haber de lo ideal, a las conciencias rectas nos basta la satisfacción del deber cumplido.

Ante el cúmulo de dificultades que nos ha deparado el destino, sólo cabía y cabrá siempre, en iguales o parecidas circunstancias un camino a seguir: línea recta y conciencia limpia. En efecto; para que las acciones de los hombres sean fructíferas han de ir siempre acompañadas de buena lógica y de sana moral y de todo cuanto signifique suspensión de la conciencia universal. Ni bajo la influencia de animosos egoísmos o de una interpretación errónea de los principios naturales que rigen el mundo, éstos parecen vulnerables a la codicia de los hombres, la realidad de la vida nos demuestra que cuando alguien persiste en vulnerarlos no duda en recibir la merecida sanción.

Consecuente con los principios expuestos, el trabajo y la austeridad son norma y guía de mi existencia, lo cual ha contribuido a que pudiera vencer muchos obstáculos y dificultades que se me han presentado en estos tiempos tan difíciles.

En los primeros y penosos días de nuestra expatriación, cuando en la noche fría tenía por colchón la arena del mar

y por abrigo las estrellas del cielo, mi voluntad no decayó... mi espíritu no dejó de tener alas... mi cerebro no dejó de pensar...

Por las mañanas, cuando el sol más justo que los hombres besaba nuestros rostros y daba un poco de vida y calor a nuestros débiles y cansados cuerpos, sentados sobre la arena de la playa, cara a la inmensidad del mar azul, discutíamos sobre nuestras pasadas luchas, sobre nuestros sufrimientos... y sobre nuestro futuro...

Algunos amigos, abrumados por el peso de la lucha y de los recuerdos, con desesperación exclamaban: ¡nadie quiere tener en consideración los sacrificios que hemos hecho en España, luchando durante más de dos años en defensa de la libertad de los hombres y de la independencia de las naciones! Somos despreciados y tratados mil veces peor que las bestias. Cualquiera día, con el más fútil pretexto nos harán asesinar como perros rabiosos por los fusiles y los cuchillos de estos desgraciados negros que montan guardia del campo.

Yo explicaba: No podemos negarlo, podemos calificar nuestra situación de trágica; pero hemos de convenir que el mundo sigue su curso, que la vida no se ha paralizado y que los valores morales universales continúan subsistiendo. ¡Qué hacer! ¿Desesperarnos? ¿Suicidarnos? No, amigos, no, conservemos nuestra serenidad, mantengamos en alto nuestra moral, seamos optimistas. En la lejana perspectiva, todavía no apunta la más pequeña esperanza; sin embargo, nuestra salvación se está forjando en las entrañas de la evolución humana.

Muchas veces he pensado en las últimas sesiones que tuvimos en la presidencia del CE¹¹ unas semanas antes de nuestra evacuación. Qué desastre y qué vergüenza hubiera sido para todos, si al remate de nuestra histórica labor, de un plumazo hubiésemos anulado todo aquello que era consustancial con los deseos y con las aspiraciones del pueblo.

¹¹ CE: Consell d'Economia de la Generalitat de Catalunya.

Por la fuerza de las armas perdimos momentáneamente la partida; pero nuestra dignidad y la de los sectores de opinión que representamos quedaron a salvo.

Cuando trabajaba de simple tintorero en las Hilaturas Fabra y Coats, mi aspiración era ayudar a la emancipación de la clase trabajadora. Cuando mi organización me puso a ocupar cargos de responsabilidad política, en categoría y dignidad me consideraba en el mismo plano que cuando teñía madejas.

Ahora en el exilio, empujando un carrito de mano por las calles de Perpignan reparto géneros a domicilio. ¿Qué haré mañana? No lo sé ni me importa, mi sola aspiración es ser útil a la humanidad. En la vida solamente tenemos dos caminos a seguir: elevarnos o embrutecemos. Seguir por el camino del embrutecimiento, trae consigo la degeneración física y la degradación moral. Seguir por el camino del mejoramiento representa la cosecha de todos los bienes morales y físicos más elevados que el hombre puede aspirar.

Consecuentes con nosotros mismos y con los intereses de la humanidad, proponemos cada día ser más capaces y mejores en todos los sentidos.

Si así lo hacemos, en un próximo futuro podremos reunirnos de nuevo diciendo: continuamos la labor de ayer. Así se escribe la historia.

Mientras termino de escribir la presente, estoy rodeado de mi querida esposa y de mi idolatrado hijito. Ella está haciendo sus labores, el niño rebosando salud y alegría, tiene un lápiz en la mano, traza garabatos sobre el papel, dice que escribe a su abuelita y a los primitos de Barcelona.

Le saluda atentamente.

[s.l. Buenos Aires ? - s.d. 1943?]

Agradezco en el alma que se me haya invitado a participar en el homenaje que se rinde a Luis Companys. Cada día su recuerdo se halla más vivo en mi alma. Como ahí le sobrarán elogios de los catalanes, rendidos a su figura insigne de Presidente de la Generalidad, no debo yo caer en la impropiedad de expresarme en el mismo sentido. Mi devoción a Companys es, fundamentalmente, como liberal.

Companys tira su fortuna en servicio de la libertad; colabora, funda y dirige periódicos de agudo liberalismo; defiende como abogado a los perseguidos por cualquier tiranía; sufre prisiones gubernativas innúmeras veces; proclama en el ayuntamiento barcelonés la República española; dirige con sentido liberal la minoría parlamentaria de Esquerra Republicana de Cataluña; llega, como fin de su carrera, a la presidencia de la Generalidad; desarrolla en ella los principios liberales dentro de todas las manifestaciones de su actividad; y cuando ve perdida la República española, por ser entregada a manos reaccionarias, clericales e inmorales de la máxima degradación, quiere, por lo menos, salvar a Cataluña, proclama un régimen federal y por hacerlo es condenado y va a presidio. Todavía hay que añadir a esto sus conspiraciones contra la dictadura de Primo de Rivera, su actitud comprensiva y fraternal para todos los españoles libres y todos los otros mil detalles que constituyen su particular y elevada fisonomía moral.

Si yo fuera catalán, tendría el inmenso orgullo de ser compatriotico de Companys. Como soy madrileño, tengo que adorar en él esta figura de un inmenso liberal español que a la libertad entregó la actividad, la fortuna, la tran-

¹² OSSORIO Y GALLARDO, Ángel (Madrid, 1873 - Buenos Aires, 1946). Polític i jurisconsult. Governador civil de Barcelona (1907). Diputat a les corts constituents republicanes, participà en la comissió redactora de l'avantprojecte de la nova constitució. Defensà Azaña i Companys en el consell de guerra que seguí els fets d'octubre del 1934.

quilidad y, como fin de cuentas, la propia vida, miserable, cobarde y neciamente sacrificada.

Pido que nunca se olvide a Luis Companys. Ya sé que los catalanes no le olvidarán, pero dirijo mi acendrado ruego al resto de los españoles, que han de ver en él al más bravo y abnegado defensor de sus valores espirituales.

12

MANUEL SERRA I MORET
A DIPUTATS DEL PARLAMENT DE CATALUNYA¹³

Buenos Aires (Argentina), 30-VII-1943

Benvolgut amic i company:

El fet de trobar-se en la França ocupada per l'enemic i sense comunicació possible amb l'exterior, el president del Parlament de Catalunya, Josep Irla Bosch, i el vicepresident primer, Antoni Rovira i Virgili, fa recaure la responsabilitat provenint d'aquests càrrecs en el segon vicepresident que és

¹³ Serra i Moret adreçà 29 cartes-enquesta a diputats del Parlament de Catalunya de 1932: 19 a diputats residents a Mèxic. Serra i Moret les envia a Manuel I. Negri, Ministro de los Estados Unidos Mexicanos en la Argentina (Buenos Aires) per al seu lliurament a Joan Fronjosà qui, a la seva vegada, rebia l'encàrrec de fer-les a mans als dinou diputats que es relacionen: Josep Andreu Abelló, Salvador Armendares Torrent, Joan Barlament Armengol, Joaquim Bilbeny Bosch, Enric Canturri Ramonet, Xavier Casademunt Arimany, Antoni Dot Arxer, Francesc Farreras Duran, Josep Folch Folch, Joan Fronjosà Salamó, Manuel Galés Martínez, Joan Lluhi Vallescà, Francesc Riera Claramunt, Martí Rouret Callol, Estanislau Ruiz Ponsetí, Jaume Sellés Figueres, Jaume Serra Hunter, Jaume Simó Bofarull i Antoni Xirau Palau; dos a Londres: Carles Pi Sunyer, al qual li adjunta la carta de Pau Romeva Ferrer; dos a Colòmbia: Josep Maria Espanya Sirat i Joan Solé Pla; dos a Xile: Lluís Bru Jardí i Miquel dels Sants Cunillera Rius; un a Cuba: Joan Soler Bru; tres a Argentina. Els tres diputats a l'Argentina eren Pere Cerezo Hernández, Josep Ma. Casabó Torres (Lliga) i Manuel Serra i Moret, qui, lògicament, deu ésser el 29è de la llista. Rebrà les respostes de Joan Solé Pla (VIII-1943); Joan Soler Bru (1-IX-1943); Joan Fronjosà Salamó (3-IX-1943); Miquel dels Sants Cunillera Rius (27-VIII-1943); Josep Andreu Abelló (25-IX-1943); Jaume Serra Hunter (23-X-1943); i Antoni Dot Arxer, com a secretari de la «Diputació Permanent» del Parlament de Catalunya constituïda a Mèxic (1-VIII-1944).

el qui sotassigna i el qual entén que és un deure ineludible seu aclarir la posició del cos representatiu de Catalunya, i àdhuc la seva personal, mitjançant una consulta directa i expressa als diputats que resideixen en territori lliure i que no tenen impediment conegut per a poder expressar la seva opinió. És per això que us prego de contestar l'adjunt qüestionari i trametre'l a la meua adreça particular, Avenida de Mayo 776, 4º - Buenos Aires, República Argentina.

Segons les dades que he pogut recollir, dels 83 diputats que constituïen el Parlament de Catalunya, 15 són morts, 7 havien renunciat el càrrec i els altres 7 eren regionalistes desafectes a la institució capdal de Catalunya. Tres romanen a les presons de Franco, sumant un total dels 32 els que són baixa definitiva o temporal del Parlament. Dels 51 que resten, 19 són a França i 3 a Suïssa o en lloc inaccessible a la comunicació. Dels altres, 19 són a Mèxic, 3 a l'Argentina, 2 a Xile, 2 a Colòmbia i 1 a Cuba. Són, doncs, 29 els que reben aquesta consulta i que, com podeu veure, constitueixen encara majoria dels diputats actius i lleials a la causa de Catalunya.

No em cal subratllar la importància de la consulta que em prenc la llibertat de fer-vos amb el fi de ficar la posició de l'organisme que fou expressió del poder nacional de Catalunya en el règim estatutari establert per la República Espanyola, ni cal que us digui com agrairé la vostra cooperació que em donaria el plaer d'oferir a les superiors autoritats del Parlament i al poble de Catalunya, el dia que s'escaigui, la prova de com els seus representats han tingut consciència de llurs deures i la forma com han entès que havien de prestar llurs serveis a la pàtria oprimida.

Regraciant la vostra atenció, resta vostre i de Catalunya.

QÜESTIONARI:

1. Considereu extingida la representació i esgotat el mandat que va donar-vos el poble de Catalunya?
2. Considereu dissolt i inexistent el Parlament de Catalunya elegit el desembre de 1932?
3. Si el creieu existent encara, creieu que hauria de reunir-se per a fer una declaració de la política nacional catalana

a seguir i per a reorganitzar la Comissió Permanent o els seus òrgans d'expressió a l'exili?

4. On creieu que hauria de celebrar-se la reunió?

5. En cas de poder-se reunir la majoria dels diputats a l'exili, creieu aconsellable que es mantingués contacte per correspondència i que es fes pública la declaració conjunta de l'existència del Parlament i de la política a seguir en les actuals circumstàncies?

6. Teniu alguna proposició a fer o alguna suggerència apart de les contingudes en aquest qüestionari?

13

JOSEP ANDREU ABELLÓ¹⁴ A MANUEL SERRA I MORET

Mèxic DF, 25-IX-1943

Benvolgut amic:

[...] Vull també expressar-vos la meva coincidència amb la vostra opinió en el sentit que si algun dia fos necessari convocar el Parlament de Catalunya sou vós, entre tots els qui es troben en terres lliures, l'únic que té autoritat per a fer-ho. Ni la Taula del Parlament ni la composició de la seva Diputació Permanent poden ésser modificades més que pel propi Parlament.

La vostra primera pregunta és aquesta: «Considereu extingida la representació i esgotat el mandat que va donar-vos el poble de Catalunya?» En principi la meva resposta és afirmativa. Permeteu-me que la justifiqui amb algunes consideracions. Nosaltres vàrem ésser elegits pel poble de Catalunya el Novembre de l'any 1932. Dintre un mes farà 11 anys. En el transcurs d'aquest temps han ocorregut a la Pàtria esdeveniments tan importants que fan que, sense conèixer l'actual opinió dels nostres compatriotes, és difícil saber si es continua tenint la seva confiança, si

¹⁴ ANDREU ABELLÓ, Josep (Montblanc 1906 - Madrid 1993). Advocat i polític. Diputat al Parlament de Catalunya (1932). President del Tribunal de Cassació de Catalunya. Des d'aquest càrrec actuà enèrgicament per mantenir l'ordre jurídic i per humanitzar la guerra i la revolució.

es comparteixen les seves inquietuds i si es representa la seva voluntat.

Demés, en l'ordre legal, el mandat dels diputats era per un període de cinc anys i aquest plaç va finir en plena guerra. Arribat el fi del seu mandat, el propi Parlament acordà prorrogar-lo fins i tant no acabés la lluita. En aquelles circumstàncies, ja era difícil de tenir la seguretat que el nostre acte estès d'acord amb les nostres lleis. Les hores greus d'aquells dies no permetien seguir altre camí i això pot justificar el nostre acord que, a més comptava amb el suport dels partits catalans, de la premsa i de tot allò que podia ésser un mitjà d'expressió de l'opinió pública. Avui, després de transcorregut altre període de cinc anys, perduda la guerra, morts alguns diputats, dispersats la resta i d'altres residents en països on no poden fer sentir la seva veu, impossibilitats uns i altres de copsar amb tot el seu abast la voluntat popular de la nostra terra, jo, almenys, no em sento amb autoritat per a prorrogar-me de nou el mandat i sentir-me novament diputat de Catalunya.

Ara bé; exposat tot això que és expressió externa del meu pensament, proclamat públicament cada vegada que ha vingut a to, estimo convenient ampliar la meva resposta amb referència a la vostra consulta. Per a nosaltres, el govern de Franco que té el total poder de Catalunya i de la República, no és altra cosa que un exèrcit al servei del feixisme internacional que per la violència i el terror té sotmesa la pàtria, després d'haver-la ocupat per la força de les armes. Tot i que la majoria d'estats ha reconegut Franco com govern, per a nosaltres continua essent un vulgar traïdor que, mancant la paraula d'honor, va alçar-se en contra de les institucions que democràticament s'havia donat el poble. I és ací d'on prové el nostre agraïment prop els dos únics governs que d'una manera decidida venen compartint avui la nostra opinió: Mèxic i la URSS.

Davant d'aquest fet, és evident que enfront de Franco, cal aixecar precisament les institucions que sortiren de la nostra terra per la força de les armes i que representen la darrera legalitat de Catalunya. Aquestes consideracions són les què em fan acceptar la possibilitat que un dia sigui ne-

cessari reunir el Parlament de Catalunya amb l'única missió de legitimar un règim interí que tingui la responsabilitat de la reconquesta de la nostra terra i prepari el retorn a una normalitat liberal i democràtica.

Seguint l'exemple donat pel nostre estimat president de Catalunya, l'honorable Lluís Companys, s'ha mantingut a l'exili la representació de les institucions catalanes en la figura del seu president. Assassinat aquest, l'ha substituït, interinament, el president del Parlament català, l'honorable Josep Irla el qual, dissortadament, no està en disposició d'actuar lliurement. I fou, en previsió d'aquesta circumstància, que al seu temps va nomenar un delegat seu per actuar en terres lliures.

Fa molt temps, quan varen dibuixar-se les dues tendències entre els catalans nacionalistes, demòcrates i liberals —la de constituir un organisme sota el símbol de la representació legítima de les institucions catalanes i la de que continués el Consell Nacional de Londres que actuava en nom de les agrupacions de catalans exiliats reunits al redós de comunitats catalanes i vells centres catalans d'Amèrica—, vaig dir públicament això que segueix: «Per tal que el moviment de reconquesta de la nostra terra sigui eficaç; per poder sentir la nostra veu amb autoritat davant les potències que avui porten el pes de la lluita i demà intervindran d'una manera decisiva en la nova organització d'Europa; perquè el nostre moviment tingui la força emotiva i d'exaltació patriòtica necessària per a seguir endavant en el camí de la llibertat de Catalunya, és necessari que l'organisme que es creï tingui la representació no solament de les institucions que representaven la voluntat majoritària de Catalunya, la darrera vegada que aquesta pogué expressar-se; sinó també el nou moviment creat entre els grups de catalans a l'exili, del qual és expressió el Consell de Londres que presideix persona de tant prestigi com el senyor Carles Pi i Sunyer, sense deixar de tenir en compte els centres catalans integrats per vells residents constituïts en diverses repúbliques americanes que, a través dels anys, mantenen viu el seu amor a la pàtria i l'entusiasme de la lluita per la seva llibertat.»

Avui, passat més d'un any, estimo que encara aquest és el millor camí. Per això, tantes vegades com el sr. Santaló ha demanat el meu parer en allò que fa referència a la constitució d'un Organisme Nacional Català, li he respost el mateix: Estimo que és urgent constituir-lo quan abans. I opino que el mateix deu recollir totes les tendències que hi vulguin col·laborar del nacionalisme català i, per tant, fins el moviment de comunitats. Ha de trobar-se la fórmula per a que en formi part el senyor Pi i Sunyer i pugui continuar amb la mateixa, o encara amb més autoritat que abans, la tasca patriòtica que realitzava. El programa a seguir per aquest organisme en l'ordre tàctic deuria ésser acordat després de la seva constitució, i la bandera ideològica, en la qual deuríem haver de coincidir tots, hauria d'ésser la de la defensa de la personalitat de Catalunya i el seu dret, en el dia de la pau, de decidir, lliurement i sobirana, el seu propi destí. Avui per avui, és aquesta la tasca positiva que, segons la meua opinió, hauria de fer-se.

Amb tot això que va exposat crec haver respost, no solament la primera de les vostres preguntes, sinó la resta de les que em formuleu i que podria resumir així: que només excepcionalment i per un acte concret i determinat crec que fóra justificat reunir el Parlament de Catalunya i, per tant, estimo inoportú, de moment, cap acte que pugui realitzar-se en nom d'aquesta institució.

Vostre i de Catalunya.

14

JAUME SERRA HÚNTER¹⁵ A MANUEL SERRA I MORET

Mèxic DF, 23-X-1943

Benvolgut company i amic: no vulgueu atribuir el meu retard en contestar-vos a cap mena de desconsideració. Potser no sabeu que al cap de pocs mesos d'arribar Mèxic

¹⁵ SERRA HÚNTER, Jaume (Manresa 1878 – Mèxic 1943). Filòsof i polític. Degà de la Facultat de Lletres de Barcelona. President del Consell de Cultura de la Generalitat (1934).

vaig caure malalt i des d'aleshores ja no fet res de bo. Invitat i fins contractat per dues universitats (Argentina i Costa Rica) he hagut de renunciar forçosament a allò que era la meva darrera il·lusió, l'exercici de la meva carrera professional.

De l'afer que em demaneu consulta, jo en vaig ésser en part el causant. Quan tant es removia aquí a Mèxic la qüestió legalista sobre el problema de Catalunya, un dia en un cercle d'amics em vaig permetre manifestar la meua idea de que l'únic que podia remoure la cosa éreu vós que us trobàveu a territori lliure i éreu el segon vice-president del Parlament Català.

No sóc massa optimista respecte de la unió dels catalans, però no cal desmaiar. Potser l'ambient un xic confusionari de Mèxic, on hi ha tants [***], hi ha influït. De tots modes no convé donar importància a aquesta mena de plebiscit que feu amb els diputats. Fa temps que sé el que pensen la majoria i fins el que poden arribar a pensar. Veuen com si no hagués passat res. Els pocs que es donen compte del que passa al món, creiem necessari especular un xic sobre el què pot passar.

Heus ací el sentit de la meua contesta al vostre qüestionari. «De fet crec extingida la representació i esgotat el mandat que va donar-nos el poble de Catalunya, però, no havent estat previst per l'Estatut aquest cas que supera totes les previsions, pot considerar-se *pels que som a l'exili* com l'organisme representatiu del passat autonòmic i si s'oferís l'avinentesa, actuar, però... hi ha un corrent d'opinió, cada vegada més intens, que està d'acord amb el ritme que ens duu a la postguerra i que pensa per damunt de la Constitució, de l'Estatut, i va de dret a la internacionalització del plet de Catalunya.

»Possiblement el Parlament de Catalunya te una major vigència que les altres dues legalitats que s'han posat en joc: el Consell que va crear el President Companys el maig de 1940 i la recent delegació que atorga a Miquel Santaló el Sr. Josep Irla.

»El meu parer és favorable al plantejament directe del plet català en el pla internacional i no el crec soluble a base d'una entesa amb els espanyols. Tant de bo que m'equivo-

qués, però, en aquest moment històric, cal pegar fort. Es tracta d'un problema de llibertat i de justícia.»

Disposeu de l'amic.

Postdata: Voldreu aclarir-me un extrem de la vostra lletra: quins són els tres diputats catalans empresonats a Catalunya?

15

ANTONI DOT¹⁶ A MANUEL SERRA I MORET

Mèxic DF, 1-VIII-1944

Benvolgut amic:

Abans de rebre la vostra lletra-enquesta del mes de juliol darrer, desconeixia la vostra adreça i això em privà de posar-me en contacte amb vós, com hauria estat el meu desig. Després de rebuda, la naturalesa del què hi plantegeu, feu que fossin varis els companys que cregueren que, més que una resposta personal, el que convenia era traslladar-vos l'acord que s'escaigués, després d'una reunió conjunta dels membres que, residents a Mèxic, integren la Diputació Permanent.

A fi de que pugueu assabentar-vos degudament del que, coincidint amb la vostra preocupació, s'ha vingut fent ací, en interès de revaloritzar l'única representació legítima de la voluntat catalana en terres lliures que, en un moment donat, pot ésser hagi de prestar un servei a Catalunya, he cregut era necessari donar-vos compte de les reunions i dels acords presos per l'organisme esmentat. A través de les seves actes podreu apreciar quina és la predisposició del conjunt i la particular de cada un dels reunits.

Jo puc afegir-vos-hi que els representants d'ERC a l'organisme esmentat reuniren, abans dels acords, la seva majoria a Mèxic i que per tant cal entendre que les resolucions de

¹⁶ DOT ARXER, Antoni (Olot 1908 - Houston 1972). Primer secretari de la Mesa del Parlament de Catalunya, des de la seva constitució (13-12-1932).

la Diputació Permanent són també l'expressió del seu criteri, apart del d'aquells que se us han adreçat directament a les vostres preguntes.

El retràs en fer-vos trasllat dels acords que responen a la vostra enquesta es deuen a que jo vaig creure que, donada la seva importància, era precís que, abans, l'acta de la reunió en la que els mateixos foren presos estigués aprovada i també perquè doloroses notícies rebudes dels meus familiars m'assabentaven que en l'espai de poc temps havia perdut per sempre els meus pares i això m'ha mantingut durant un temps força aclaparat.

Per qualsevulla ampliació, informació o gestió que us sigui necessària podeu manar, que em serà molt plaent servir-vos.

Amb records afectuosos pels companys residents a l'Argentina afectuosament us saluda, el vostre amic.

16

JOAN MORGADES¹⁷ A MANUEL SERRA I MORET

Montauban (França), 30-IV-1945

Estimat amic Serra Moret,

[...] A Toulouse s'ha constituït recentment un Moviment Socialista Català inspirat per uns quants elements de l'antiga USC que no prengueren part a la unificació de Catalunya el 1936. Hi figuren l'Aleu (fill de l'antic conserge del Politècnic), un tal Brufau de Lleida, i l'Ambrosi Carrión. De fet els que porten la veu cantant són els del POUM-Front de la Llibertat que han ingressat en massa (uns quatre-cents) en les rengles del Moviment.

Aquest Moviment no té encara un programa definit. Això amb la intenció —diuen— de reunir el màxim de simpatitzants i de trobar els punts de coincidència per a constituir

¹⁷ MORGADES, Joan. Militant de la Unió Socialista de Catalunya. En constituir-se el PSUC el juliol del 1936 fou encarregat de la comissió d'organització.

un partit. Entretant parlen vagament de socialisme, de federalisme i de democràcia. Han celebrat entrevistes i reunions; han visitat fins i tot en De Francisco que presideix el PSOE a Toulouse. En De Francisco els digué que «había que desmenuzar la cosa, porque ya les habían estafado una vez en Cataluña...»

Els del Moviment asseguren que cada dia guanyen més adherents provinents de l'Esquerra, Estat Català i PSUC; pretenen demés que vós els representeu al Comitè de Londres, i que un acord ha segellat —fa poc— la unió del socialisme dels emigrats a Amèrica amb el d'ací, és a dir amb el Moviment Socialista Català.

Com que no em dèieu res de tot això, crec que ens trobem en presència d'una petita maniobra o, millor dit, d'una habilitat poc escrupulosa per guanyar addictes servint-se del nom més prestigiós del socialisme català.

Tingueu-me al corrent si us plau de les converses, si és que hi ha hagut, per la nostra orientació.

Altrament considero que aquests xicots poden fer camí, si troben bons dirigents. Ara bé, donar-los-hi la mà, presuposa un esforç de comprensió per a vèncer l'allunyament d'origen i el divorci que provocà la sang del més de maig del 37. És clar que el mateix podem dir de la tendència llibertària que vol fer política, i amb la que potser també s'hi poden establir intel·ligències. Jo no en sóc pas enemic, com veureu per l'esperit del fascicle «Vers l'Entente Iberique» que us envio junt amb aquesta. Cal però prendre totes les garanties i fer les coses seriosament [...]

Buenos Aires (Argentina), 3-XII-1945

Estimat amic Rovira i Virgili:

Des de l'alliberament de França que tenia el desig d'escriure-us per a saludar-vos, expressar-vos el meu goig per haver sortit en bé d'aquesta llarga tongada de foscor i per associar-me al dol per les vostres pèrdues familiars. Però, em mancava la vostra adreça i les comunicacions han anat tan malament que fins ara, fa poc, no em fou donada per Carles Pi i Sunyer. M'havia parlat de vós l'amic Morgades, però res no havia posat en clar, fins que la vostra incorporació en el Govern del sr. Irla ens permet de creure que gaudiu de bona salut. Ho celebro molt i desitjo bona perseverança.

Nosaltres hem viscut materialment allunyats de la guerra, però ens han arribat les conseqüències en forma d'un encariment fenomenal de la vida i pertorbacions locals que encara perduren i que tendeixen a agreujar-se. La militarada d'ací va venir-me a complicar els meus assumptes personals car amb la publicació de dos llibres que havien tingut sucés i les meves conferències m'havia fet un petit prestigi que l'estat de guerra i les suspensions d'actes de tota mena gairebé eclipsaren. Amb perseverança i amb algunes excursions a Xile i a l'Uruguai, he anat sortint del pas i m'he guanyat sempre la vida. He publicat cinc llibres originals i n'he traduït onze fins ara. En tinc d'altres d'encomanats. He dictat conferències o cursets a totes les Universitats de l'Argentina, Xile i Uruguai, i he estat invitat també a anar a Perú i Colòmbia, però no hi he arribat a anar perquè no em sortia a compte. Sense cap prosperitat, treballant extraordinàriament, hem anat salvant la situació. I encara som vius i

¹⁸ ROVIRA I VIRGILI, Antoni (Tarragona, 1882 – Perpinyà, 1949). Periodista, escriptor, historiador i polític. Vicepresident primer del Parlament de Catalunya (octubre 1938), la qual cosa li comportà la presidència interina, quan Josep Irla hagué d'ocupar la Presidència de la Generalitat, arran l'afusellament de Lluís Companys.

ens defensem sense haver de donar gràcies de res a ningú. Crec que és una gran sort i jo em guardaria de queixar-me. No em creia pas sortir-ne tan bé cinc anys enrera.

La darrera vegada que vaig tenir noves directes de vós fou del 25 de febrer de 1940. Em donàveu noves de Pompeu Fabra i altres amics, la majoria dels quals veig que segueixen tirant i, el mateix que nosaltres, envellint. En aquella carta vós em dèieu: «Hem de pensar cada vegada més en Catalunya, amic Serra. Qui hi pensaria —per al bé— si no hi pensessin els catalans». El meu goig, amic Rovira i Virgili, es poder-vos dir que a través de totes les dificultats, malgrat els anys que ja porto al damunt (61) i la poca col·laboració que hom troba, he pogut servir eficaçment Catalunya durant tots aquests anys. Les meves intervencions a la premsa, en conferències i publicacions, han servit sovint per enaltir Catalunya amb un pretext o altre o per donar-la a conèixer al món. Encara la setmana passada m'escrivien el president i secretari del Centre Català de Xile: «En ocasions diverses, hem pogut comprovar que la vostra estada a Xile ha resultat fecunda per a fer conèixer millor el nostre problema en els medis polítics i intel·lectuals i guanyar-ne simpatia». El mateix allà que a l'Uruguai, des del president de la República al Parlament —on he estat rebut com a representant del Parlament de Catalunya amb tots els honors— he pogut estendre el coneixement de les nostres vindicacions nacionals a vegades amb recança i enveja dels espanyols republicans, els quals, per altra part, em respecten i m'estimen.

La manca d'organització ha estat sempre el nostre handicap. Si la tinguéssim podríem arribar lluny. Per això em va plaure que arribéssiu a constituir un govern català i que vós fóssiu en ell figura prominent. En els temps de l'ocupació de França, les comunitats catalanes i el Consell de Londres que presidia Pi i Sunyer foren un petit fantasma que exhibíem per a donar fe de vida. Les comunitats es mantenen i encara representen el que hi ha de més solvent a Amèrica. Crec que el Govern faria bé en no negligir-les.

Per cert que encara ens trobem en un punt mort en una matèria que també podia haver estat un prestigi pel govern.

Vàrem suscitar un moviment d'ajut als catalans refugiats a França per tal d'organitzar la tramesa de robes, calçat, aliments i medicines, i tot seguit va trobar ressò ací, a Xile i a Mèxic. Però quan tot ha estat en marxa, no sabem on enviar-ho ni qui pot tenir cura de la distribució. Dies passats la Comunitat Catalana de l'Argentina va escriure al president Irla demanant-li orientacions per a poder portar a terme aquest ajut col·lectiu. Jo sé, amic Rovira i Virgili, que les coses d'Amèrica són més de propaganda que de fet, però estigueu segur que es podrien realitzar coses com aquesta amb èxit relatiu, excitant la dinàmica de la gent d'ací i donant força i prestigi al govern. No voldreu vós ajudar en el que pugueu a que aquesta empresa pugui reeixir i ordenar-se convenientment? Els bascos ho fan amb eficàcia, els espanyols també ho estan organitzant bé, i nosaltres anem esmaperduts sense saber on adreçar-nos.

Si us queda lleure, poseu-me dues ratlles parlant-me de vós, dels vostres treballs, de les vostres esperances. No oblideu que si mai puc servir-vos em donarà gran plaer de fer-ho. Ja sé que organitzeu els Jocs Florals a Montpeller. Aquests cinc anys darrers, hem estat nosaltres, la Comunitat Catalana de l'Argentina la que ha tingut cura de la seva repetició continuada. Vàrem començar-ho en 1940 a l'Argentina, vàrem encomanar-ho després a Mèxic, a Xile, a Cuba i a Colòmbia, però hem estat sempre nosaltres els qui hem passat la torxa i hem cercat els organitzadors i col·laboradors. Vegem si tindreu bon èxit en la vostra empresa. Suposo que ja haveu rebut la nota d'ajut dels catalans de l'Argentina.

Perdoneu que m'hagi estès tant, però després de cinc anys ja s'ho valia! Si jo puc solventar algunes dificultats econòmiques, procuraré venir a Europa dintre de poc. Personalment no em convindria, car més bé o més malament, ací he anat solucionant tots els problemes. Però són en nombre considerable els joves exiliats que m'escriuen demanant-me que vagi a França o Anglaterra a ajudar al revifament del veritable Partit Socialista català que sembla que pren forta vigoria, i el que és més impressionant és que he rebut diverses cartes des de Catalunya en el mateix sentit i dient-me com es van fent allà les organitzacions clandestines. I tots

semblen tenir confiança en mi. També hi ha el cas de la meua coneixença personal amb Atlee i altres dels actuals governants d'Anglaterra que potser caldria aprofitar. Tot això em fa pensar en sacrificar una vegada més els meus interessos en bé de la causa comú i, sobretot, de Catalunya. Jo sempre sóc optimista, ja ho sabeu. I la meua dèria no s'aturarà fins que tornem a posar els peus sobre la terra sagrada i la llar ens rebí encara que sigui per aclucar-nos els ulls en santa pau. Jo no vull morir fora de Catalunya.

Salutacions a mestre Fabra i als amics de Montpeller i vós, rebeu amb els meus millors desigs, una bona abraçada.

18

ANTONI ROVIRA I VIRGILI A MANUEL SERRA I MORET

Montpeller (França), 27-XII-1945

[...] Abans que d'altres temes concrets, vull parlar-vos de la presidència interina del Parlament de Catalunya. La primera invitació per a formar part d'un Govern de la Generalitat va venir-me de l'amic Pi i Sunyer i una de les qualitats meves que explícitament invocava era la de president del Parlament. Quan, per la renúncia de Pi a formar govern, s'encarregà directament de formar-lo el president Irla, aquest va invocar així mateix en oferir-me el càrrec, l'al·ludida qualitat.

Resulta que el Parlament no funciona i, per tant, la qüestió de la compatibilitat no té cap sentit real. Que el Parlament pot funcionar? Ben cert. I tots desitgem que funcioni sense més trigança. I bé: tan bon funcioni, el Parlament omplirà les vacants que hi pugui haver. La qüestió es presentarà, doncs, de fet, en el mateix moment que serà resolta.

Algú ha parlat d'una disposició de l'Estatut Interior, declarant incompatibles els dos càrrecs. No hi ha tal disposició. La incompatibilitat hauria de constar en una llei sobre el consell executiu que encara no s'ha fet.

D'altra banda, hi ha el precedent de Casanovas, l'any 1936. Ja el deveu recordar. El cas no és igual que el d'ara, però s'hi assembla.

En règim presidencial no hi ha possibilitat d'una acumulació d'aquesta mena. En règim parlamentari hi pot haver circumstàncies especials que facin acceptable i comprensible la intervenció del president del Parlament en les deliberacions del govern. És àdhuc un mínim d'intervenció parlamentària. En el govern del general De Gaulle hi figurà molt de temps el president del Senat, M. Jeanneney.

Tot això que us dic, amic Serra, no és per a pledejar *pro domo*. No tinc cap interès ni moral ni material, per a conservar els dos càrrecs. En aquest punt —i en altres— m'atinc al què pensin i creguin els meus companys del govern de la Generalitat. Per la meua banda no m'escauria de promoure noves dificultats desprenent-me ara de la presidència del parlament, que resta purament simbòlica.

D'algun paràgraf de la vostra carta penso donar-ne compte al president Irla, amb motiu de la reunió que el dia 10 de gener ha de celebrar el govern. Crec, com vós, que caldria organitzar sòlidament la nostra acció a les Amèriques.

Veig que els anys d'exili han estat per a vós d'una gran activitat intel·lectual. Ací hem passat uns anys d'externa inacció. Jo m'he rescabalat escrivint coses per a més endavant [...]

19

MANUEL SERRA I MORET A MIQUEL FERRER¹⁹

París (França), 3-VI-1947

Benvolgut company:

He estat dolorosament sorprès per la vostra comunicació de 26 de maig darrer en la qual plantegeu la possibilitat de rompre amb el Moviment Socialista de Catalunya a base de suposicions que no tenen cap fonament de realitat.

¹⁹ FERRER SANCHIS, Miquel (Castelldefels, 1899 – Barcelona, 1990). Polític, sindicalista i escriptor. Polític d'ampli recorregut (CADCI, Estat Català, BOC, PSUC). Substituí Josep del Barrio en la Secretaria General d'UGT (1937). Cofundador del Partit Socialista Català i secretari del Consell Nacional Català.

Sóc massa vell en el socialisme català i tinc prou crèdit en la política nacional catalana per a que ningú em pugui fer gratuïtament l'ofensa de veure'm implicat en res que pugui significar una abdicació o una minva de la personalitat nacional catalana ni en matèria d'organització obrera i socialista ni en cap altra forma orgànica política. I com que formo part del Moviment Socialista de Catalunya, el sol fet de la meva presència —si altres més poderosos no fossin prou— hauria d'haver-vos tranquil·litzat respecte el perill que el susdit Moviment pogués contraure compromisos amb el PSOE que minimitzessin la seva personalitat catalana.

Recordeu que sóc en el Moviment Socialista de Catalunya perquè sóc militant del Partit Socialista Català, per bé que, posat a França, m'hagi adaptat, com és natural, a la seva composició orgànica fortament reeixida.

El fet que existís una proposta feta per un company de l'interior —la qual per pura rutina administrativa i per lleialtat d'informació us fou tramesa— no té en absolut cap significació, molt més quan aquesta proposta no va ésser aprovada per ningú del CD ni cap membre del Moviment i va ésser unànimement repudiada en el darrer Consell de Coordinació. Els tres punts, doncs, que plantegeu en el vostre informe han estat complerts per endavant i el motiu de la retirada del PSC del MS de C és inexistent, com ho ha estat i ho serà sempre.

Podeu estar segur que si les vostres suspicàcies tinguessin algun fonament de realitat, jo no formaria part del Moviment Socialista de Catalunya. En honor a la veritat puc dir que, fins ara, he trobat en el MS de C una perfecta lleialtat, una consagració abnegada a la causa del socialisme català i una identificació completa amb els ideals de tota la meva vida.

Buenos Aires (Argentina), 25-VIII-1948

Amigo Serra Moret: Muchas gracias por su telegrama y por su carta. Una mañana quedé sorprendido por un cable de mi madre, «Colás, Perpiñán, abrazos». Di un salto porque le suponía en Cuelgamuros. Pedí a Cuatrecasas su dirección y le telegrafí. Una carta de mi hijo del 17 me descubrió una faceta de lo ocurrido y la de V. otra, que él había callado, y su viaje a París. Como me decía que le gestionara su marcha hacia donde ya está, supuse que quedaba en Perpiñán y por eso le he escrito a su casa y me he permitido girarle 22.000 frs. a su nombre y rogarle a los vascos que le dieran algunos más, pues aquí no me dejaban enviar por telégrafo sino 500 pesos. Mucho altera mi presupuesto el envío, pero ha llegado sin un céntimo y con la ropa destrozada por el paso del Pirineo. Y el saberle libre —le habían condenado a seis años de cárcel— me tiene muy contento y esperanzado. Quiero traerle a B.A. para que empiece otra vez sus estudios universitarios. Estaba en tercer año de Letras. Otra vez gracias y perdone las molestias que le he ocasionado.

Aquí me tiene como siempre trabajando para ganarme la vida y olvidar. Con pocas esperanzas de volver a España, donde tengo a mi madre, a dos hijas y a dos nietos que no conozco. Duros años los nuestros. Pero por fidelidad a un ideal debemos llevarlos con ánimo sereno. Siempre su amigo.

²⁰ SÁNCHEZ ALBORNOZ, Claudio (Madrid 1893 – Ávila 1984). Historiador i polític. Membre d'Acció Republicana. Ministre d'Estat (1933) i ambaixador a Portugal (1936). S'exilià a l'Argentina (1940). President de la República a l'exili (1959-1970).

París (França), 20-IX-1948

Mi estimado amigo:

Contesto a su carta del 1 de este mes con un notable retraso, debido a que tardaron en remitírmela su carta desde Rieux-Minervois, de donde había salido ya cuando se recibió y también a haber estado muy ocupado estos primeros días en los asuntos de la organización y de tipo personal.

Le agradezco la remisión de las cartas de mi padre. Durante cierto tiempo me ha ido mandando sus cartas a diversos lugares sin encontrarme en ninguno. Ahora parece regularizada la correspondencia, pues tengo domicilio propio. Estoy alojado en el Colegio de España de la Ciudad Universitaria al lado de diversos compañeros.

Las informaciones que tenemos de España son que la policía ha logrado averiguar los medios que utilizamos en nuestra fuga. El compañero, que nos ayudó desde fuera, ha sido buscado y tuvo que pasar la frontera. Ni el coche ni las chicas pueden ser de nuevo utilizadas. Resultaba un medio cómodo y bastante seguro. No creo que estén enterados de nada de Barcelona.

Afectuosamente le saluda.

París (França), 20-I-1949

Mi querido amigo:

Contesto a su carta del día 15, comenzando por expresarle la gran satisfacción que me produce su coincidencia

²¹ SÁNCHEZ ALBORNOZ, Nicolás (Madrid 1926). Historiador. Fill de Claudio Sánchez Albornoz. S'escapolí de Cuelgamuros on fou tancat per activitats estudiantils antifranquistes. Professor de diverses universitats argentines (1955-1966) i dels EUA. Tornà a Espanya el 1976.

con los puntos de vista que sobre la política a seguir por el Gobierno y los medios de ponerla en ejecución le exponía en la mía anterior.

Dada su identificación con mis propósitos, la seguridad de la importancia de los servicios que habrá de prestar y mi afecto personal no quisiera de ninguna manera prescindir de su colaboración de la que hemos hablado tantas veces, y no creo difícil encontrar la solución que permita hacer compatibles las necesidades de nuestra política con la situación de usted en relación con el estado de salud de su esposa, puesto que no considero que sea imprescindible el cambio de su residencia a Londres, sino simplemente el que usted pudiera trasladarse allí con alguna frecuencia y sin carácter de permanencia. De momento sería suficiente un desplazamiento desde fines de febrero hasta la terminación de marzo, período durante el que, por tantos motivos, la política inglesa habrá de tener para nosotros el mayor interés. Vendría luego la etapa de la ONU en Nueva York y durante ella Londres será poco menos que un punto muerto, lo que le permitirá regresar sin ninguna preocupación a Francia, y más tarde, las circunstancias aconsejarán lo que deba hacerse.

Así las cosas, creo que no habrá dificultad para que usted pueda prestar a nuestra causa el valioso servicio para el que le había requerido, y en la confianza de que así sea y deseando, tanto a su esposa como a usted, una mejoría en sus padecimientos le envía un cordial saludo.

²² ALBORNOZ LIMINIANA, Alvaro de (Luarca, Asturias 1879 - México 1954). Político i escritor. Cofundador del Partido Radical Socialista (1929). Ministro en diferents governs de la República (1931-1933). Presidí el govern de la República a l'exili de 1947 a 1951.

ÁLVARO DE ALBORNOZ A MANUEL SERRA I MORET

París (França), 16-II-1949

Excmo. Señor:

Tengo el honor de comunicarle que Su Excelencia el Señor Presidente de la República ha firmado con esta fecha el siguiente Decreto²³:

De acuerdo con el Presidente del Consejo de Ministros y a propuesta de éste.

Vengo en nombrar Ministro sin cartera a Don Manuel Serra Moret.

Dado en la residencia provisional del Señor Presidente de la República en París a dieciséis de febrero de mil novecientos cuarenta y nueve.

Diego Martínez Barrio

El Presidente del Consejo de Ministros
Álvaro de Albornoz

Lo que comunico a VE para su conocimiento.

DR. A. VILANOVA²⁴ A MANUEL SERRA I MORET

Andorra la Vella, 25-XII-1949

Estimat amic,

El meu sogre, prf. Joaquim Trias Pujol, és a la model de Barcelona, incomunicat. Fa un parell d'anys a Barcelona va operar un ferit de ventre per arma de foc i no va donar-ne part a la policia com és obligació en tot país totalitari, en els quals tothom té l'obligació d'ésser o delator o bé «flic».

²³ Decret publicat a la *Gaceta Oficial de la República*, 23 (dilluns, 30 de maig de 1949), p. 120.

²⁴ VILANOVA, A. Metge. Amic personal de Manuel Serra i Moret.

El ferit va salvar-se però en una de les darreres razzies fou detingut i, obligat —ja podeu imaginar-vos com—, va «cantar». Es tracta de fer jugar tota la influència de les ambaixades —especialment USA, anglesa i francesa además d'alguna sud-americana— per a evitar una catàstrofe. De moment totes les gestions cal fer-les amb discreció, vull dir sense BBC ni publicitat per a no enredar més la troca. Ja veurem si més endavant hem de jugar a cardenal Mindzensti. Us prego doncs com a socialista, com a demòcrata i sobretot com a bona persona que sou que, amb extremada urgència, feu i feu fer a qui sigui tot el què es pugui. Acuseu-me si us plau rebut d'aquesta lletra.

Ben vostre.

25

MANUEL SERRA I MORET A ÁLVARO DE ALBORNOZ

Perpinyà (França), 15-III-1950

Mi querido Presidente y amigo:

[...] Desde que murió Rovira i Virgili, Presidente del Parlamento Catalán, se me plantea un problema del que ya quería hablarle en mi anterior y me abstuve para evitarle preocupaciones. Resulta que yo era el vicepresidente y he de ser presidente interino, con el agravante que nadie puede reemplazarme. A nadie he hablado sobre el particular y es usted, como corresponde, el primero a quien someto esta cuestión. Aunque el Parlamento Catalán no funciona ni siquiera en Diputación permanente y conserva a lo sumo un tercio de sus diputados en el exilio, no por ello disminuye, sino que tal vez aumenta mi responsabilidad. Es posible que a nadie interese el asunto y que alguien se alegrase de mi abandono, no sólo por falta de simpatía hacia mi persona, sino para poderme achacar otro día mi 'deserción'. No veo manera de evitar la reivindicación de un título —completamente platónico y formal y quizás por ello menos renunciabile— pero enseguida aparece el problema de las incompatibilidades que existen en nuestro país y

que, en este caso, tiene ya el precedente de la dimisión de Luis Companys de la presidencia del Parlamento Catalán cuando fue nombrado Ministro de Marina del Gobierno de la República.

Soy enemigo de plantear conflictos y de preocupar a los demás con mis cargos y descargos, pero tengo la impresión que no puedo soslayar el presente y que, por muchos motivos que usted apreciara perfectamente, debo renunciar a seguir siendo ministro del Gabinete que usted tan acertadamente preside. Pienso que usted participará de mi opinión y que, en tal caso, con la menor publicidad posible y con el máximo reconocimiento por sus atenciones y delicadezas hacia mí, me retiraré para hacer honor a ese cargo prácticamente inexistente de presidente interino del Parlamento Catalán, institución suprema del régimen autonómico establecido por la República. Y creo que debería constar que dimito el cargo por usted conferido para servir el que me confirió en su día el Parlamento y que la fatalidad obliga a reivindicar en estas tristes circunstancias.

No creo necesario repetir lo que ya manifesté a usted al proponerme para integrar su ministerio o sea que mi colaboración no ha de faltarle en todo momento y que si puedo ser útil para hacer gestiones en Inglaterra o donde sea, puede usted contar conmigo igual que hoy. Es mi deseo, primero, cumplir mi deber y, segundo, cooperar fielmente en la obra común y siempre que sea posible acompañando a usted que está dando una alta lección manteniéndose a la cabeza del gobierno en las más difíciles circunstancias. Contra la insensatez de quienes combaten el gobierno, me solidarizo con usted y siento que una causa inevitable pueda tener la menor apariencia de abandono o desafección.

Reitero a usted mi sincero y profundo afecto y le mando un cordial abrazo.

Perpinyà (França), 30-III-1950

Estimat president i amic:

Des de la mort del nostre il·lustre amic Antoni Rovira i Virgili qui exercia la presidència interina del Parlament de Catalunya, pel mecanisme de la llei, em trobo en el deure d'exercir aquesta presidència que ningú més pot legalment ostentar. Si existís un altre vicepresident de bon grat li faria pas per a que pogués, més que jo, honorar aquest càrrec i perquè, possiblement, complauria més als diputats afiliats al partit que tenia majoria en el nostre organisme legislatiu. Però que jo sàpiga, ni la llei ni les circumstàncies en que ens trobem permeten altra alternativa que la de resignar-nos a que jo accepti l'herència d'aquest títol avui purament simbòlic però el simbolisme del qual va unit a la reivindicació del dret, de la llibertat i de la sobirania del poble català.

Com podeu veure, no ha estat sense meditació que m'hagi decidit a acceptar la dignitat que una lamentable eventualitat m'ha fet pervenir. Abans, però, vaig renunciar al càrrec de ministre del Govern de la República per considerar-lo incompatible amb l'exercici de la presidència del parlament català. En la penosa i llarga lluita que hem de sostenir, acceptaré el lloc que se'm senyali o que em pertoqui, sense altra ambició que el compliment del deure i sense altra ostentació que la d'oferir el màxim de rendiment.

A vós, president dels catalans, és, com correspon, a qui primer comunico i dono compte de les meves decisions. No cal que us digui que en aquest lloc i en tot altre resto al vostre servei amb l'assegurança de la meva lleial cooperació.

I, particularment, en nom de la nostra antiga amistat, resto igualment vostre.

²⁵ IRLA I BOSCH, Josep (Sant Feliu de Guíxols 1874 – Sant Rafael, França 1958). Industrial i polític. El 1938 fou elegit president del Parlament de Catalunya. S'exilià a França el 1939 i, afusellat Companys (1940), assumí la presidència interina de la Generalitat i formà un Consell de personalitats (1945-48). Dimití el 1954.

JOSEP IRLA A MANUEL SERRA I MORET

Cogolin (França), 8-IV-1950

Estimat amic Serra:

Us acuso rebut de la vostra lletra del 30 passat març.

Enterat del seu contingut i considerant que té un caràcter d'ordre polític, m'he permès enviar a tots els diputats al Parlament de Catalunya una còpia de dita carta.

Lo que us comunico per al vostre coneixement.

Us saluda amb tot l'afecte vostre amic.

JOSEP TARRADELLAS²⁶ A MANUEL SERRA I MORET

París (França), 12-IV-1950

Distingit amic:

Durant la setmana passada he estat informat que havíeu enviat a l'honorable president, senyor Josep Irla, un document el contingut del qual —les diferents versions no coincidien— m'obligà, el dia 6 del mes corrent, a demanar-li en tant que diputat, membre de la Diputació Permanent i antic cap del Govern de Catalunya, que tingué a bé de fer-me conèixer el què hi havia de cert sobre les meves informacions.

Avui he rebut la resposta del president Irla, la qual es limita a adjuntar-me còpia de la lletra que li vàreu adreçar el 30 de març proppassat. És per això que em permeto enviar-vos la present, car una vegada assabentat del seu contingut no puc acceptar els motius que us han decidit a prendre la determinació que anunciieu.

²⁶ TARRADELLAS JOAN, Josep (Cervelló, 1899 - Barcelona, 1988). Polític. Secretari d'ERC. Diputat al Parlament de Catalunya (1932). Des de l'inici de la guerra civil ocupà diverses conselleries en el govern de la Generalitat. Quan Josep Irla dimití com a president de la Generalitat a l'exili, fou elegit a Mèxic nou president, l'agost de 1954.

Suposo que no us estranyarà que us digui la meva sorpresa en informar-me de la vostra inesperada decisió de reivindicar la presidència del Parlament que per la mort de l'inoblidable patrici, senyor Antoni Rovira i Virgili, es troba vacant des del desembre del 1949. Per la forma i pel to en què expresseu els vostres desigs, tinc la impressió —podeu ben creure que desitjaria equivocar-me— que es tracta d'una maniobra política per tal d'ostentar una representació a la qual, al meu entendre, no teniu cap dret en tant que vicepresident que fóreu del nostre Parlament.

Al mateix temps us he de dir que no arribo a comprendre com podeu afirmar que legalment ningú, a excepció de vós, no pot exercir aquesta alta representació. Com a diputat i com a català, he de rebutjar d'una manera absoluta aquesta afirmació, contrària als deures i respectes que mereixen les nostres institucions.

Confio que no ignoreu que existeixen unes lleis d'incompatibilitat, unes de fet, d'altres morals, en virtut de les quals el dia que vàreu acceptar el càrrec de ministre del govern que presideix el senyor Álvaro de Albornoz, deixàveu d'ésser vicepresident del nostre Parlament. Espero que recordareu que durant els anys 1932 i 1933, en què els senyors Lluís Companys i Carles Pi i Sunyer, president del Parlament i cap del Govern, respectivament, foren nomenats ministres de la República, ambdós varen dimitir de llurs càrrecs a Catalunya. Ni per un sol instant, n'estic segur, no varen creure que en deixar d'ésser ministres podien tornar, automàticament, a exercir a la nostra terra els càrrecs que havien ostentat.

Però ultra aquesta decisió normal, n'hi havia una altra que, com a catalans, era més important encara i que sense fer-los dubtar ni un moment influí, tant sobre Lluís Companys com en Carles Pi i Sunyer, en llur dimissió: fou, i és encara, que ni moralment, ni patriòticament, no era correcte de pretendre a la doble representació política, sense creure que, a més d'impossible, això minimitzava les nostres institucions.

I, darrerament, en l'àmbit de la política espanyola, em permeto recordar-vos que en constituir-se el Govern de

la República a l'exili presidit pel senyor Josep Giral, fou nomenat ministre l'aleshores vicepresident de les Corts, senyor Miquel Santaló. Com és lògic va dimitir d'aquest càrrec i en deixar més endavant d'ésser ministre, ni ell ni ningú no va creure que podia reivindicar automàticament l'esmentada vicepresidència.

En assabentar-me, doncs, del vostre nomenament de ministre vaig creure, com una cosa natural, que la vostra acceptació comportava la dimissió de la vicepresidència del Parlament català.

Per altra banda, és de tothom sabut que els catalans que s'han vist honorats amb el càrrec de ministre de la República, tots, abans d'acceptar-lo, han tingut l'atenció i el sentit patriòtic de demanar prèviament el beneplàcit del president de Catalunya. I si alguns catalans han acceptat d'ésser ministres i donat el fet que pertanyien a partits i organitzacions obrers de disciplina no estrictament catalana, no varen creure necessari de sol·licitar la confiança del nostre president, us he d'informar que, una vegada possessionats de llurs càrrecs, tots no solament han procurat mantenir cordials relacions amb les nostres institucions, ans encara aquestes gairebé sempre han trobat en ells una franca col·laboració en la defensa dels nostres drets. Permeteu-me que us recordi que vós no heu tingut ni una cosa ni l'altra.

Sou, doncs, *l'únic* que s'ha cregut amb el dret de prendre decisions d'aquesta importància sense tenir present un elemental deure, ja tradicional en la vida política de Catalunya. Tot plegat demostra la indiferència, que alguna vegada ha arribat al menyspreu, en què heu tingut les nostres institucions durant el temps que heu estat ministre del Govern del senyor Álvaro de Albornoz.

Però encara hi ha més. Ja sabeu que durant el període en què heu estat ministre, el Govern republicà ha cregut, en alguns moments, haver de prendre certes decisions contràries a allò que com a catalans tenim dret i que pel fet d'una acció conjunta, que en molts aspectes de la política espanyola mantenim amb els nostres amics bascos, representava per a ells els mateixos perjudicis que per a nosaltres. Sabeu prou bé que en els consells de ministres de la República a

l'exili s'ha parlat molt sovint de problemes d'important interès per al nostre poble. Sento haver-vos de dir en aquesta carta —que recabo la llibertat de fer pública— que en cap moment no heu tingut el gest ni tan sols de posar-vos en relació amb les nostres institucions. Fet que evidencia, i és de doldre, que el vostre esperit de catalanitat d'abans i de durant el temps en què formàreu part del Govern de la Generalitat, no ha tingut una continuïtat. Car, possiblement, sense donar-vos-en compte, la vostre gestió de ministre de la República us ha fet oblidar els angoixosos problemes enmig dels quals, tant a l'interior de Catalunya com a l'exili, ens debatem els catalans. El vostre silenci durant tot el temps que heu estat en el govern del senyor Álvaro de Albornoz, trencat solament per la publicació d'algun que altre article sobre política internacional o temes literaris, és francament incompreensible.

Per totes les raons que us acabo de manifestar i per moltes d'altres que encara us podria exposar, ni per un moment, doncs, no vaig dubtar que havíeu renunciat a la vicepresidència del nostre Parlament. Aquesta meva creença, estic segur que ni *un sol* diputat no deixa de compartir-la.

I allò que en mi confirma i em convenç encara més que tots els motius que m'he permès d'exposar-vos, de la manca de raó de la vostra decisió, és que fins després de prop de quatre mesos de la mort del president Rovira i Virgili, no us heu recordat de reivindicar la presidència del nostre Parlament. No vull creure que el que us hi ha decidit sigui motivat pels rumors d'aquestes últimes setmanes d'una possible crisi en el Govern de la República. Si aquest no és el motiu de la vostra decisió, és evident que ho pot semblar, degut principalment a la vostra tardana dimissió de ministre, anunciada en la carta que acabeu de trametre al president Irla.

Excuseu-me el contingut d'aquesta lletra. Us prego que vulgueu creure que solament l'ha motivada un deure de fidelitat envers Catalunya i envers mi mateix. I per acabar, en nom de la conjunta i lleial col·laboració que tots dos mantinguérem, sota l'alta presidència de Francesc Macià, en els Governos dels anys 1931 i 1932, permeteu-me que

em prengui la llibertat de demanar-vos que doneu per no enviada la vostra carta del 30 de març proppassat al president Irla.

Crec, finalment, que la millor solució seria que el diputat senyor Antoni Dot, secretari primer del nostre Parlament, al qual correspon la representació de la Mesa, per no haver-hi president ni vicepresidents, s'adrexi a tots els diputats demanant-los que tinguin a bé d'exposar-li llur opinió sobre com i de quina manera podrem resoldre, amb franc i lleial esperit de concòrdia catalana, la situació creada per la mort malaguanyada d'Antoni Rovira i Virgili.

Atentament us saluda, vostre.

29

MANUEL SERRA I MORET A JOSEP TARRADELLAS

Perpinyà (França), 20-IV-1950

Distingit amic:

He rebut la vostra del 12 en la que manifesteu la vostra oposició a que jo assumeixi la presidència interina del Parlament de Catalunya com correspon després del decès del meu estimat amic Rovira i Virgili. L'opinió d'un diputat és important, però no és decisiva. Si aquesta opinió fos compartida per altres diputats del Parlament jo l'acceptaria amb respecte i em consideraria rellevat del deure que la llei i la consuetud m'imposen.

Per a poder contestar les raons adduïdes en suport de la vostra tesi hauré de prescindir dels conceptes agreujants que desllueixen la vostra argumentació. Tots sabem que la vida legal del primer Parlament finia l'any 1937. Justificada la transgressió jurídica per les greus circumstàncies de l'època i essent el Parlament de Catalunya la clau de les nostres institucions autònomes, la legalitat i les mateixes institucions passen a la categoria de l'abstracte i simbòlic, sense altre contingut que la reivindicació de les llibertats perdudes i la ferma decisió de recuperar-les i superar-les. Resta a l'exili una quarta parts dels diputats que constitu-

ien el nostre organisme legislatiu i la seva disgregació fa impossible la vida parlamentària àdhuc en les formes més sumàries.

És per totes aquestes dificultats i per la fragilitat del mateix símbol que cal, al meu entendre, tractar tot el que afecti la vida de les institucions catalanes amb una cura extremada. No està gens malament que vós retrèieu antecedents com el del president Companys qui va dimitir la presidència efectiva del Parlament de Catalunya en ésser nomenat ministre del Govern de la República. Ultra que les incompatibilitats legals espanyoles l'obligaven —les catalanes no existeixen— hi havia incompatibilitat evident entre l'exercici dels dos càrrecs. El cas del senyor Pi i Sunyer i el del senyor Santaló de que feu esment són incongruents i inaplicables al nostre cas. En canvi, ometeu un precedent ja de l'exili i que és, sense dubte, el de més importància. Em refereixo a la incompatibilitat manifesta entre l'exercici de la presidència del Parlament i el de conseller del Govern de la Generalitat com fou el cas de Rovira i Virgili. Havent-li jo cridat amistosament l'atenció sobre l'enormitat del fet, em contestava amb data 8 de març de 1946:

«En la reunió que el govern català va celebrar a París el passat mes de gener, amb assistència de tots els consellers, va tractar-se de la qüestió de la compatibilitat dels càrrec del conseller i president del Parlament. Els meus companys van creure —per les mateixes raons que jo us exposava— que no hi ha en les presents circumstàncies motius reals per a considerar els dos càrrecs com a incompatibles. Altra cosa seria, naturalment, el dia que el Parlament pugui funcionar de nou.»

I, amb data 1 d'abril de 1946, afegia:

«En el terreny doctrinal estem d'acord, amic Serra, sobre el destriament que hi ha d'haver entre el poder executiu i el legislatiu i fiscalitzador en el règim parlamentari, que és el de la Generalitat. Però els fets són de vegades més forts que les doctrines, i el fet és ara que el nostre Parlament no funciona, i per tant ni legisla ni fiscalitza. Tan bon punt pugui fer això com a primera matèria de l'ordre del dia, haurà de procedir a l'elecció o eleccions presidencials

corresponents. En realitat no hi ha vacant de la presidència del Parlament, ans bé el president d'aquest, l'amic Irla, es troba en funcions de president de la Generalitat i jo, en funcions de president interí del Parlament, però sense tenir, diguem-ho això, la propietat del càrrec. Aquesta situació, que legalment només podia durar *vuit dies*, fa prop de *sis anys* que dura, per impossibilitat material d'elegir el nou president de la Generalitat. La quasi totalitat de les disposicions estatutàries resten forçadament incompletes. I el nostre cas català és un de tants. ¿Com podem exigir el rigorisme doctrinal, esbotzat per diversos costats? Si l'Irla deixà temporalment la presidència del Parlament, va ésser per una prescripció taxativa de l'Estatut Interior, mentre que no hi ha cap text concret sobre la incompatibilitat de què es tracta.»

Després d'aquests raonaments, que no són meus, sinó d'un patriota no discutit de ningú, com pot sostenir-se que el fet d'acceptar jo el càrrec de ministre del Govern de la República, implicava la meua renúncia del títol de vice-president del Parlament de Catalunya —que no fiscalitza aquell Govern— el qual títol no comportava cap funció i no tenia altre objecte que el de proveir la substitució en el cas que el president abandonés el càrrec o, com ha arribat la malaurada ocasió, el president morís? I quan el cas s'ha presentat, sense que ningú hagués de recordar-me les obligacions morals, he dimitit el càrrec de ministre per assumir amb la llibertat i la dignitat que el càrrec comporta, la presidència interina del Parlament de Catalunya. No capeixo quina maniobra hi pot haver en un seguit de circumstàncies fortuïtes i desgraciades i l'aplicació de l'automatisme de la llei per les successives promocions, que ha estat, fins ara, la regla seguida en les institucions catalanes.

En feu retret de no haver demanat el beneplàcit del president de la Generalitat abans d'acceptar el càrrec de ministre del Govern de la República. No era cap obligació puix que cap del catalans que hem estat ministres no podem tenir la pretensió d'haver representat Catalunya ni la Generalitat en el Govern espanyol. De totes maneres m'hauria plagut de fer-ho si unes experiències anteriors no ho haguessin

desaconsellat. La primera fou quan, dissolt el govern del senyor Llopis, l'Esquerra Republicana de Catalunya es va negar a participar en el nou govern i jo vaig ésser invitat a prestar la meua col·laboració. Consultat el senyor Irla, es va limitar a arronsar-se d'espatlles, i jo vaig refusar la invitació, entre altres raons, per no suplantar un partit català, que era també el partit del president. La segona fou quan a finals de 1947 jo vaig adreçar una lletra al president Irla manifestant-li, entre altres motius, que el no mantenir consulta amb els diputats del Parlament de Catalunya m'impedia de continuar en el Govern de la Generalitat. Encara no he rebut cap resposta a aquella lletra la qual fou oficialment ignorada, i quan, més tard, fou dissolt aquell Govern, el president va al·legar unes rivalitats de partit de les quals jo no tenia coneixement, salvant, com jo també li deia, l'obstinació d'un sol partit de totalitzar i monopolitzar la representació de Catalunya, cosa que havia de conduir a l'esterilització de la política catalana.

S'escau, però, i potser fóra just que ho féssiu constar, que durant el temps que jo he estat ministre, la Generalitat ha rebut un tracte de preferència i malgrat l'extrema penúria econòmica del Govern de la República, no solament ha percebut les seves assignacions quan altres serveis essencials no les rebien, sinó que s'ha vist atorgar dos subsidis extraordinaris, manifestació palesa que la meua presència en aquell organisme no perjudicava les institucions catalanes.

M'he limitat a contestar, sense acrimònia, els vostres raonaments. Vós dieu que us reserveu el dret de fer pública la vostra carta. Si ho feu, probablement creureu correcte de publicar així mateix la meua resposta. No sé quin benefici pot reportar a les institucions catalanes aquestes polèmiques, però jo no he de refusar el combat. A part de que, de tots els angles legals i morals, recau en mi la presidència interina del Parlament de Catalunya i no puc, patriòticament, refusar-la, hi ha el meu propòsit de posar-me en contacte —com en altra ocasió vaig intentar— amb els diputats del Parlament català, no solament per a conèixer llurs opinions sobre aquest punt que és d'importància molt relativa, sinó sobre el curs que segueix la política catalana i les formes de

redreçar-la i fer-la eficient pel bé de la nostra pàtria. Quan jo vaig ésser elegit vicepresident del Parlament, no em trobava a Catalunya i no vaig assabentar-me fins el meu retorn. No és, doncs, l'atracció del càrrec el què em fa argüir, sinó el compliment del deure que el càrrec m'imposa. I vós no dubtareu pas que jo els compliré tots els meus deures: els patriòtics, els polítics i els personals. I sempre que aquest compliment comporti lluita, lluitarem, que per alguna cosa som a l'exili i ens hem de mostrar incompatibles amb les imposicions i les arbitrietats.

Atentament us saluda.

30

JOSEP TARRADELLAS A MANUEL SERRA I MORET

París (França), 26-IV-1950

Distingit amic,

He rebut la vostra carta del 20 del mes corrent. Estic d'acord amb vós quan em dieu que l'opinió d'un diputat és important però no decisiva. És justament per això que, davant la vostra actitud de voler ostentar una representació a la qual, al meu entendre, no teniu cap dret, em vaig veure obligat a adreçar-vos la meua lletra del 12.

Coincideixo amb vós que evidentment no pot portar cap benefici a les nostres institucions les polèmiques entre catalans que realment volem resoldre els nostres problemes. Per tant i desitjant, per la meua part, possibilitar un millor clima que em faciliti una ràpida solució, us prego que m'excuseu que solament em permeti fer-vos unes observacions a la vostra carta. Confio al mateix temps, que comprendreu les raons del meu silenci, davant certes informacions que em doneu, car sobre aquestes, no sóc jo qui us hagi de respondre.

Referent a l'actitud del que fou digne president del nostre Parlament, senyor A. Rovira i Virgili, en relació amb el darrer Govern de la Generalitat a l'exili, crec que *no té res a veure* amb el vostre cas de ministre de govern del senyor Álvaro de Albornoz.

Tot el què em dieu de les relacions del Govern de la República i de la Generalitat,estic convençut que si demaneu àmplies informacions del què ha succeït a qui fins fa poc ha estat el vostre president el senyor Álvaro de Albornoz o al vicepresident senyor Fernando Valera, tindreu la sorpresa de comprovar que no esteu massa enterat del què realment hi ha hagut. És pel que us acabo de dir que no puc acceptar el que sobre aquesta qüestió em manifesteu.

El què veritablement és interessant de la vostra carta i que m'ha plagut de llegir és que, malgrat manifestar que des de tots els angles legals i morals (encara que no expresseu quins són) recau en vós la presidència interina del Parlament, escriviu, que esteu disposat en el cas que l'opinió d'un diputat sigui contrària a la vostra actitud el següent:

«Si aquesta opinió fos compartida per altres diputats del Parlament jo l'acceptaria amb respecte i em consideraria rellevat del deure que la llei i la consuetud m'imposen.»

Recullo, doncs, amb sincera satisfacció aquestes manifestacions vostres que acabo de transcriure i us felicito perquè demostren que, per damunt del vostre criteri personal, esteu disposat a respectar els drets del nostre Parlament.

Amb aquest esperit d'acatament i d'alta consideració envers els nostres diputats, crec que haurà d'ésser possible d'aconseguir, ben aviat, un cordial acord entre tots nosaltres, única manera de treballar eficientment per la nostra Catalunya.

Atentament us saluda, vostre.

31

DIEGO MARTÍNEZ BARRIO²⁷ A MANUEL SERRA I MORET

París (França), 15-V-1950

Querido amigo: Con sincera tristeza he firmado el Decreto aceptando la dimisión de Vd. del cargo de ministro del

²⁷ MARTÍNEZ BARRIO, Diego (Sevilla, 1883 - París, 1962). Tipògraf i polític. President de les Corts (1936-1945). Nomenat president interí de la República el 1945.

gobierno que preside el Sr. Albornoz, tanto por que el gabinete se verá privado de su colaboración inteligente como por los antiguos vínculos que nos unen. En mi memoria siguen vivos los recuerdos de aquel Parlamento de 1934-35 donde solos, o casi solos, reñimos duras batallas contra los que ya preparaban el hundimiento de la República.

Me consuela, sin embargo, la idea de que usted, hállese donde se halle, permanecerá devoto y fiel a la causa de la República. Esa convicción explica y justifica la colocación de mi firma al pie del Decreto concediéndole la Orden de la Liberación, que no posee momentáneamente otro significado que el de un valor simbólico, pero que señalará en días mejores la clara prueba del lugar que durante la emigración ha ocupado cada uno.

No necesito significarle, porque bien lo sabe, que recibiré la visita que me anuncia con el mayor agrado.

Muy suyo buen amigo.

32

MANUEL SERRA I MORET A ANTONI DOT

Perpinyà (França), 18-VIII-1950

Distingit amic:

En plau contestar la vostra del 8 per la qual tracteu de justificar la convocatòria irregular d'unes eleccions arbitràries entre els diputats del Parlament de Catalunya que resten a l'exili. Desitjaria ésser breu i mantenir-me en el to de correcció que heu emprat i que jo estimo.

Si ens esforcem a sostenir la ficció del Parlament i altres institucions catalanes a l'exili deu ésser per a que el nostre poble conservi la consciència de la seva unitat per damunt de partits, de faccions i d'interessos personals. La llei o la consuetud són o han d'ésser les nostres normes, sense oblidar la llei universal de la civilitat i del respecte entre uns i altres.

En l'apartat 3 de la vostra relació de 'fets' de la circular de 15 de juliol doneu per establertes unes incompatibili-

tats que no han legitimat la llei ni cap acte del Parlament. La vostra convocatòria és nul·la, car, segon la llei i la consuetud fins ara seguida, mentre el president del Parlament exerceixi les funcions de president de la Generalitat, els vicepresidents han de substituir-lo per ordre de primer i segon. Mort el primer, resta el segon, que sóc jo, i sóc jo qui de dret ocupa la presidència interina del Parlament. Aquest fet és independent del criteri o la voluntat d'un o varis diputats i només pot revocar-lo un acte explícit del mateix Parlament.

La Mesa del Parlament —en aquest cas el secretari primer, sense consulta amb el president interí ni els altres secretaris— convoca unes eleccions ignorant els fets legals i erigint-se en àrbitre de la vida parlamentària sense justificació d'urgència ni de causa major. El fet és més lamentable, perquè jo sóc de dret el president interí del Parlament de Catalunya encara que seguís essent ministre del Govern de la República, però es dona el cas de que jo, per delicadesa i extrema escrupolositat, dimiteixo el càrrec de ministre després de la mort del que actuava de president interí del Parlament, cas que possiblement no s'havia donat en la vida del nostre Parlament, de preferir-lo a tota altra dignitat i a tota altra jerarquia.

Deixo els càrrecs de bon grat i els accepto per obligació. Ha estat i és el meu propòsit respectar la voluntat col·lectiva i donar curs, dintre de la llei i de les normes civils, a la voluntat o les preferències de la majoria dels diputats. Cal, però, primer que tot, respectar la legalitat, respectar els drets de tots, i fer del Parlament un espill de correcció si volem restablir la fe del poble català en les seves institucions nacionals. Atenent-me a aquests principis elementals i sentint-ho molt, em veig obligat a invertir els termes de la vostra lletra esmentada i a pregar-vos que doneu per nul·la i no enviada la vostra circular del 15 de juliol convocant a eleccions entre els diputats catalans a l'exili per a proveir els càrrecs vacants de la Mesa i de la Diputació Permanent del Parlament de Catalunya. I si el dret ha d'ésser com cal, reconegut, us dic com president interí del Parlament que us ho ordeno.

En plau adreçar-vos les meves salutacions cordials.

Perpinyà (França), 14-I-1954

Estimat amic Carles Pi i Sunyer:

He rebut la vostra del 16 de desembre darrer acompanyant una lletra per vós adreçada al president Irla el 12 del mateix mes.

Agraint la prova de companyerisme i confiança que em doneu, em plau de contestar la vostra amable consulta, dient-vos que subscric un per un els termes de la vostra resposta al president i que em felicito que aquest segueixi dipositant en vós la seva confiança.

Fóra potser un motiu de reflexió considerar si una personalitat d'alta representació espiritual fóra més adient que una personalitat política per a presidir un Consell de Catalunya actuant en sentit positiu en la defensa de la nostra llibertat nacional. Euzkadi, per exemple, ha tret fins ara el màxim partit de les circumstàncies mantenint-se en una esfera simplement política. Però, com que tot just enceteu l'etapa dels sondeigs preliminars, ja tindreu temps, vós i el president Irla, per a resoldre una qüestió que no és pas fonamental. L'interessant fóra arribar a la creació d'un organisme que mereixés la confiança de tots i que pogués donar-nos un sentit clar de seny i disciplina que és el que la nostra causa necessita.

Veig que per manca d'altra adreça heu enviat còpia de la vostra lletra al president a Josep Rovira. En efecte, Rovira és un afiliat al Moviment Socialista de Catalunya, però actualment no forma part de la direcció. Em permeto aconsellar-vos d'adreçar-vos al secretari, Josep Pallach, 32 Avenue de la République, Montgeron, Seine et Oise, i per endavant

²⁸ PI I SUNYER, Carles (Barcelona, 1888 - Caracas, 1971). Polític, economista i escriptor. Ingressà a ERC (1932). Diputat a Corts i al Parlament de Catalunya. Ocupà diverses conselleries de la Generalitat i el Ministeri de Treball en el govern republicà de Martínez Barrio. Exiliat a Londres, presidí el Consell Nacional de Catalunya (1940-45).

puç anunciar-vos que trobareu en el MSC la cordialitat i cooperació que mereixeu en la vostra difícil tasca.

A la Carmen i a vós els afectes de tots nosaltres i una afectuosa abraçada de vostre invariable.

34

JOSEP PALLACH²⁹ A MANUEL SERRA I MORET

Montgeron (França), 12-V-1954

Estimat amic Serra:

[...] Volia escriure-us ahir ja, per dir-vos el que no vaig dir-vos dijous passat, que vaig veure a Sauret i aquest m'anuncià en termes misteriosos una mena de cataclisme en la política catalana... Més o menys vaig suposar que es referia a una nova trapaceria de Tarradellas, però la que hi ha no me l'esperava i encara no hi crec. És tracta de rumors insistents sobre la dimissió d'Irla (cosa que seria perfectament pertinent) i sobre la pretensió de Tarradellas de proclamar-se, no sé de quina manera, president. Com si l'Irla l'hagués nomenat no sabem com. Com veieu tot això és molt confús, i per començar nosaltres decidirem dir-vos el què sabem, i esperar a veure com van les coses sense fer cap gestió. La primera versió d'això ens la donà un amic que ho sabia per una de l'Esquerra. Després ahir mateix el secretari de Just, que no té per costum explicar boles, ens digué que Just havia rebut una carta *personal* de Tarradellas explicant-li tot això i que Sauret passava a ésser el secretari de l'Esquerra. No han rebut confirmació formal, oficial i no veig naturalment com la podem donar, perquè és una mentida més.

Si els rumors es confirmen, vós sabreu el què heu de fer. El Moviment no acceptarà mai cap cop d'estat d'aquesta

²⁹ PALLACH CAROLÀ, Josep (Figueres, 1920 - l'Hospitalet de Llobregat, 1977). Pedagóg i polític. Membre del POUM, refugiat a França, s'uní al Moviment Socialista de Catalunya (MSC). D'ençà 1949, compaginà la docència amb tasques organitzatives del MSC i l'edició del seu òrgan de premsa, *Endavant*.

mena i, passi el que passi, creiem que deuria denunciar l'intent d'acabar de matar la institució que només vós podeu salvar. No sé si tindreu mitjà de confirmar això. Jo no crec que Irla hagi nomenat a Tarradellas, crec sí que desesperat per les maniobres ha plegat —una mica tard— i que Tarradellas intenta aprofitar-se de tot. Estic segur que una cosa que els ha destarotat és la vostra nota a *Endavant*. Ells pensaven, de resultes de la propaganda ferrerista que vós havíeu acceptat i ho devien trobar planer. Això explicaria tot aquest silenci i els tripijocs actuals, i les dificultats. Per nosaltres i per la immensa majoria de l'emigració catalana, el president de la Generalitat si l'Irla dimiteix sou vós i simplement esperaríem les vostres ordres.

[...] A mi em sembla, donat tot això institucional, que els amics del Consell han d'esperar i anar fent la feina seva: seria fer el joc a Tarradellas donar-li part de la feina feta. I seria fer un tort al que pot representar encara la institució en el combat del nostre poble, menysprear-la per endavant. En fi, vós els direu això millor. Devem esforçar-nos en salvar-la fins al final, malgrat els que l'estan destruint [...].

Montgeron, 13

Estimat amic Serra: ara acabo de tornar de París d'on he tingut diverses informacions que confirmen :

1. La dimissió d'Irla
2. El nomenament anterior com a president interí a Tarradellas.
3. La constitució de no sé quina mena de consell per ratificar tot això.

Segons els bascs, l'Irla marxaria a Barcelona. Segons en Sauret, el qual per telèfon ha intentat donar-me una quantitat d'explicacions, ha dimitit per conveniències personals. Sauret em diu també que avui o demà rebrem els 'decrets', i que ell passa a ésser secretari de l'Esquerra. M'ha convidat a anar-lo a veure i m'he negat dient que de totes maneres jo no podria dir-li res més que el que és la posició del M. [Moviment Socialista de Catalunya]

La legalitat institucional la representeu vós i l'Irla dimitit, vós passeu a ésser el president de la Generalitat. Li he dit

així i que de totes maneres el Moviment ja fixarà públicament la seva posició. No cal que us digui que han sovintejat les repugnants al·lusions a «que ara podrà legalitzar-se la presidència del Parlament», etc.

Tot ben mirat, és molt millor que les coses quedin clares. Suposo que a un costat hi hauran per un quan temps (després acabaran barallant-se) els múltiples Tarradellas que l'emigració encara conté. D'un altre ens aplegarem els que creiem en les valors morals i en la decència política: vós en sereu el símbol, àdhuc si no podem fer gaire res més, que sí podem.

Preparo una circular pel CG a fi d'aprovar una nota formal del CG del Moviment, per *Endavant* d'aquest mes. Ja ens direu el que penseu fer i com ho veieu. Nosaltres pensem que una simple al·lusió a la llei i al dret recordarà a tothom la veritat. Espero, també que aquests amics del CN de França no faran cap atzagaiada i que lentament podem anar a un reagrupament que salvi el que es pugui salvar d'aquest esfondrament provocat per l'Esquerra.

Ben cordialment.

35

MANUEL SERRA I MORET A DIEGO MARTÍNEZ BARRIO
I A JOSÉ ANTONIO AGUIRRE³⁰

Perpinyà (França), 20-V-1954

Mi querido Presidente y amigo:

Agradezco muchísimo su carta del 26 de abril dándome el pésame por la pérdida irreparable que acabo de sufrir.

Considero de mi deber comunicarle que habiendo don José Irla hecho pública su renuncia al cargo de Presidente del Gobierno de la Generalidad de Cataluña, en virtud

³⁰ AGUIRRE Y LECUBE, José Antonio de (Guetxo, Biscaia, 1903 - París 1960). Polític. Diputat basc a les tres legislatures de la República. L'1 d'octubre de 1936 les Corts aprovaren l'Estatut d'Autonomia d'Euskadi i fou elegit lehendakari del govern basc que presidí, en guerra i a l'exili, fins a la fi de la seva vida.

de lo dispuesto en el artículo 44 del Estatuto Interior, me corresponde asumir las funciones de presidente de la Generalidad en el destierro como presidente efectivo del Parlamento catalán que soy desde la muerte del vicepresidente primero don Antonio Rovira y Virgili.

Aunque no directamente, tengo noticia de que don José Irla y don José Tarradellas han intentado una estratagema para burlar la ley y traspasar el título de presidente de la Generalidad al último de los señores mencionados. Entre ciudadanos correctos —y creo que la mayoría de los catalanes lo son— no puede prevalecer otra norma que la ley estatutaria y los acuerdos que democráticamente y legalmente tomen los organismos institucionales responsables. Tengo la seguridad que los organismos institucionales de la República Española no caerán en la celada que se ha querido urdir.

Con la amistad y afecto de siempre, le abraza su amigo.

36

PAU CASALS³¹ A MANUEL SERRA I MORET

Prades (França), 22-V-1954

Estimat amic:

A títol amical em permeto d'enviar-li aquestes ratlles per a dir-li que el sr. Tarradellas m'ha enterat de la dimissió del sr. Irla i de la constitució del Consell de Catalunya per a elegir un nou president. M'ha estranyat aquesta decisió —així ho he comunicat al sr. Tarradellas— perquè jo em creia que en cas de produir-se una vacant a la presidència de la Generalitat aquesta havia d'ésser provisionalment i

³¹ CASALS DEFILLÓ, Pau (el Vendrell, 1876 - San Juan de Puerto Rico, 1973). Violoncel·lista, compositor i director d'orquestra. Exiliat a Prada de Conflent (1939) ajudà els refugiats en camps de concentració i silencià el seu violoncel en protesta pel suport al règim feixista de Franco. Autor de l'himne de l'ONU.

automàtica ment ocupada pel president del Parlament català.

De totes maneres, ja faig constar en la meva carta que jo no em considero competent en qüestions estrictament polítiques.

El saluda amb tot l'afecte.

37

MANUEL SERRA I MORET A PAU CASALS

Perpinyà (França), 25-V-1954

Estimat mestre i amic:

Estimo i agraeixo la prova de confiança i de bona amistat que representa la vostra lletra del 22. Efectivament, com vós dieu, la vacant de president de la Generalitat ha de proveir-se provisionalment i automàticament pel president del Parlament i, es vulgui o no, jo sóc actualment el president interí de la Generalitat de Catalunya a l'exili.

La política no és cap art de màgia i, com totes les professions o vocacions, és neta i clara quan els que la practiquen són correctes i honestos; és complicada i confusa quan se la fa servir per a fins renyits amb la sana ciutadania i l'interès comú. La successió a la presidència de la Generalitat no és una qüestió litigiosa com el plet dels papes de Roma i d'Avinyó i l'entén el més profà com ho demostren els missatges i les declaracions que estic rebent de catalans de totes les tendències polítiques i socials, àdhuc dels elements d'Esquerra Republicana. Les guerres civils neixen de l'incompliment i el menyspreu de la llei i els senyors Irla i Tarradellas es comporten respecte a la llei catalana i les seves institucions com s'ha comportat Franco i els seus corifeus.

Vós, estimat mestre, sou una primera figura mundial en el vostre art i socialment teniu un lloc de preferència per la vostra honestedat i la vostra cultura. Però el que us ha donat un especial relleu en la consciència pública ha estat el vostre refús a transigir amb la mentida política, amb la dictadura i el despotisme. Aquest tresor no l'heu obtingut

amb males arts, amb estratagemes i simulacions, sinó en forma simple i sincera, que és l'alta valor de la bona ètica i el bon exemple d'una vida pura. Jo no dubtava de vós ni del vostre criteri, que no podia ser altre que el que és, però em plau conèixer-lo i per ell em sento més lligat al meu deure i a l'acceptació d'un càrrec i unes responsabilitats que el destí em confia.

Com sempre, vostre cordialment.

38

JOSÉ ANTONIO DE AGUIRRE A MANUEL SERRA I MORET

Perpinyà (França), 2-VI-1954

Mi querido amigo:

Agradezco su carta del 20 de mayo al mismo tiempo que le pido me perdone el retraso en contestarla. Ha sido debido a que acabo de regresar hace pocos días de un largo viaje por América y no he tenido tiempo aún de imponerme en todos los asuntos pendientes.

La renuncia de don José Irla al cargo la Presidencia de la Generalidad de Cataluña me ha sido comunicada, en efecto, juntamente con varias disposiciones del referido presidente que hacen relación a su sucesión en caso de dimisión o muerte.

Por otra parte, su carta del día 20 me anuncia su propósito de asumir las funciones de presidente interino de la Generalidad invocando disposiciones del Estatuto Interior de Cataluña.

Ante una situación tan delicada no me compete entrar en el examen de un problema constitucional que sólo a los catalanes corresponde resolver. Por otra parte, no se me ha comunicado aún si la renuncia del presidente Irla ha sido aceptada o no por quien deba hacerlo, si éste es el caso, motivo importante que me obliga a guardar una actitud de prudencia y total imparcialidad.

Lo que deseo ardientemente es que Vds. nuestros amigos catalanes encuentren el camino de la mejor solución, aquél

que les lleve a la más estrecha unión para conjugar luego nuestros esfuerzos en la más noble lucha por la libertad de nuestros pueblos. A Vd. nuestro viejo amigo le toca una vez más poner a prueba su talento y su patriotismo.

Sabe Vd., mi querido Serra, que le acompañará siempre nuestro afecto, y deseándole los máximos aciertos le envía un fuerte abrazo su antiguo amigo.

39

LLUÍS NICOLAU D'OLWER³² A MANUEL SERRA I MORET

Mèxic DF, 8-VI-1954

Benvolgut amic,

Us escric aquestes ratlles per la inquietud que sento —com penso, la senten tots els catalans que es captenen encara de les nostres institucions— pel plet de la successió del president Irla.

Només voldria pregar-vos —i ho faig també a l'amic Tarradellas— que no prengueu cap determini irreparable i que cerqueu, amb bona voluntat, la manera d'arribar a una entesa. Cal que tingueu el bon seny polític d'evitar un plet que, si per vosaltres seria desagradable —no en dubto pas— per a Catalunya seria molt perjudicial. No us jugueu el vostre prestigi i el de la presidència de la Generalitat en una picabaralla absurda i sense grandesa, que posaria en ridícul la nostra causa.

En les circumstàncies actuals no hi ha pas manera de complir a la lletra els preceptes de l'Estatut; així doncs les raons legals en què un i altre podeu fonamentar-vos, no són pas d'aquelles indiscutibles. Altrament, la primera base de les institucions democràtiques és l'assentiment dels ciutadans. Mediteu la greu responsabilitat que teniu damunt. A les vostres mans està el descrèdit definitiu de la institució

³² NICOLAU D'OLWER, Lluís. (Barcelona, 1888 - Mèxic, 1961). Historiador, periodista i polític. Durant la República fou ministre d'Economia amb Alcalà Zamora. Governador del Banc d'Espanya durant la guerra civil. Exiliat a Mèxic, fou ambaixador de la República (1946-1950).

que els relligava, i per tant la desbandada política dels catalans a l'exili.

No us parlo amb cap més títol que el de català preocupat per les coses de Catalunya, i és per a dir-vos sincerament això: Si hi ha un president amb ell; si n'hi ha dos, amb cap. Si persistiu a la desavinença i a la lluita, penso que serem molts els catalans que no voldrem acompanyar-vos-hi. Serem espectadors neutrals, entristits i decebuts.

Us prego de veure en aquestes paraules, la franca expressió dels meus sentiments i un testimoni de bona amistat. Cordialment.

40

MANUEL SERRA I MORET A CARLES GERHARD³³

Perpinyà (França), 9-VI-1954

Estimat amic Carles Gerhard:

[...] Jo no he tingut ni tinc l'ambició d'ésser president de la Generalitat. La meva inapetència per a càrrecs i honors ha estat considerada com un greu defecte per molts dels meus amics, sobretot per l'enyorat Campalans. Ara és la llei la que m'obliga a assumir funcions i responsabilitats, tal com dic en un manifest que ja rebreu, «fins que el Parlament prengui les seves decisions.» Nosaltres no podem modificar, ni ignorar, la llei fonamental de Catalunya, però encara que només restem a l'exili la quarta part dels diputats que originalment constituíem el Parlament, crec que som aquests diputats els que tenim potestat per a resoldre els problemes que la incúria dels uns i la incivilitat d'uns altres han agreujat estúpidament. S'escau, a més a més, que us trobeu a Mèxic tres secretaris del Parlament que, treballant conjuntament, podeu oferir les suficients garanties de correcció i eficiència per a restablir l'ordre legal i democràtic en les institucions catalanes.

³³ GERHARD OTTENWAELDER, Carles (Valls, 1899 - Mèxic, 1976). Advocat i polític. Adherit a la USC, fou elegit diputat al Parlament de Catalunya (1932) i un dels quatre secretaris de la Mesa.

La vostra lletra em fa anticipar en el prec que ja pensava fer-vos de proposar als diputats que resideixen a Mèxic l'adopció de les normes següents:

a) Acatament del que disposa l'Estatut Interior de Catalunya, sense reserves ni mesquines aprensions personalistes o de partit.

b) Vós, Dot i Rouret, com a secretaris del Parlament, fareu una consulta escrita a tots els diputats que restem a l'exili respecte la provisió de càrrecs de president de la Generalitat i del Parlament de Catalunya i la reconstitució de la Comissió Permanent potser més restringida.

c) Tots acatarem, sense ulteriors discussions, el que resulti del vot de la majoria dels diputats que prengui part a la consulta.

d) Jo no seré candidat ni a la presidència de la Generalitat ni a la del Parlament.

e) D'acord amb l'article 44 de l'Estatut Interior, jo conservaré les funcions de president de la Generalitat fins que els diputats catalans s'hagin pronunciat per la provisió de càrrecs.

Si us sembla bé, comuniquem el meu pensament als companys diputats residents a Mèxic. En tot cas, perdoneu si la vostra valuosa amistat em serveix de vehicle per a un servei personal i polític que, ben mirat, potser és un servei a Catalunya.

Una afectuosa abraçada.

41

EMILI GRANIER-BARRERA³⁴ A MANUEL SERRA I MORET

París (França), 15-VI-1954

Honorable president i distingit amic:

Tinc el sentiment de confirmar-vos, en nom propi i de la

³⁴ GRANIER-BARRERA, Emili (Barcelona, 1908-1997). Polític i escriptor. Militant d'Estat Català, ingressà a la USC i fou el seu secretari general. Autor de la primera versió al català (del francès) del *Manifest comunista* de Karl Marx (1930) i amic de Serra i Moret que escrigué la introducció.

direcció del Partit Socialista Unificat de Catalunya, la trista nova de la qual ja us suposo assabentat, de la detenció a Barcelona del nostre estimadíssim secretari general i amic, Joan Comorera.

Aquesta greu circumstància, no per temuda de temps menys dolorosa ni menys tràgica, ens ha arribat just quan discutíem, d'acord amb ell, una declaració —que us serà comunicada molt aviat— sobre la situació de les institucions nacionals. I just la seva darrera carta, del 3 dels corrents, deia, entre altres coses:

«L'afer Irla és veritablement escandalós. Considera que la institució és una propietat de Tarradellas. En dimitir havia d'adreçar-se no a Tarradellas, sinó al successor legal. I Tarradellas, en conèixer la dimissió, havia de dimitir també deixant el camí al successor legal. I el successor legal no és el secretari Dot, sinó el president Manuel (és a dir vós —nota meva. G.-B.). Aquesta és la llei i, si la sostenim, hem de complir-la i fer-la complir.

»La decisió d'Irla és, doncs, arbitrària i il·legal... Els afers de legalitat no flueixen d'unes antipaties o antipaties personals, sinó d'uns textos. Manuel és, doncs, el successor. Què pretén Tarradellas amb el 'cop americà'? Gairebé la majoria dels diputats supervivents són aquí i en funcions de 'bons nois'. Qui, doncs, es reuniria i com? És un absurd i és una broma de mal gust. Opino que aquesta posició —si penseu com jo— ha de fer-se pública i comunicar-se oficialment a les altres famílies. Crec també convenient que parlev amb X i amb els amics de Manuel... No podem oblidar que la unitat continua essent l'objectiu suprem de la nostra vida i del nostre sacrifici.»

Aquest text és la resposta a una informació objectiva que vam enviar-li a una consulta nostra. Ja devíeu saber que n'hi parlàvem pels vostres amics polítics.

Compartim en termes generals aquest criteri i així ho anem a dir, malgrat la gran desgràcia que ens aclapara.

Us preguem que, per tots els mitjans al vostre abast, ens ajudeu en tant que president a donar la màxima publicitat a la detenció de Comorera i a ajudar-lo en tots els sentits. Per part nostra fem l'impossible per a mobilitzar l'opinió universal i fer-li arribar el nostre reconfort.

Tinc l'autògraf del text copiat i en cas necessari és a disposició vostra.

Rebeu els meus afectes i compteu sempre amb l'amistat del vostre i de Catalunya.

42

MANUEL SERRA I MORET A EMILI GRANIER-BARRERA

Perpinyà (França), 17-VI-1954

Estimat amic:

La vostra del 15, amb segell de correus de la Rue d'Allereay de les 9,30 del dia 16, m'ha pervingut en aquest instant, 10,30, malgrat haver estat tramesa per exprés.

La nova de la detenció de Comorera a Barcelona, que no coneixia, m'ha commogut profundament. Tant com el perill que corre la seva vida, m'impersona el seu gest. La lliçó que potser haurà volgut donar, arribant fins els límits del sacrifici.

Me penso que mai no m'haureu fet la injustícia de creure que jo no he de fer res per a salvar Comorera, tot el que sigui materialment possible. Avui mateix escriuré, agitaré, començaré a fer tot el que estigui al meu abast. Jo no tinc cap ressort de poder directe entre els reaccionaris que avui governen els països occidentals, però tinc amics pertot i els utilitzaré per a que, si més no, facin ambient a favor de la víctima i aconseguim salvar una vida preciosa que confio podrà restar com un bell exemple.

No cal que us digui com vaig agrair la vostra lletra del 2 de maig. Quan la pèrdua és tan aclaparant, costa de reaccionar i només aquest estrany sentiment del deure retorna la mecànica als nostres sentits. Però les manifestacions d'amistat i el lleial tribut a qui, com la meva excelsa companya, havia consagrat tota la vida als grans ideals, ens relliguem a la 'nostra' societat, per la qual encara val la pena de viure.

Saludeu cordialment la vostra companya i filla i tots tres rebeu el sincer afecte del vostre vell amic.

Perpinyà (França), 9-VII-1954

Estimado presidente y amigo:

En su día me favoreció su carta de 11 de junio con la que mi silencio denotaba completa conformidad.

Me permito hoy dirigirme a usted con motivo de la petición hecha con insistencia por los amigos y correligionarios de Juan Comorera, actualmente detenido en Barcelona, de que yo, como presidente accidental de la Generalidad de Cataluña, gestione del Gobierno de la República y del de Euzkadi una declaración conjunta de solidaridad con Comorera, no precisamente por su filiación comunista, sino por su condición de víctima de la tiranía franquista y su categoría de diputado catalán y ex-consejero del Gobierno de la Generalidad.

Ni los amigos de Comorera ni yo ponemos en duda los deseos del Gobierno de la República de hacer cuanto nos sea posible en favor de nuestros perseguidos y probablemente lo único que cabe considerar es la conveniencia u oportunidad de una tal declaración. Asimismo, por las circunstancias particulares de la política catalana, —afortunadamente en vías de solución— su gobierno y el de Euzkadi habrán de resolver hasta qué punto es posible esa declaración conjunta sin que a mí me moleste en lo más mínimo la decisión que adopten.

En espera de sus noticias y con mis saludos para sus compañeros de gobierno, me reitero suyo con un efusivo apretón de manos.

³⁵ GORDÓN ORDÁS, Félix (León, 1885 - Mèxic, 1973). Polític i veterinari. Cofundador del Partit Radical Socialista Espanyol i ministre d'indústria i comerç (1933). President del Consell de Govern de la República Espanyola a l'exili (1951-60).

Perpinyà (França), 9-VII-1954

Mi querido presidente y amigo:

A su debido tiempo recibí su cariñosa carta de 2 de junio con cuyo contenido, como usted muy bien suponía, estoy totalmente de acuerdo.

Los amigos y correligionarios de Juan Comorera, detenido en Barcelona, me insisten para que gestione, en mi calidad de presidente accidental de la Generalidad de Cataluña, del Gobierno de Euzkadi y del de la República en el exilio, una declaración conjunta de solidaridad con el perseguido, no por su condición de militante comunista, sino por su carácter de luchador contra la tiranía franquista y, particularmente, por su categoría de diputado catalán y ex-consejero del Gobierno de la Generalidad.

Aparte los títulos personales de Comorera, un deber de solidaridad democrática y antifranquista nos impone hacer cuanto sea posible para salvar la vida y devolver a la libertad a los luchadores de nuestro campo. La oportunidad o conveniencia de hacer esta declaración compete a ustedes y al Gobierno de la República apreciarla, sin perder de vista, naturalmente la situación política catalana, la que, me complace en decírselo, ha entrado en una fase de comprensión y posible armonía.

Mientras espero sus agradables noticias, le manda un cordial abrazo su viejo amigo.

Brussel·les (Bèlgica), 12-VII-1954

Benvolgut president i amic:

Excuseu, si us plau, el retard d'aquesta resposta: acabo tot just d'arribar d'Itàlia. Us agraeixo la vostra lletra. Sóc

pràcticament, a Brussel·les, un català solitari, i a tot arreu inèdit com a persona política. El meu vot, doncs, el meu parer i la meva actitud no valen gran cosa. Sigui com sigui, em plau que el dret hagi estat de part vostra i que vós l'hagueu reivindicat. Ai las, potser és inútil d'esperar que els catalans exiliats tinguin, sense distinció de partits, el seny que caldria. Passi el que passi, vós haureu donat un exemple de sòbria i patriòtica acceptació del vostre deure, seguint al peu de la lletra la norma fixada per una Catalunya encara senyora a casa seva.

Us desitjo, president, tots els encerts i us ofereixo els meus respectes ensems que l'expressió reiterada del meu constant sentiment d'amistat.

Postdata: Vulgueu acceptar el meu sentit condol per la pèrdua de la vostra muller, de la qual m'arriba tardanament la nova.

46

JOSEP TARRADELLAS A MANUEL SERRA I MORET

París (França) 22-III-1956

Em plau adjuntar-vos còpia del missatge que adreço als catalans. El seu contingut i la nota que l'acompanya us diran el meu desig d'anar a una àmplia entesa.

He cregut que havia de donar per acabat el període que m'havia imposat des del dia que el nostre Parlament em féu l'honor d'elegir-me. Durant tot aquest temps transcorregut he procurat, per damunt de totes les dificultats, que en certs moments no han estat fàcils de vèncer, que la nostra institució estigués present a l'ànim de tots els catalans que li són fidels i d'aquells altres que veuen en ella una afirmació

³⁶ CARNER PUIG-ORIOL, Josep (Barcelona, 1884 - Brussel·les, 1970). Diplomàtic i escriptor. Màxim exponent poètic del Noucentisme. Dins la carrera diplomàtica exercí a diverses capitals. Membre del Consell de la Generalitat a l'exili (1945-1947).

de la nostra personalitat nacional. He volgut també restar al marge de totes les iniciatives i realitzacions que durant aquest període s'han dut a terme. Crec que totes elles són estimables, però és evident que una intervenció de part meva hauria pogut ésser mal interpretada i per tant estic fermament convençut que la meva actitud farà ara possible trobar unes coincidències i possiblement uns acords que certes precipitacions haurien fet abans inacceptables.

El Parlament de Catalunya us donarà oficialment compte de les meves activitats i propòsits i no dubto que us serà possible manifestar-li el vostre pensament i la vostra decisió.

Per endavant molt agraït i tingueu la seguretat que la decisió que en el seu dia prendré serà moguda solament pel meu fervent desig de realitzar una tasca eficient per Catalunya.

Amb l'afecte de sempre us saluda molt atentament.

47

MANUEL SERRA I MORET A JAWAHARLAL NEHRU³⁷

Perpinyà (França), 12-XI-1957

Dear old friend,

I ask for a minute of your precious time to introduce you a young Spanish diplomat, Mr. Victor Pradera, a good specimen of a new Spanish generation.

During this period of your marvellous rise Republican Spain and your friends there from have gratified in your triumph. Mr. Pradera will tell you that we too shall rise from oblivion and that Spain, the last surviving remnant of European reaction, will soon proclaim her liberation and will rejoin you and the free peoples of the world.

Your devoted friend.

³⁷ NEHRU, Jawaharlal (Allahbad, Índia, 1898 - 1964). Polític. Participà en les negociacions amb l'Imperi Britànic quan l'Índia assolí la seva independència (1947) i en fou primer ministre. A la mort de Gandhi, aconseguí un gran prestigi internacional.

Nova York (EUA), 17-IV-1957

Muy estimado amigo:

Gracias mil por su carta y sus cuartillas, ya estaba dispuesta a ponerle unas líneas porque me extrañaba su silencio.

Nada de echar al cesto su contestación a nuestra encuesta, lo que sí habrá que hacer es articularla con varias de nuestras preguntas, quizás también me voy a permitir suprimir o cortar alguna que otra frase, para ello confío en su alta comprensión y amistad. Cuando esté preparado el texto definitivo se lo someteré a su aprobación. No hay mucha urgencia, porque por exceso de original, no podrá ir en nuestro número de mayo.

Tengo la idea de que es vd. el Presidente del Partido Socialista de Cataluña y el Vicepresidente del Gobierno autónomo catalán, ¿quiere vd. corregir o confirmar mis recuerdos? Esa pequeña nota me es necesaria para encabezar su respuesta. El sr. Tarradellas no se ha dignado contestar a mi requerimiento ni para decir *no*. Yo sigo firme en mi criterio de que es necesario que los partidos y grupos se definan ahora, precisamente ahora. Del interior piden orientaciones, ideas, trayectorias, no alcanzo el criterio del silencio en grupos o personalidades responsables. La revista tiene cada día más difusión en España.

Le agradezco muy sinceramente su cooperación, sus palabras de ayuda a nuestra tarea y su afecto.

Las cuartillas irán en cuanto estén preparadas.

Reciba el cordial saludo de su buena amiga.

³⁸ KENT SIANO, Victoria (Málaga, 1898 - Nova York, 1987). Política i jurista. Diputada a corts (1931-36) i directora general de presons. Exiliada, residí a Mèxic i més tard a Nova York on dirigí la revista *Ibérica*.

MANUEL SERRA I MORET
A IIa CONFERÈNCIA NACIONAL CATALANA³⁹

Perpinyà (França), 30-VIII-1959

Senyors Pius Àrias, Joan Carreras Palet, Miquel Ferrer,
Josep Soler Vidal i Abelard Tona

Estimats compatriotes:

La vostra carta del 25 d'agost és un cas més de la telepatia dels molts que m'han esdevingut en el curs dels anys. Acabava d'escriure un article que pensava enviar a *Veu Catalana* i que titulava «Nuremberg» ço que us dirà el motiu que l'inspirava. En rebre la vostra lletra he llençat el meu article i he pensat que la meva resposta bé deurà tenir cinc llegidors, lectors de qualitat, una sort que probablement no hauria tingut l'article en cas de publicar-se.

M'escriviu per la Comissió Organitzadora de la IIa Conferència Nacional Catalana i plantegeu un tema interessant. Us he de dir que, segons el meu criteri, una Conferència Nacional, més que declaracions de principis i resolucions altisonants, hauria d'imposar-se l'estudi objectiu i seriós de l'aptitud dels catalans per a exercir la ciutadania que reclama el govern propi car el reeiximent de l'autonomia —concepte molt més substantiu que el d'independència— no depèn de l'amplitud de les funcions que es poden exercir, sinó de la capacitat, eficàcia i, sobretot, l'ètica que les guia i les fa operants. Tant és així, que jo crec fermament —i ho he demostrat amb la pròpia experiència— que els homes —com els pobles— tenim la independència que la nostra autonomia es guanya i s'assegura ço que no ens prendrà ningú que sigui el nostre igual i que només ens pot prendre l'inferior a nosaltres, nacional o alogen.

I després de la guerra, en les meditacions de l'exili, es presentava l'ocasió oportuna de fer uns llargs exercicis espirituals, unes conferències nacionals que tant com actes

³⁹ II Conferència Nacional Catalana: Entitat amb seu a Mèxic DF, continuadora de la seva primera edició, celebrada el 1953.

de contrició fossin confessions, ensenyaments, edificació del propi esperit per a que hagués consciència del que havia perdut, la pàtria i la llibertat, és a dir per a que hagués esment del bé que posseïa i que s'havia esvaït no tant per culpa aliena com per culpa pròpia. Car la guerra, com totes les subversions, va deixar-nos a tots despulats i es va veure qui era qui des dels baixos fondos de la FAI al govern rapaç i desertor de la Generalitat, tothom va quedar en evidència i es podia veure des del primer dia que la víctima, Catalunya, no tenia salvació possible car tot el seu cos era una gangrena. La nostra aparent resistència a l'enemic va durar el temps que va trigar Catalunya a extingir-se. A l'enemic, en realitat, li vam retre l'esperit i la carcassa, és clar, el què més valia!

Parleu del rendiment de comptes del darrer conseller de Finances de la Generalitat. Està molt bé. Però si fos només aquest conseller i el seu col·lega, gran poeta, que com prínceps destronats posseeixen castells i grans dominis a la Turena (tothom sap que l'any 1936 no tenien una cadira per a seure), la vostra reclamació fóra un xic extemporània perquè els restes del Parlament de Catalunya a l'exili, amb molt bon acord, van designar l'un president de la Generalitat i l'altre president del Parlament en l'única reunió que han tingut des del 1954, ara fa cinc anys. Podien elegir a Joan March que té tantes o més habilitats que els escollits, però el patriotisme va guiar els vots dels diputats i van elegir Josep Tarradellas, president de Catalunya.

No podeu negar que la cosa queda bé i que el simbolisme és insuperable. Ara hi ha gent que se'n dona vergonya i voldria sacrificar el mestre Pau Casals. Són massa innocents. Val més que reuneixin una Conferència Nacional, que mirin si poden fer ciutadania i, amb escàndol o sense, rentin Catalunya de l'afront d'haver estat i estar regentada per miserables i bandits. La vostra tasca no és difícil car el món és de vidre i tot ho sabem i tots ens coneixem. Però, feu-la, vosaltres que la podeu fer i no brandeu les campanes de la independència de Catalunya, que aquest soroll distreu l'atenció de la música sacra, la de les bases morals i humanes de la nostra independència que reclamen aire,

ventilació, llum i penetració a la consciència dels catalans, sobretot a la consciència dels que resten a Catalunya, l'ergàstula nacional, on algun dia ha d'arribar l'alba de redreçament, de la llibertat.

Crec que la millor manera de prestar-vos la col·laboració que em demaneu és pregar-vos que comenceu la tasca de depuració proposada examinant el meu *dossier* i que, si trobeu proves o indicis de que jo, directament o indirecta, de prop o de lluny, he abusat o m'he beneficiat en el més mínim dels càrrecs o representacions que he ostentat, em condemneu, em flagel·leu i no em perdoneu per res, com ha fet l'enemic, car avui, al cap de vint anys, la meua casa serveix per a *Escuela y Cuartel General de la Falange*, honor que no té cap més prohom de la vella Catalunya. I de que jo he viscut del meu treball a l'exili, com abans, com sempre, sense haver rebut —ni sol·licitat— ajut o subsidi de cap mena, tothom n'és testimoni.

Quan caminava cap a l'exili, en una cruïlla de camins, vaig trobar-me un amic qui amb to irònic va preguntar-me si jo volia adoptar el rol de Gandhi de la derrota i diàspora dels catalans, i jo li vaig respondre:

— Si vós que sou magistrat de professió i esteu avesat a fer judicis i sentències, heu de fer aquestes insinuacions, ¿què no pensaran 'els altres', els que passen rabents amb equipatges feixucs?

Vivim en un món tan estrany que ésser persona digna i decent és considerat com una *pose* o una exhibició. Jo vaig sortir de Barcelona quan vaig veure que els feixistes entraven sense trobar resistència i ningú no em va deturar fins a Granollers on uns militars republicans van detenir-me i, en veure qui era jo, van deixar-me pujar a un camió de soldats fins a la carretera de la costa. Allà vaig dedicar el dia a resseguir les meves serres, a contemplar Barcelona en mans de l'enemic i acomiadar-me de les terres que no veuria mai més. A la nit, amb un auto que era meu i que vaig tenir cura de posar-hi la factura perquè ningú sospités que l'havia robat, vaig recollir uns amics i vaig marxar. No havia fet dos quilòmetres que un bombardeig i un petit accident van obligar-me a deixar l'auto i marxar a peu. I això és tot i

és just car el destí va privar-me del darrer privilegi que em restava i em va integrar en la massa dels desposseïts, dels que perden Catalunya ho perdien tot.

Perdoneu que us hagi parlat de mi, però em calia per a respondre la vostra enquesta. Com podeu veure, no faig exhibició ni en faig l'apologia. Al costat meu hi havia els milers de resignats, d'oblidats que com jo ho havien perdut tot i no hi havia els que havien donat més, els que havien donat la vida. Tots aquests no ens podem barrejar amb 'els altres'.

Heus ací tot.

50

JOSEP TARRADELLAS A MANUEL SERRA I MORET

Sant Martin le Beau (França), 13-V-1963

Estimat amic:

Ahir un bon amic nostre em va informar que la vostra salut no és tan bona com voldríeu. No cal dir-vos que desitjo, de tot cor, que ben aviat estigueu completament restablert.

Penseu, estimat i respectat amic, que encara tenim molta feina a fer per la nostra Catalunya i els vostres consells els necessitem per a lograr el triomf dels nostres ideals de sempre.

Cuideu-se força! Sapiguen que avui com sempre us acompanya la meva cordial amistat.

Una respectuosa abraçada del vostre amic.

Articles de premsa

1

EN ESPAÑA NO HAY QUE PREGUNTAR CÓMO SE VIVE
SINO CÓMO SE MUERE⁴⁰

En la España «liberada» de Franco no hay que preguntar cómo se vive, sino cómo se muere. Se muere en la cárcel o en un penal, de donde sacan los cadáveres a pilas diariamente; se muere en una compañía de trabajos forzados donde mueren extenuados o apaleados los jóvenes más valientes; se muere de inanición o de hambre por las calles o en los hogares fríos y desprovistos de las antiguas comodidades; se muere en un 'paseo' cuando la Guardia Civil o los señoritos falangistas sienten ganas de ejercitar el tiro al blanco; se muere en garrote vil cuando se ha robado un panecillo o una naranja, esos tesoros casi imaginarios para los habitantes del «Imperio»; y se muere también fusilado cuando unos generales se constituyen en tribunal y acuerdan que aquéllos que no se sumaron a la traición y a la entrega de España cometieron delito de auxilio a la rebelión.

Hay muchas maneras de morir, pero no existe derecho de opción. Es lo único que les falta a los españoles para completar su felicidad bajo el paternal gobierno de Franco. Lo demás está todo previsto: el confesor, la misa del condenado, el camión que carga con el fardo y la fosa común que no se cansa de recibir el generoso aporte diario que le da la España mártir desde hace cuatro años. Escuela del crimen de origen autóctono, perfeccionada con los adelantos del fascismo y puesta al día por los profesores y la ciencia nazi. Himmler está en España dando los últimos retoques

⁴⁰ Publicat a *Noticias Gráficas*, Buenos Aires (23-X-1940). CEHI: FP Serra i Moret Carpeta: C3(5)BI-1940(18).

al mecanismo del asesinato planteado, frío, infalible y económico. Tiene buenos alumnos. Esta vez la técnica alemana triunfará plenamente en España.

El régimen salvador de España ha tenido y tiene buena prensa y nadie se entera de los crímenes sistemáticos y diarios que viene cometiendo sin interrupción. Pero, de cuando en cuando, suena un nombre destacado, y entonces, la gente sorprendida pregunta ¿Qué ocurre? ¿Es que todavía están matando republicanos en España? Y como la cosa es repugnante y desagradable, procura olvidarla pronto. Pero la noticia se repite y, quieras o no, uno tiene que informarse de lo que pasa en el mundo, aunque sea en España y aunque la novela macabra tenga todos los caracteres de un relato folletinesco atormentado.

Cayó la semana última Luis Companys, el presidente del gobierno de Cataluña. Caen hoy Julián Zugazagoitia, el culto escritor, el joven ex ministro que confiesa en su *Historia de la guerra de España* que no tenía vocación para el cargo, y que, su única preocupación fue la de que no se cometiera del menor desmán contra los rebeldes; Cruz Salido, el cronista exquisito, modesto y noble, que no ocupó cargo alguno; Miguel Salvador Carreras, anodino, rico, inocente que tiene la desgracia de ser hermano de un señor que fue ministro unos pocos días; Antonio Montilla, diputado y diplomático discreto; Cipriano Rivas Cherif, escritor y crítico que no tenía otra noción de la política que la de que su cuñado, Manuel Azaña, ocupaba un cargo muy elevado; y no cae, para tormento suyo, el fogoso y cordial Teodomiro Menéndez, a quien condenan a cadena perpetua, porque salvó a muchos personajes de la derecha.

Todos han vuelto a la tierra a juntar sus cenizas con las de miles de españoles que defendieron a su patria o que, simplemente, no se sumaron a los traidores. Estos y otros fueron entregados por los alemanes al ocupar la Francia vencida y también traicionada. ¡Amigos entrañables míos, Luis Companys, Zugazagoitia, Cruz Salido, Teodomiro Menéndez! Hermanos todos en la lucha y en la desgracia van desfilando calladamente, serenamente, mientras los otros esperan turno y se va cumpliendo el plan de acabar

con más de la mitad de España. En los días gloriosos del Imperio, bastaban ocho millones de españoles para completar el cuadro de señores y criados que se precisa para consumir las rentas de las colonias. En 1936 los españoles eran más de 25.000.000. Han muerto dos, de manera que aún sobran quince millones de españoles para restablecer la cifra «imperial». Ya dije yo en el Queen's Hall de Londres, en 1938, que el cadáver de España apestaría al mundo entero.

2

14 D'ABRIL DE 1931. LA REPÚBLICA CATALANA⁴¹

Ja fa deu anys, però sembla que faci deu centúries. El temps només compta per la importància dels esdeveniments que registra.

El temps va començar a córrer vertiginosament a les primeries de l'any 1930. Per l'abril de 1931, ja tots començàvem a ésser vells. Els prohoms d'Acció Catalana ens anunciaren a Companys, Campalans i a mi en una reunió que celebràrem a l'Ateneu Polytèchnicum que no volien unir-se a nosaltres perquè no representàvem cap força. Quan veieren que els nostres actes es traduïen en esclats de públic i d'entusiasme, encara tingueren menys interès en associar-se amb nosaltres. Però el 12 d'abril esdevingué l'esclafada general. Vàrem restar sols, triomfants, enmig del camp, i quan sentia el sol del dia 13, ens dispersàvem per a descansar, sense saber ben bé què fer amb la victòria.

L'únic que tenia intuïció clara de l'esdevenidor era Lluís Companys. A les onze del matí del dimarts, dia 14, el telèfon de la meua casa de Pineda no parava. Entre els misatges que rebia, el de Campalans era imperatiu: —Vine tot seguit. En Macià et reclama. No vaig tenir temps de posar el cotxe en marxa. Un amic s'havia parat amb el seu auto, ornat amb la bandera de les quatre barres i l'estrella

⁴¹ Publicat a *Ressorgiment*, 297 (abril 1941, any 26), Buenos Aires, pp. 4.795-4.796. CEHI: FP Serra i Moret Carpeta: C3(5)bII-1941(91).

solitària, a la porta de casa meva, disposat a dur-me on fos necessari.

Per Calella, per Canet i per Arenys, la gent ens saludava riallera, pressentint la imminència de grans coses. A Mataró, els treballadors de les fàbriques, en compte d'anar a dinar, s'havien aplegat espontàniament a les rambles. Em fou impossible seguir avant. Portat per la onada humana vaig arribar a la grandiosa portada de la Casa de la Ciutat on els municipals i els guardes improvisats m'obriren pas escala amunt. Allà les discussions foren violentes. La majoria volia que es fes la proclamació de la República espanyola. El venerable Josep Abril —afusellat ignominiosament pels franquistes juntament amb el seu fill— sentia per mi un afecte paternal i va acceptar la meva solució conciliadora. Fariem la proclamació de la República, pura i simple, i jo em cuidaria «extraoficialment» de matisar-la, car no teníem la certesa que el moviment pogués reeixir a tota Espanya. I jo vaig dir que «Catalunya proclamava la República, amb Espanya o contra Espanya» i que oferíem les nostres vides per a la defensa del règim naixent.

Tothom va estar conforme, i vaig poder seguir la meua via encoratjat per l'adhesió cordial d'aquell poble ingenu i entusiasta. Però l'incident de Mataró va privar-me d'arribar a temps a la Generalitat per a la proclamació de la República Catalana feta per Macià, des del balcó principal de la Plaça de Sant Jaume, davant d'un grup de vianants encuriosits que aplaudiren «l'Avi» amb fervorosa adhesió.

Quan jo vaig arribar la plaça ja era plena i els mossos de l'Esquadra contenien la multitud frisoosa d'estrènyer les mans al cabdill de Catalunya. El nou cap de les forces, Pérez Farràs, em va rebre amb una ampla abraçada i amb les llàgrimes als ulls. En el Saló de Sant Jordi, Macià va abraçar-me emocionat, exclamant: —Quina llàstima que no hagueu arribat a temps!

I va començar la desfilada interminable, les innombrables i contínues estretes de mans, la recepció de telegrams i missatges de tot arreu i de tons vibrants i efusius. Aviat es va saber que a Madrid s'havia proclamat la República i els altaveus anaven trametent a les multituds les noves i les

adhesions, entre aplaudiments i manifestacions de serena alegria. Macià havia de sortir al balcó de tant en tant, i les mostres d'afecte que rebia caldejaven l'aire i aixecaven una remor difusa i perllongada com la de la ventada a través de la selva.

* * *

Cap al tard vàrem reunir-nos per a constituir Govern. Jo mateix vaig escriure en llapis, en una quartilla, la llista que Macià va llegir enfervorida a l'encendre's els fanals de la gran balconada: Macià, President de la República Catalana; Casanoves, Ministre de Defensa; Gassol, de l'Interior; Campalans, de Cultura i Educació; Serra i Moret, d'Economia i Treball; Giralt, de Finances; Carrasco, de Comunicacions i Assistència; Vidal Rossell, d'Obres públiques.

Aquest fou el Govern de la República Catalana del 14 d'abril. Com que Carrasco no era present, jo vaig substituir-lo, anomenant un nou Director de Correus i Telègrafs i anant personalment a les Oficines Centrals a depositar i expulsar el vell Director, la resistència del qual —única en aquella diada— havia produït una col·lisió violenta amb trets i ferits.

Companys, per la seva banda, després d'haver desallotjat pacíficament al senyor Martínez Domingo de l'Alcaldia aquell matí, per la tarda va entrar resoltament a l'edifici del Govern Civil i va treure a empentes al gàngster Emiliano Iglesias que s'hi havia instal·lat subreptíciament. Amb una estratagema feliç havia també aconseguit que el general Despujol lliurés, sense discussió, la Capitania al general López Ochoa, el qual, després de la presa de possessió, va aplegar-se amb nosaltres a la Generalitat oferint l'adhesió i la cooperació activa de l'exèrcit. Els caps de les forces de la Guàrdia Civil i de Carrabiners vingueren a fer l'acte d'acatament al règim i al President, i per tal de donar una sensació de força, una companyia de metralladores comandada pel capità Medrano —suara afusellat per Franco, al cap de dos anys de tortures— després de desfilars marcialment i presentar armes al President de Catalunya i a la bandera

barrada, es va distribuir estratègicament per les entrades i llocs d'accés al grandios edifici de la Generalitat.

L'onada humana es renovava constantment omplint la plaça de Sant Jaume, que fou, més tard, de la República. La nostra preocupació era el demà i l'encarrilament pacífic d'aquella torrentada de fervor popular. No volíem les tropes pels carrers i menys encara la Guàrdia Civil per molt addicte que ens fos. Vàrem trobar una solució feliç i Campalans va escriure tot seguit una breu al·locució que fou llegida per ràdio i amb amplificadors per tot Barcelona. La proclamació de la República era una festa del poble. El poble tenia dret d'exterioritzar la seva immensa alegria. Per consegüent, l'endemà, dia 15, era declarat festiu a tot Catalunya i, amb excepció dels serveis públics, tots els treballs serien suspesos sense que ningú deixés de percebre el seu jornal, car els patrons, associant-se a la festa, estaven disposats a pagar-los.

Fou un acte de govern encertat, la primera decisió d'importància que va prendre el Govern de la República Catalana. En llits improvisats, en hores de la matinada, alleugeríem la nostra fatiga, cada un de nosaltres en el seu despatx de govern. En dir-nos «bona nit», cap de nosaltres estava gaire segur del que portaria el demà o aquella nit mateixa. Però l'endemà va sortir el sol de la República, dolç i brillant com una custòdia viva. Des de les primeres hores el poble es va llençar al carrer. Autoòmnibus i camions a desdir, engalanats amb banderes barrades i republicanes, multituds imponents per totes les vies, desfilada permanent i devotíssima davant de la Generalitat, i ordre, ordre, aquest ordre, aquesta serenitat i aquella mesura insuperable del poble català, en la diada més gloriosa de tota la seva existència històrica, en el dia més feliç que han conegut els catalans i tots els pobles de la península.

Tots estàvem meravellats i l'eufòria arribava a l'extrem que la gent desconeguda s'abracés i es besés pels carrers de Barcelona i de les ciutats catalanes no podent contenir aquella alegria exultant, única. Els prohoms de les finances, de la indústria i de l'economia que ens visitaven commoguts, no dissimulaven llur sorpresa i reconeixien la bondat del

poble que, abocat en massa pels carrers, no va donar motiu a la més petita queixa ni va provocar el més lleu incident, i ens felicitaven sincerament, palpant-se el pit i la testa que les sentien segures després d'aquells mesos de neguits i de pors injustificades i covardes.

* * *

Ja ha passat el 15 d'abril, i les xemeneies tornen a treure fum, i els carrers de la ciutat presenten l'aspecte més normal que hom pugui imaginar. La gent somriu encara, i revela aquella santa satisfacció de veure el gran ideal acomplert. ¡Oh, quin miracle! Les forces «vives» tornaven encara en comissions solemnes a expressar llur astorament. ¿Era possible? ¿Érem nosaltres tan poderosos que poguéssim conduir aquell poble, per ells temible, amb un sol signe imperceptible? I què: els militars, no mourien fressa? ¿Estàvem ben segurs?

Nosaltres els tranquil·litzàvem i els dèiem que no passaria res. Jo, com a Conseller d'Economia i Treball, els deia que, si aprofitàvem l'arrencada, Catalunya podria anar molt lluny. Però, la República Catalana...! Això era una bogeria! Això no s'ho empassaven. Si la cosa es formalitzava, ¿on aniríem a cercar mercats per a la nostra indústria?

La nit del 16, rumors de reunions militars al cercle d'oficials, ens feren passar la nit en vetlla i amb les metralladores a punt. Però, res! La gent treballava, un grup meritíssim de militars addictes i l'oferta entusiasta dels carrabiners de morir per la República si fos necessari, va aquietar els ànims. Els treballadors complien, i treballaven. Encara no sentien la influència dels elements provocadors que, més endavant, varen desorientar-los. Tot anava bé, i nosaltres començàvem a trepitjar ferm i a fer plans per al demà.

El demà es va presentar amb les figures indecises de Nicolau d'Olwer, Marcel·lí Domingo i Fernando de los Ríos, flamants ministres de la República Espanyola, arribats en avió de Madrid en companyia de Carrasco Formiguera —una altra víctima de la insaciabile ferotgia franquista. Iniciàrem les converses en el salonet presidencial, assistits per

Josep Xirau, Amadeu Hurtado, Anguera de Sojo i, encara que breument, Jaume Bofill i Mates. Dinàrem tots plegats en silenci. Era la primera cortina que s'escorria sobre la inefable glòria d'aquelles diades. Després de dinar, la conferència fou llarga i laboriosa. Fernando de los Ríos lluïa la seva vèrbola galant i persuasiva. Macià callava. Callava obstinadament, contenint, amb prou feines, la seva revolta íntima. Al cap d'hores, quan ja la fatiga ens vencia a tots, Macià, l'infatigable, va dir: —Bé. Acceptem el compromís de San Sebastián. Ens conformem amb l'autonomia i, des d'ara, som el Govern de la Generalitat rediviva. Després, ja veurem...

* * *

La resta d'aquells meus vint mesos en el Govern de la Generalitat són per a mi i per a la història pàgines alturnes de llum i de fosc, de satisfaccions i decepcions, de realitzacions i de fallides. En les hores de treball quotidià que es perllongaven fins a altes hores de la matinada, comissions de vaguistes i de patrons, lluites incessants, rancors i despit, solucions amistoses, laudes, resolucions, i prèdiques conciliatòries: en el Parlament provisional de Catalunya, la iniciació de rivalitats polítiques que arribarien a devorar la fe del poble; en el Parlament de Madrid, batalles contra la incomprensió i victòries esquifides; i en el panorama general, la febre dramàtica dels nou arribats, dels inèdits, que vomitaven demagògia i exhibien una irresponsabilitat atüidora. Però, quan els poders autònoms s'hagueren organitzat, en trobar-nos a cap de llista entre els elegits pel nou Parlament Català, expressió viva de la sobirania de la Pàtria, va semblar-nos que els fets s'havien mostrat excessivament generosos i que podíem recloure'ns com ens pertocava, en el treball silenciós i en la preservació de la fe que en nosaltres havia dipositat providencialment el nostre poble.

Els anys s'han escolat i la vida s'ha mostrat extraordinàriament cruel amb aquell poble generós i ingenu, mereixedor de la més gran fortuna. Moriren Campalans, el dinàmic, l'audaç, el noble; Rossell i Vilà, l'estudiós, l'inflexible, el

pur; Macià, l'inspirat, l'abnegat, el guia; Selves, el laboriós, la joventut, la prometença; i un dia Palacín i un altre dia Sagraera, i altres i altres, anaren desfilant per tal de no contemplar l'esllavissada que, com un pressentiment, ennuvolava les nostres hores diàfanes de creació i de ventura.

Moltes vegades, en les hores de reflexió i de calma que ens permetien els nostres obligats desplaçaments, reproduïem mentalment lectures d'altres èpoques sobre convulsions polítiques i socials, i estudis de gran historiadors i crítics dels esdeveniments que han determinat canvis profunds en l'estructuració dels pobles en les darreres centúries. Ens recordàvem d'haver llegit repetidament aquestes veritats concretes: que el noranta per cent del poble no pren part activa en les revolucions, però té la intuïció necessària per a comprendre el seu bé, adaptar-se a les noves situacions i cooperar generosament en la consolidació dels règims que saben interpretar-lo i conduir-lo; que els revolucionaris han d'ésser forçosament jubilats bon punt ha triomfat la revolució, i s'ha de donar el poder, no als violents i lluitadors, sinó als reflexius, constructius i moderats, car els primers, són més perillosos en el poder que en l'oposició; i, finalment, que l'equilibri entre el progrés incessant i la consolidació del poder emanat del poble reclama una clarividència, una fe i una sensibilitat que no tenen els agitadors, les virtuts dels quals han d'ésser necessàriament demolidores i subversives.

L'any 1934 representa el clímax d'aquesta filosofia en el petit món cel·lular de Catalunya. L'agitació des del poder feia tambalejar les institucions i preparava el nostre destí tràgic. I per bé que els motius foren sempre nobilíssims i que la història té previst que no hi haurà sacrifici inútil ni sang generosa que regui sense fruit la terra mare, l'aniversari d'avui ens diu que el temps no pot escolar-se tan de pressa i que les llavors demanen la quietud de la terra per a germinar i arrelar-se.

Companys, voltat de l'aurèola del martiri, reposa avui en terra catalana, ennoblida amb aquelles cendres generoses i remoguda per l'alenada dels bells somnis. Nosaltres, actors modestos de la llunyana epopeia, sofrim el càstig de sobreviure-la, i no posem encara. Tenim el consol d'haver

estat fidels a la Pàtria, al seu poble selecte, i a l'ideal que ha estat i serà la llum dels nostres ulls. Fins al darrer moment servirem la causa santa en companyia de molts companys perduts. La servim encara, oferint el poc que som i el que valem per a retornar-la al gaudi de la llibertat i a l'encís de la glòria. Deixeu, doncs, que en aquest dia expressem la nostra confiança que cap de les lliçons apreses no serà oblidada, i que quan la Pàtria recobri la vida sabrem edificar sobre ferm, i l'afany de velocitat no ens farà perdre la visió del paisatge i del camí; que ens confiarem a aquells que, sense perdre de vista la totalitat de les realitzacions nacionals i humanes, saben planejar la consolidació dels fonaments, l'equilibri i resistència dels materials i la segura col·locació de cada pedra en la construcció excelsa de la Pàtria lliure.

Buenos Aires, abril de 1941.

3

SOCIALISME DEMOCRÀTIC⁴²

El refluoriment del socialisme entre els catalans exiliats que ha portat a l'organització del Partit Socialista Català, ens retorna les sensacions dels anys pretèrits, quan, gairebé sols, sembràvem en la terra enyorada les llavors fecundes dels principis universals i ens fa venir a la memòria les paraules que dirigíem a l'assemblea històrica de constitució de la Unió Socialista de Catalunya el 8 de juliol de 1923: «La pàtria és una idea santa i generosa, però els homes capaços de sentir-la amb tota puresa tenen l'esperit ennegat en les humanes dolors i veuen amb senzilla claretat que la pàtria ideal, la pàtria justa, no pot emergir de la societat present en la qual tot ideal col·lectiu ha de nodrir-se necessàriament de l'esforç i el sacrifici d'una classe determinada.»

Des d'aleshores les tempestes han esbandit una i altra vegada la terra nostra en constants represes i, com en «El dia revolt» de mestre Carner, les deixes han estat suara amar-

⁴² Publicat a *Nova Era* (desembre 1944, any 1), Mèxic DF. CEHI: FP Serra i Moret Carpeta: C3(6)aII-1944(14).

gues, suara pies. Ara estem escampats pel món, i nosaltres en mig de la diàspora anem retornant al clos per a trobar-nos més tard, tots plegats, en la gran pleta pairal. Alguns n'hi ha que hauran de fer acte de contrició d'errors y desviacions de conducta, però, a nosaltres, les paraules d'ahir ens serveixen d'aval: «Ingressem en la ordre civil per excel·lència, i res absolutament no podrà fer-nos perdre el compàs entre els principis i l'acció amb el fi que aquesta sigui, per la seva bondat i rectitud, la garantia i la penyora de la bondat dels principis. Som dels que creiem fermament que l'acció i els principis, en matèria de renovació social, es confonen i es complementen.»

Després de tants trasbalsos, els qui ens retrobem avui tenim el mateix nord i la mateixa guia: Catalunya, per a la humanitat. Tenim més anys, més experiència, més nafres; però res no ha estat perdut, ni per Catalunya ni per nosaltres. Anem avant i el temps no ens deixa enrera. Fa un quart de segle que posàvem el rellotge de Catalunya d'acord amb l'hora mundial i organitzàvem el moviment socialista democràtic. Ara ja podem fer un anunci més concret: Catalunya, com tots els països de constitució civil i democràtica, tindrà govern socialista. El poble de Catalunya s'ha saturat de l'ideal i de la consciència socialista que curulla l'atmosfera internacional. Catalunya no es quedarà enrera en l'ascens general de la gran família humana.

L'orientació de tots els governs moderns és socialista, se'n diguin o no. Europa devé ràpidament socialista i els governs de tots els seus països ho seran abans de gaire. No trasbalsaran la terra ni capgiraran el món. Com els pagesos, faran llaurades de desfons i enfonsaran la rella tant com sigui necessari, ni més ni menys.

Amèrica té el seu primer govern socialista des del 15 de juny de 1944. És el de la província de Saskatchewan, del Canadà, on el poble va abocar-se a la lluita amb l'alegria ingènua que és presagi de triomf. Els nous socialistes canadencs havien estat al marge de la victòria total a la província d'Ontàrio pocs mesos abans. En la primera renovació del Parlament federal és probable que els socialistes s'emportin la majoria. Canadà mena la davantera d'Amèrica.

Austràlia té un govern federal socialista des del 3 d'octubre de 1941. Hi ha administracions socialistes en quatre dels sis estats. En els dos restants hi ha fortes minories que és probable que es converteixin en majories en les properes renovacions ordinàries. Nova Zelanda ja fa deu anys que té Parlament i govern socialistes i ha tingut temps d'acreditar-se com el país més avançat i més ben administrat del món.

Durant dotze anys consecutius Suècia ha tingut majories parlamentàries i governs socialistes. Dinamarca tornarà a ésser socialista bon punt sigui alliberada i reprendrà la seva alta tradició civil i col·lectivista. Noruega és probable que segueixi el mateix curs, i Gran Bretanya, malgrat la inapetència dels dirigents laboristes, és segur que emergirà amb majories socialistes en les primeres eleccions que se celebrin. França, Itàlia, Txecoslovàquia, Iugoslàvia i tots els estats de l'orient europeu, àdhuc la martiritzada Polònia, tendeixen a estructurar-se socialísticament. La Unió de les Repúbliques Socialistes Soviètiques, suara readaptada a una més ampla estructuració de base autènticament nacional, projecta la seva potent alenada socialista i es prepara per a desenvolupar la consciència democràtica que el retardament de les seves masses no feia viable en les primeres etapes de la socialització.

No hi ha en nosaltres cap messianisme arcaic, ni cap dogmatisme rígid. Som socialistes demòcrates, tal com reclama la nostra civilització i la nostra consciència humana. Vivim de ple l'època històrica de les més transcendents transformacions. Sabem que el socialisme és un moviment universal, pregon, orgànic. Sabem, però, que el socialisme és un fi elevat i un premi que ha d'ésser merescut. Volem merèixer-lo, volem guanyar-lo per Catalunya. La nostra conducta, les nostres energies, la nostra voluntat, ho aconseguiran. Som socialistes demòcrates, som ciutadans de Catalunya i del món. I repetim avui, el que dèiem ja fa un quart de segle: «Som catalans, i per tant socialistes catalans: com a catalans, socialistes, i com a socialistes, catalans».

El President de la Generalitat de Catalunya, senyor Josep Irla, després de la constitució del Govern, el 14 de setembre darrer va fer extenses manifestacions, de les quals extractem els paràgrafs següents:

«Sempre he cregut que la lleialtat a la República no prejutja ni pot limitar els drets del nostre poble que deriven de la seva personalitat nacional. Per això, tot i complint lleialment i amb ple sentit de responsabilitat les exigències que l'hora imposa, no deixem de reivindicar per al nostre poble el dret a regir-se segons la seva voluntat democràtica.»

«Saludem també el Govern d'Euscadi i el Consell Nacional de Galícia al mateix temps que reafirmem el nostre propòsit d'actuar resoludament junt amb els bascos, els gallecs i també amb els demòcrates espanyols que vulguin treballar per la creació d'una Espanya on siguin admesos i respectats els principis que Catalunya, Euscadi i Galícia representen.»

Les declaracions del senyor Irla seran a ben segur, ben rebudes per tots els catalans. Expressen en forma concreta el sentir general, un sentir que la creixent cultura política del nostre poble ha anat transformant en consciència. Són elles les que reafirmen els nostres arguments en defensa d'una tesi que venim sostenint ja fa molts anys, això és, que Catalunya, la nació, no pot constituir partit polític, ni objecte de monopoli, ni signe de preferència, ni tan solament tema de controvèrsia. La naturalesa dels homes no es discuteix ni es demostra: és un fet que no admet raons, ni atenuants, ni reserves, ni modificatius. És un fet i prou.

Científicament, la nacionalitat pot ésser un tema d'estudi com tot fenomen viu. Políticament, el fet de la nacionalitat no pot ésser tema de debat públic. Fóra un contrasentit, com si discutíssim si existeix la xeixa i el mestall, la raça de l'aviram del Prat o el vent de garbí. Són els fets vius els

⁴³ Publicat a *Germanor*, 500 (octubre 1945), Santiago de Xile, pp.10-12. CEHI: FP Serra i Moret Carpeta: C3(6)aIII-1945(32).

que entren i formen la base de les disciplines polítiques i socials i no l'anàlisi dels processos biològics i l'esclarament de les lleis etnogèniques i etnogràfiques que concorren en la definició dels grups humans i en l'evolució constant i infatigable de la natura vers la diversificació i tipificació de les espècies, les races i les famílies. La nació catalana existeix per als catalans i per als no catalans. Tots els drets — o, potser més ben dit, totes les conseqüències que deriven del fet d'aquesta existència material i física — són realitats irrefutables pels catalans i pels no catalans.

És evident que la nació és un fenomen cultural més que un fenomen biològic. Seria difícil, tractant-se de processos vitals, establir la línia divisòria entre la biologia i la cultura. Podríem afirmar, però, que la segona és la continuació de la primera i que les definicions escauen quan les etapes són acomplertes i els grups humans es troben situats a l'extrem d'una evolució històrica, representant entitats més o menys típiques d'un pensament, un temperament i un caràcter. És aleshores que la cultura es manifesta en forma concreta de resultats o de fruits i, sense donar al concepte cap significació qualitativa, queda establert el nucli nacional, el nostre distintiu humà el qual matisa els corrents universals i es dóna la nota de color, d'interpretació, d'assimilació i d'adjectivació que fecunda i magnifica aquests mateixos corrents universals.

El que ens cal, doncs, discutir en el pla polític, no és la nostra condició de catalans, el fet de la nostra naturalesa, la raó de la nostra nacionalitat, sinó les idees universals, les formes orgànico-socials del viure amb pensament i interpretació catalans. Tal com vaig atrevir-me a dir en fundar l'any 1923 la Unió Socialista de Catalunya: «Som socialistes catalans; com a catalans, socialistes, com a socialistes, catalans.» I afegia: «Nosaltres ens comportarem exactament com si Catalunya fos independent.» Entenia aleshores, i segueixo entenent avui, que essent Catalunya una nació, un esperit, aquest esperit és sempre independent, i és la seva aptesa per a conjuguar-se amb els corrents universals el que li dóna vigoria, dinàmica i expansió. Per això crec que no pot haver-ne un partit «nacionalista», perquè la nació

no és una forma del viure, sinó una condició de la vida, una sedimentació cultural secular, un aglutinant social, un instrument de concepció i d'expressió, i no pas un programa polític i una bandera que la puguem migpartir o trossejar entre els catalans, i encara menys entre els catalans i els no catalans. Com a catalans, formem una comunitat indisso-luble: la nació. El mot «nacionalista» no té, doncs, sentit. Pressuposa un buit que no existeix. La nació ha viscut, lliure o oprimida, però en una i altra circumstància és la mateixa nació, és la mateixa Catalunya.

Es dirà, amb alguna raó, que a vegades la defensa de la nació esdevé problema polític; quan la nació és envaïda o dominada per forasters i hi ha qui tracta de cohibir-la i desnaturalitzar-la. Àdhuc es poden retreure les pròpies paraules del President Irla quan diu que treballaran «per la creació d'una Espanya on siguin admesos i respectats els principis que Catalunya, Euscadi i Galícia representen». No: aquesta no és una qüestió política; és una qüestió humana. Catalunya, Euscadi i Galícia, com entitats nacionals, no són republicanes, ni monàrquiques, ni socialistes, ni comunistes. Són éssers vius i complexos, les partícules dels quals poden il·luminar-se amb un o altre corrent polític, amb una o altra afinitat ideològica, sense, però, perdre la seva cohesió orgànica fonamental. Tant no és política, que jo no sé com pensa el dirigent «republicà nacionalista» de Java, doctor Sukarno, o el vice-president, doctor Hatta, però, pensin com pensin, sense por d'equivocar-me, puc proclamar obertament que tenen raó en voler que els holandesos no dominin la Indonèsia, ni que cap poble domini un altre poble. Això no entra en el pla de les idees polítiques; és una qüestió humana fonamental. És qüestió d'ésser o no ésser, qüestió de vida o mort, mentre que la política es contrau a problemes de pura organització social per a millor complir els fins de la vida humana.

Si ens diem «nacionalistes» supeditem Catalunya a una interpretació casuística i minimitzadora de la nacionalitat catalana i donem lloc a que hi hagi catalans que per incompatibilitat política defugin la llei ineludible de la pròpia nacionalitat. Els nostres deures com a catalans pertoquen

i corresponen als homes de totes les fraccions i de tots els pensaments polítics. Ara sabem que, àdhuc aquells que es neguen a ésser catalans, segueixen essent-ho. Podran ésser traïdors, mals fills o mals germans, però mai deixaran d'ésser catalans, car l'ésser català no és una etiqueta que es posa i es treu, ni la nacionalitat és un títol o una opció, sinó una condició, un estat, una natura. I és per aquesta condició que els catalans, davant d'Espanya, dintre d'Espanya si es vol, som catalans i representem un principi, una afirmació vital. L'ésser catalans no ens fa necessàriament separatistes ni unionistes, ni federalistes; ens fa homes que tenen el dret d'elegir, de resoldre, de decidir, si es separen o si s'ajunten, si es federen o si es deslliguen de compromisos amb altres pobles. És el dret d'autodeterminació, és la facultat inherent a tota individualitat, dintre, naturalment, de les limitacions humanes i de conveniències socials.

Les paraules del President Irla tenen de norma política l'afirmació dels principis representats per Catalunya, Euscadi i Galícia en quant són nacionalitats oprimides per l'Estat espanyol. Però cal entendre-ho bé: no es tracta d'una actitud «nacionalista», sinó d'una actitud «nacional». En la defensa dels drets comuns, la concurrència no és lliure ni optativa, sinó obligada, indefugible. Tots tenim el deure de defensar Catalunya tant si som d'una fracció política com d'una altra. I en l'estat d'opressió en què viu Catalunya, per necessitat física, per instint vital, tenim l'obligació d'avantposar la defensa de Catalunya a tota tendència política i a tota ideologia individualista o fraccional. I com que Euscadi i Galícia i Castella i Espanya viuen en la mateixa tirania, tenim amb tots els pobles ibèrics una causa en comú que a tots ens obliga i que a tots ens uneix. Les paraules del President Irla són clares i encertades: «la lleialtat a la República no perjudja ni pot limitar els drets del nostre poble que deriven de la seva personalitat nacional». A Catalunya no hi ha «nacionalistes» ni «antinacionalistes», sinó catalans que dintre el seu territori o escampats pel món tenen un deure a complir i una missió a realitzar: la llibertat de Catalunya!

UNA POLÍTICA INTERNACIONAL.
EL GOBIERNO EN EL EXILIO ES NECESARIO⁴⁴

Los sucesivos gobiernos de la República española en el exilio —Giral, Llopis, Albornoz— se han enfrentado con la más ardua de las tareas: la de diseñar una política nacional e internacional de recuperación sin contar con ninguno de los elementos indispensables en que fundar una conducta, una táctica o un resultado. La desintegración total del pueblo español, su descomposición progresiva, no han permitido nunca contar con apoyos interiores que respaldaran la política del Gobierno u otra cualquiera. Las complicaciones internacionales de la guerra y de la posguerra y la escasa importancia del problema español frente a la multitud de graves conflictos planteados no han permitido a ninguna fuerza de primer orden tomar posición clara y decidida a favor o en contra de la reinstauración de la República en España.

El fenómeno es muy simple. Tampoco ofrece novedad. Desvinculado el Gobierno de su territorio, sometido a la crítica más severa, muchas veces injusta, desprovisto de medios económicos, el milagro de la subsistencia representa la única nota interesante de la diáspora española y el único testimonio de vitalidad de unas instituciones y de un sistema político implantados ayer con la entusiasta adhesión de la inmensa mayoría del pueblo. Sin omitir los errores cometidos, la realidad aparente de desinterés por lo que fuera una ilusión popular, tanto en la emigración como en el interior, propende forzosamente a descorazonar a los más consecuentes y a desconcertar a los que por su situación de privilegio podían inclinar la balanza internacional a una restauración republicana.

La impotencia del Gobierno es lógica y evidente. Achacarla al propio Gobierno es cometer una injusticia. La han cometido los que han propugnado otras soluciones y los

⁴⁴ Publicat a *España Republicana*, Buenos Aires (20-V-1950). Editat també amb el títol «Una política internacional» (I), a *España Nueva*, Mèxic DF (20-V-1950). CEHI: FP Serra i Moret Carpeta: C3(6)bIV-1950(5).

que, por desconocimiento de la realidad, han culpado al Gobierno de inacción o falta de iniciativa. El Gobierno republicano en el exilio no era un circo ambulante que pudiese llamar la atención con acrobacias más o menos arriesgadas. Tampoco podía pronunciar anatemas ni excomuniones. Debía mantenerse sobrio, discreto, cultivar las amistades políticas y personales, aprovechar las pocas oportunidades que se le ofrecían para hacerse presente en el campo internacional y medir con cautela sus intervenciones para no malograr por exceso de celo lo que no pasaba de ser una concesión. La simpatía por la causa republicana española logró el reconocimiento diplomático del Gobierno por parte de cuatro repúblicas americanas y siete países del oriente europeo, ciertas consideraciones por parte de otros gobiernos y un ambiente general de respeto que la actitud de los sucesivos gobiernos supo consolidar y acrecer. Es un éxito muy relativo, ciertamente, pero los que durante años hemos estudiado e intervenido en asuntos internacionales no conocemos un solo antecedente que le aventaje.

Aun así nos explicamos fácilmente la insatisfacción y el cansancio de la emigración española y la casi absoluta indiferencia de la gente del interior. El pueblo es impresionista en todas partes y lo es más en las zonas meridionales. Salvando casos de excepción, no existe la mística republicana y el Gobierno no podía crearla. No digamos que existe una mística franquista o falangista puesto que la derrota moral no podía ser por ese lado más contundente. Sin embargo, hay que reconocer que hasta la fecha, esa derrota no ha bastado para restablecer en la mente popular el prestigio de la República. Si la República tiene que reinstaurarse a costa de sangre o violencia, difícilmente encontrará apoyos populares. El comunismo es en estos momentos la doctrina que podría aspirar al fervor de las masas y estamos viendo cuan pocos se ofrecen en holocausto. Si en España prosigue el martirologio, más que por la defensa de determinados principios, es por inconformidad con el despotismo y por la debilidad y sevicia del régimen imperante, pero la síntesis de la inconformidad, en cuanto tenga de afirmativo, ha de ser forzosamente la tácita adscripción a la República y a las

instituciones derogadas. No se concibe otra lealtad ni otra base común a los partidos populares ni otro ordenamiento jurídico a una posible España integrada en la comunidad democrática europea.

No es necesario forzar los razonamientos ni las conclusiones para darse cuenta que la República es para España el problema de ser o no ser. Mientras España se mantenga en estado de catalepsia, poco importa que el pueblo haya perdido la noción de la República puesto que ha perdido la noción del ser. Al primer atisbo de lucidez volverá la noción de la República con la misma sensación del vivir. Quien, por impaciencia, por ligereza o por egoísmo, intente acelerar el proceso de recuperación, dañará a la República y al país. Quien, por indolencia mental, por falta de carácter o por indigencia ética, se sienta defraudado o escéptico y se desinterese por la causa del pueblo, será peso muerto en la nave del exilio y habrá que arrojarlo como lastre inútil. La crítica de unos y otros es, naturalmente, lícita, pero, en realidad, no tiene ninguna importancia.

He aquí, pues, la necesidad o la utilidad de un Gobierno republicano en el exilio. Lo ignorarán la casi totalidad de los españoles, lo desconocerá y hasta le injuriarán muchos elementos de la emigración. Lo importante es que exista. Syngman Rhee, el actual presidente de la Corea del Sur, se pasó 32 años formando gobiernos en el exilio y se acostó muchos días sin haber probado bocado. Cuando Japón entró en la guerra mundial, en 1941, apenas si había una docena entre los treinta millones de coreanos que conocieran el nombre Syngman Rhee. Hoy lo conocen todos y lo conoce el mundo entero. No es por demás añadir el detalle, nada insignificante, que Rhee no era persona grata a los Estados Unidos, mucho menos a la URSS. La historia no la hace Franco a su gusto, ni tampoco la hace Truman o Stalin. La historia la hacemos todos y la preforman ciertas causas profundas, no siempre aparentes a los actores y mucho menos a los políticos y estrategas improvisados cuya principal distinción es la trivialidad y la consecuencia.

El Gobierno republicano español en el exilio es necesario, no sólo como símbolo y punto de referencia, sino como

testimonio de la permanencia de España durante este largo período de obliteración y desvanecimiento. No se trata de un legitimismo obstinado ni de un entretenimiento infantil, sino de algo de suma trascendencia, de un signo de vitalidad, de una afirmación categórica del ser, de la prima ratio de nuestra existencia colectiva. No hay exageración en lo que decimos, puesto que, abandonar el nexo republicano es renunciar al porvenir, resignarse a una fatalidad fantástica, abdicar nuestra condición de ciudadanos del mundo y de candidatos al disfrute del derecho de la libertad y de la misma civilización.

Claro está, que si consideramos necesaria la existencia de un Gobierno republicano en el exilio, no afirmamos que sin él la historia se detendría y que España perdería toda posibilidad de porvenir. Lo que queremos decir es que no se vive sin la voluntad de vivir, que el ejercicio de la voluntad debe practicarse en todo momento y más aún en circunstancias adversas. A los pueblos no se les mata, ni con guerras ni con crueldades, pero hay pueblos que se mueren y los hay que murieron literalmente. Y con ello queremos añadir que si la sola existencia del Gobierno representa una garantía de que somos y de que podemos aspirar a un mañana, esta misma existencia del Gobierno implica una actividad, una vigilancia, un valor común y la aceptación clara y explícita de unas responsabilidades y de unos deberes de ciudadanía que no todos están en condiciones de cumplir pero que todos deben respetar, examinar, criticar, pero, sobre todo, compartir en la medida que les sea posible y hacedero. Ese Gobierno no ha de ser una entidad abstracta ni ficticia, ni puede vivir ni actuar sin el reconocimiento y la cooperación de la emigración española, pues, de lo contrario, sus éxitos y su eficacia se hacen imposibles. En una palabra, ese Gobierno tiene que hacer una política, que para eso son los gobiernos, una política de cara al interior y al exterior de España, una política de recuperación que es precisamente de la que queremos ocuparnos.

París marzo de 1950.

Altres documents

DISCURS AMB MOTIU DE LA INAUGURACIÓ
DE LA PLAÇA LLUÍS COMPANYS A MONTEVIDEO⁴⁵

Sr. Presidente de la Junta Departamental; autoridades uruguayas; ciudadanos:

Los catalanes de la República Argentina y todos los que se hallan diseminados por el mundo desean expresar a la República del Uruguay y en especial a las autoridades de Montevideo su agradecimiento en este acto solemne que se celebra. Y tanto como su agradecimiento, el reconocimiento de lo que este acto significa y que tiene para ellos un sentido íntimo y trascendente.

Se trata de algo extraordinario, porque, ciudadanos, estamos rindiendo tributo a la memoria de un hombre esclarecido, de un patriota que luchó y murió a más de diez mil kilómetros de la República Oriental del Uruguay. Ha de ser por alguna razón fundamental que esta tierra de libertad, que este cristal finísimo que representa esta República, se preste a rendir homenaje a una figura tan lejana en el espacio, aunque tan cercana en el espíritu. Algo ha de haber para que los uruguayos que saben mucho de libertad hayan tomado esta decisión. Y nosotros lo interpretamos en el sentido de que ellos saben que la libertad es solidaria y es universal y que mal puede conservarse la propia si los demás carecen de la que les corresponde y nos parece natural y justo que los que gozan de libertad e independencia se acuerden cariñosamente de los que las perdieron y de los que se sacrificaron por ellas. La tierra es ya una sepultura inmensa de los que hicieron el sacrificio de sus vidas por estos sentimientos sagrados y el fósforo de tantos huesos calcinados fecunda y fertiliza perennemente la tierra, y por

⁴⁵ Transcripció taquigràfica a càrrec de Henry Leon i R. Duchor del discurs pronunciat per Manuel Serra i Moret en l'acte d'inauguració de la Plaça en honor de Lluís Companys a Montevideo (Uruguai) el 15-X-1944. En l'esmentat acte intervingueren a més de Serra i Moret, Lasarte i Castelao, en representació dels bascos i dels gallecs, respectivament. CEHI: FP Serra i Moret, Carpeta C3(7)a(4).

eso vemos renacer y rebrotar ese espíritu de libertad siempre y en todas partes. [Aplausos].

Para todos los anónimos, para los miles y miles que han muerto, un recuerdo en este día en que estamos glorificando a aquél que bien los representó y encarnó. [Una voz: ¡Viva el soldado desconocido!]. No siendo posible rendir homenaje a cada una de las víctimas, la humanidad destaca a algunas de ellas como símbolos y las levanta sobre nuestras cabezas como ejemplos. Y nos basta la historia moderna, nuestra misma historia contemporánea, para señalar en la orgía de sangre que hemos presenciado a las figuras señeras que encarnaron a las distintas manifestaciones de la libertad eterna.

Vimos un día caer a Jean Jaurès, el gran tribuno popular, el que defendió hasta su último suspiro el ideal de paz y amor entre todos los pueblos. Poco después, el mundo se conmovía ante la ejecución de una humilde enfermera, Miss Edith Cavell, que se sacrificó por la liberación de sus compatriotas. Presenciamos el vil asesinato de Rosa Luxemburgo y Karl Liebknecht, primer anuncio de los horrores que se fraguaban en Alemania. Moría más tarde Matteotti, la víctima simbólica de la barbarie fascista. Después García Lorca [Aplausos] el poeta odiado de los que gritaban «Muera la inteligencia». Y, finalmente, cae Luis Companys [Aplausos] Hay que detenerse, ciudadanos, un instante, ante la significación del asesinato de Luis Companys. Ese crimen tiene varios aspectos. Luis Companys fue juzgado y sentenciado por unos vulgares delincuentes. Ya había sido sentenciado antes y, en cierta manera expiaba su pena, cuando fue raptado por la Gestapo y la Falange y, llevado a España, como otros hombres ilustres como Peiró, Zugazagoitia y Cruz Salido, fusilados también, sin contar a los que se pudren en los presidios. Un tribunal de Liliput juzgó a un hombre ilustre, condenó a Companys, a un Jefe de Estado. Socialmente, hay que considerar la monstruosidad de condenar al hombre generoso que consagrara su vida a la defensa de los humildes, de los perseguidos, como tan oportunamente nos lo ha recordado su defensor, Don Ángel Ossorio y Gallardo [Aplausos] Políticamente, se trata

de un crimen horrendo, único en la historia moderna, porque Companys era el Presidente legítimo de una Nación, cosa a que no se habían aún atrevido los más desalmados asesinos, los que han pisado todas las legalidades y todos los derechos. [Aplausos].

Es perfectamente explicable, ciudadanos, que la ciudad de Montevideo, tan finamente sensible ante el drama que aflige a la humanidad, haya querido que el nombre de Companys honrase a una de sus plazas. Es natural que así sea. Es un gesto simbólico de comprensión y de finura de espíritu, digno del Uruguay, digno de los hombres que mantienen la frente alta y pueden mirar a la vida y al mundo, cara a cara. Dentro de la fraternidad universal en la comprensión y en la lucha, el Uruguay se adelanta y pronuncia su fallo, y es el Uruguay el que habla en nombre de la nueva humanidad.

Ello me hace recordar que hablando en el Queen's Hall de Londres, en 1938, en un acto a favor de la República Española, hube de decir al público que me escuchaba: «¡No vengo a hablar de la República Española; ya no lo necesita. Quien lo necesita es Inglaterra [Aplausos]. Inglaterra que verá, como nosotros, morir a sus hijos, caer sus casas, y la desolación sembrada por todo el país!» No precisaba un gran don profético hacer estos anuncios. Vosotros, los ciudadanos de Montevideo lo sabéis y por eso templáis vuestros espíritus para vencer y superar la fatalidad si algún día se presentase. Y eso es lo que queremos que conste, eso es lo que los catalanes queremos decir aquí: que comprendemos vuestro gesto, que os sabemos conscientes de vuestra decisión, que os vemos crecer hasta hacer os maestros y hasta saber dar ejemplos, como el de hoy, a los demás pueblos de América y a todos los pueblos del mundo [Aplausos].

Y a esto he venido. Y perdonad que os haya molestado con mis palabras. He venido para entregar al Sr. Presidente de la Junta Departamental de Montevideo este álbum que contiene las firmas de los catalanes residentes en la República Argentina. Podíamos haber traído volúmenes enteros con las firmas de los catalanes esparcidos por el mundo.

Baste esta expresión para saber que el Uruguay es comprendido y estimado.

Y, finalmente, un anuncio que quiero hacerlos con toda ingenuidad, con toda mi convicción, rectificando —me lo permitirá Don Ángel Ossorio— algunos de sus vaticinios pesimistas. No solamente creo en la libertad, sino en su triunfo muy próximo, inmediato, me atrevo a decir. Amanece la aurora con el triunfo de las Naciones Unidas. Claro que, dentro de estas Naciones Unidas, no falta el tipo reaccionario, resentido, incapaz de comprensión, que también suspira por el totalitarismo. Pero, éste no cuenta. Cuenta la historia del hombre, cuenta el humanismo que vence, a pesar de todo, a la animalidad atávica que aún perdura [Aplausos]. Es el hombre el que triunfa siempre, como triunfa Companys, hasta después de su muerte. Es el hombre que se sabe cada día más inteligente y más libre. Y es éste el que se impone al fin [Aplausos].

Estamos próximos a la victoria. Y cuando ésta llegue, cuando hayamos recuperado nuestros hogares perdidos y podamos abrazar a nuestros hermanos cautivos, cuando podamos volver a nuestra tierra sagrada, amigos, ciudadanos del Uruguay, os esperamos para abrazaros, para expresaros nuestra gratitud y para deciros a vosotros, ciudadanos del Uruguay, ciudadanos del mundo, que sois también catalanes por adopción y que, como todos los humanos, ha llegado la hora de ser libres! [¡Muy bien! Prolongados aplausos].

2

SALUTACIÓ ALS CATALANS DE L'INTERIOR⁴⁶

Estimats connacionals i amics:

Per conducte de bons amics nostres puc trametre-us aquesta salutació que desitjo arribi a vosaltres sadollada d'afecte fraterno i de solidaritat indestructible. Qualsevol mot que ens

⁴⁶ Salutació de Manuel Serra i Moret als catalans de l'interior (Buenos Aires, 15-III-1945). Hi ha una nota manuscrita de l'autor que diu «Enviat per conducte dels bascos a Catalunya». CEHI: FP Serra i Moret, Carpeta C3(7)a(3).

arriba de la nostra terra captiva es preuat per nosaltres com un gran tresor. Qualsevol alè de llibertat i rebel·lia troba en nosaltres l'eco fidel de les nostres ànimes atentes a les vostres palpitations. Si per nosaltres és un consol i un encoratjament saber que els nostres germans de pàtria es mantenen lleials i incorruptibles, hem de creure que per a vosaltres haurà d'ésser també reconfortant saber que tant a França com a Anglaterra com a totes les nacions americanes hi ha catalans que treballen amb determinació i constància per al recobrament de la Pàtria perduda.

Potser haureu sentit dir que els catalans exiliats no s'entenen i es barallen i que alguns segueixen la trista trajectòria que va portar-nos al desastre. Reaccioneu, però, contra aquestes noves malastrugues. Són molts els catalans honestos i decidits que treballen generosament per Catalunya. Són molts els qui estan disposats a fer el màxim sacrifici per a redimir-la. I són molts, també, els qui amb el seu treball i la seva honestedat i el seu esforç posen ben alt el nom de Catalunya. La gran majoria dels catalans conscients estan avui aplegats entorn del Consell Nacional que presideix Carles Pi i Sunyer i del qual són vicepresidents l'insigne poeta Josep Carner i el que us parla. Les Comunitats Catalanes estan organitzades en totes les nacions d'Amèrica i totes apoen el Consell Nacional. Si bé és veritat que hi ha qui es resigna a ésser seguidor de petites confraries espanyoles disperses i pensa que la màxima aspiració ha d'ésser el restabliment de l'Estatut, el cert és que són ben pocs els catalans que no compreguin que s'estan obrint nous horitzons i que amb la victòria propera de les Nacions Unides, els principis de la Carta de l'Atlàntic tindran aplicació en tots els pobles que demostrin seny, coratge i unitat d'acció per a imposar llur voluntat nacional.

Jo desitjo, amics, que coopereu en el que us sigui possible. No deixeu apagar la llàntia de Catalunya que havia devingut tan esplendorosa en els darrers temps. Tots compremem les dificultats que heu de vèncer i els perills que heu d'afrontar. Ens fem càrrec de tot i us estimem molt més pel servei que presteu a la nostra causa eterna. Confiem en vosaltres i sabem que no fallareu. Us preguem, però, que

confieu també en nosaltres i penseu que, combinades les forces de dintre i de fora, els combatents subterranis i els que poden combatre a plena llum, amb l'apoi dels veritables demòcrates del món i amb la valuosa i decidida cooperació de les altres nacionalitats ibèriques irredentes, no trigarem a arribar al triomf. Tenim grans confiances de que abans d'acabar-se l'any s'aclariran els horitzons i si per a nosaltres és una il·lusió incontenible poder tornar a trepitjar el sòl patri, estem segurs que per vosaltres haurà d'ésser un goig poder abraçar els vostres germans allunyats i veure com retorna la llum i la pau a les llars desolades.

Rebeu, amics, aquest missatge d'un antic i fidel defensor de les llibertats de Catalunya que us saluda en nom de tots els patriotes i de tots els lluitadors dispersos pel món. I confiem que no hem de trigar a reveure'ns i abraçar-nos sota el cel gloriós de Catalunya.

Vostre invariable.

3

MISSATGE DEL PRESIDENT DEL PARLAMENT CATALÀ AL POBLE DE CATALUNYA I ALS CATALANS DE L'EXILI⁴⁷

Arriba un altre aniversari sense que l'alba de la llibertat de la Pàtria hagi apuntat en cap punt de l'horitzó. No és pas que hagin minvat els flagells que planen damunt de Catalunya. Del 1714 ençà la nostra terra ha conegut moltes afliccions però mai havia conegut una opressió tan ferotge ni una depressió econòmica tan accentuada que eixuga les seves fonts de riquesa i van deixant els catalans sense treball i sense pa. Tant com Catalunya perd la fesomia de nació lliure i puixant, la desesma i la misèria l'envaeixen per tots costats i l'amenaça de mort i la sotja sense el con-

⁴⁷ Missatge de Manuel Serra i Moret, editat a diverses publicacions: *Ressorgiment*, 466 (setembre 1953), Buenos Aires, p. 7.179; *La Nostra Revista*, 67-72 (juliol-desembre 1953), Mèxic DF, p. 83; *Endavant*, 62 (agost-setembre 1953), França, p. 4; etc. CEHI: FP Serra i Moret, Carpeta C3(6)cIII-1953(1).

sol d'ésser una recordança, car els botxins la condemnen a l'obliteració total.

La pèrdua de les llibertats nacionals s'acompanya de la mort lenta però segura de la població catalana. Els treballadors, que són la immensa majoria, no solament manquen del mínim indispensable per a un rendiment normal, sinó que les privacions i la depauperació assolien les famílies i van transformant la nostra terra en hospici on els malalts i els captaires són el gruix dels ciutadans. Mai no s'havia vist que les escoles públiques servissin de casernes, que les criatures espellifades vaguessin pels carrers, que la urbanització fos privilegi d'una barriada, que les comunicacions fossin rares i difícils, que les interrupcions de llum i força fossin constants, que tot anés de recules i la cultura fou cosa desconeguda i aliena a la vida del país. Tot, dins d'un marc de corrupció insuperable, d'una depravació inoïda, d'un despotisme amo de vides i hisendes que el mateix us envia a la presó que al cementiri.

És evident que una nació captiva no pot tenir ciutadans lliures i benestants. Els inconscients i els mesells poden desconèixer la llei que els uneix a la terra i al poble del qual són una part, però el corc rossega la vida física i ells i llurs fills es trobaran víctimes de la desolació col·lectiva i patiran més que els altres en llur traïdoria o en llur incomprensió. Sortosament les llavors no fallen i la dolor dels bons catalans és indicatiu que la germinació no s'ha aturat i que la florida vindrà un dia o altre. Catalunya té els seus fidels, els seus abnegats, els seus perseguits, i són aquests els que amb llur sacrifici mantenen dempeus l'altar i asseguren la futura deslliurança. Dia vindrà que la resistència i la clandestinitat es convertiran en ofensiva, en esclat violent i triomfant que anunciarà la bona nova.

Si, com s'albira d'un temps ençà, la pau internacional es consolida, el règim infamant que subjecta la nostra terra es trobarà més al descobert i restarà més palesa la seva abjecció i vilesa. Per bé que el redreç l'haguem de complir nosaltres, bo serà que els altres pobles coneguin la nostra tragèdia i ens esguardin amb respecte. Si no podem mostrar les nostres institucions nacionals com a testimoni de

la nostra personalitat perdurable, si no podem comblar de flors els monuments dels nostres herois en aquesta diada simbòlica, bé cal que amb recolliment i en el més pregon de nosaltres mateixos reafirmem els nostres vots i la nostra decisió de restaurar la Pàtria, de tornar-la rica i plena com resa el nostre himne, aixecant la torxa de la llibertat per mirall i exemple dels altres pobles i nacions.

París, 11 setembre 1953.

Manuel Serra i Moret - President del Parlament de Catalunya.

4

LES CAUSES I LES CONDICIONS DE LA DIMISSIÓ DEL SR. IRLA⁴⁸

Alguns companys s'han estranyat de la forma en la que s'ha manifestat la dimissió del sr. Irla, d'una manera excessivament ràpida, que —junt amb els decrets il·legals— han contribuït a crear la situació que avui coneix l'exili català. El Comitè Executiu del Moviment, que coneix la realitat dels fets que han motivat la dimissió, no ha volgut fer-los públics sobretot per respecte al càrrec que honorà el President Macià i el President Companys i que almenys reclama del que l'ocupa un capteniment moral del qual ha mancat. El nostre silenci, que creiem necessari continuar guardant, pot ésser però falsament aprofitat. Cal doncs que els militants responsables del nostre partit coneguin com han anat les coses. Aquesta coneixença explica també la indignació dels que coneixien els fets i perquè Tarradellas ha pogut fer signar a Irla uns decrets que ajunten la il·legalitat i la vergonya.

El senyor Irla, per poder vendre una grossa finca a Espanya, necessitava poder fer 'poders' a una seva neboda. Per això era necessari posseir la cèdula de nacionalitat d'un consolat franquista. Maître Sabather (notari de Ceret, pro-

⁴⁸ Circular del Comitè Executiu del Moviment Socialista de Catalunya (França) s.d. (maig 1954?). CEHI: FP Serra i Moret, Carpeta C6(1)cII(4).

franquista conegut i que segurament ha intervingut a fons en aquest joc brut dels serveis de Franco) es presentà al consolat de Perpinyà per obtenir aquesta cèdula per Josep Irla. Malgrat haver-li estat denegada en altres consolats, els de Perpinyà l'acordaren prèvia una declaració jurada de residència a Ceret.

Irla anà a fer els poders i, quan tot començava a rutllar, els serveis de l'ambaixada espanyola intervenen, fan reclamació contra el notari per la falsedat de la seva declaració (Irla no resideix a Ceret, sinó que hi resideix un seu germà) i amenacen amb la incitació de la finca.

A corre-cuita Irla escriu una carta aleshores al cònsol franquista a Perpinyà comunicant-li que ha dimitit del càrrec de president de la Generalitat i que per tant podrà residir a Ceret, essent vàlida la cèdula de nacionalitat... Aquesta lletra de dimissió és anterior a la publicació dels decrets que, essent vergonyosos no ho són tant com els fets que us relatem i que posen en evidència els homes de l'Esquerra que no han sabut impedir-los quan encara eren a temps de fer-ho. És evident la intervenció en tot aquest afer dels serveis d'espionatge franquista convençuts de la importància de la crisi que es crearia així a la consciència catalana. És normal suposar que aquests serveis no es pararan ací —i que intentaràn continuar pressionant per aconseguir un retorn d'Irla a Catalunya. L'única manera d'evitar-ho era (silenciant aquests fets que a tots ens avergonyeixen) denunciar la incapacitat moral de l'home que a l'abandonar tristament un càrrec llegava a més uns decrets il·legals que contribuirien a afeblir la causa de Catalunya.

Desgraciadament els fets que s'han anat esbombant (a Perpinyà els coneix molta gent i això explica per exemple que els homes de l'Esquerra de Perpinyà es manifestin contra Tarradellas) i àdhuc un periòdic emigrat n'ha parlat amb reticències. Catalunya —és evident— patirà i pateix ja tot això. Creiem sincerament que és únicament amb una clara consciència del què està en joc que podem fer el camí que hem perdut. Per això era necessari fer-vos conèixer aquests fets que us permetran de mesurar l'amplor de la tasca que ens espera i de fer que el Moviment pugui contribuir a por-

tar-la a terme, al costat de tots aquells que avui es manifesten contraris a aquesta vergonya i manifesten l'adhesió a la persona i al càrrec del President Serra i Moret.

Pel CE del MS de C.

5

EL PRESIDENT DE LA GENERALITAT AL POBLE DE CATALUNYA I ALS CATALANS A L'EXILI⁴⁹

Per documents que s'han fet públics, hom sap que el senyor Josep Irla, president interí de la Generalitat a l'exili des de l'assassinat del president constitucional, Lluís Companys, ha fet renúncia del seu càrrec el dia 7 del mes que som. Fou en compliment del que disposa l'article 44 de l'Estatut Interior de Catalunya, que el senyor Irla, president del Parlament català, va assumir les funcions del president de la Generalitat, passant la presidència del Parlament al vice-president primer, Antoni Rovira i Virgili. Pel gener del 1951, en traspasar el senyor Rovira i Virgili, va correspondre al que sotasigna ocupar la presidència del Parlament a l'exili per la seva qualitat de vice-president segon. Avui, seguint les disposicions del mateix article 44 de l'Estatut Interior, correspon també al que sotasigna ocupar interinament la presidència de la Generalitat de Catalunya a l'exili.

Us parla, doncs, el president legal de la Generalitat, ungit pels vots dels lliures ciutadans de Catalunya i pel manament de les lleis constitucionals de la nostra terra. El senyor Irla, amb data 21 d'abril, va promulgar uns decrets atribuint-se facultats que no tenia i ordenant la seva successió com si la presidència de la Generalitat fos una propietat particular que es pogués alienar a gratcient. Aquests decrets són nuls i sense efectivitat legal. La llei està per damunt de tots i el seu infruïment representa un atemptat contra la Pàtria i els drets democràtics i sobirans del seus fills. És en defensa de la pàtria lliure i dels drets de ciutadania que milers de

⁴⁹ Proclama (maig 1954). CEHI: FP Serra i Moret, Carpeta C6(1)cIV(3).

catalans van donar la vida, altres milers romanen a l'exili i altres milers en terra catalana es debaten contra la tirania. És en defensa d'aquests drets i en obediència a la llei que jo assumeixo interinament les funcions i responsabilitats de president de la Generalitat a l'exili fins que el Parlament de Catalunya prengui les seves decisions.

Ja sabem que tota causa, per sagrada que sigui, té els seus profanadors, els seus desertors i àdhuc els seus traïdors. Catalunya ha sofert l'abducció i el vilipendi de molts dels seus fills passats a l'enemic, i ha estat sotmesa al sacrilegi d'alguns —no gaires, per sort— que s'aprofitaven i enriquien mentre el poble donava la sang i el benestar per a salvar la nació i la llibertat. Catalunya és prou sana i poderosa per a resistir aquesta prova, i cal que el món sàpiga que Catalunya no està dividida per faccions o ideologies oposades, sinó per gent neta i de bona llei i per gent mesella o envilida, tal com s'esdevé als altres pobles. La tria la fa la mateixa vida, la conducta de cada u, i Catalunya sap prou bé quins són els seus i quins són els altres.

Les institucions que Catalunya va donar-se i que jo, amb el sufragi preferent del poble, vaig poder ajudar a bastir, no moriran, no solament perquè elles són el símbol de la nostra personalitat nacional i de la nostra dignitat ciutadana, sinó perquè són el signe de la continuïtat, el nexa que uneix tots els fidels, la llei major i la garantia del nostre recobrament. La consagració de la meua llarga vida al servei de Catalunya és la fermaça de que jo no fallaré. Però, encara que manqués, encara que jo mori, les institucions de Catalunya perduraran i el seu poble malmenat podrà demà sadollar-se en el triomf de la llibertat i el dret i en l'edificació d'una Pàtria benaurada i justa.

Visca Catalunya lliure!

Manuel Serra i Moret

Perpinyà, maig de 1954.

Índex de transcripcions

Correspondència			
Nº	Remitent	Destinatari	Data
1	* Vilarrúbia Silva, Josep	Serra i Moret, Manuel	09/04/1939
2	* Ruiz Ponseti, Estanislau	Serra i Moret, Manuel	28/05/1939
3	* Trueta Raspall, Josep Dr.	Serra i Moret, Manuel	23/08/1939
4	* Barjau Riera, Felip	Serra i Moret, Manuel	02/07/1940
5	* Moix Regàs, Josep	Serra i Moret, Manuel	06/08/1940
6	* Foix Cases, Pere	Serra i Moret, Manuel	25/10/1940
7	* Marlés Sans, Josep	Serra i Moret, Manuel	18/11/1940
8	Serra i Moret, Manuel	Marlés Sans, Josep	28/11/1940
9	* Pérez Baró, Albert	Serra i Moret, Manuel	12/12/1940
10	* Capdevila Puig, Andreu	Serra i Moret, Manuel	10/12/1941
11	* Ossorio y Gallardo, Ángel	Serra i Moret, Manuel	1943 ?
12	Serra i Moret, Manuel	* Diputats del Parlament de Catalunya	30/07/1943
13	* Andreu Abelló, Josep	Serra i Moret, Manuel	25/09/1943
14	* Serra Hünter, Jaume	Serra i Moret, Manuel	23/10/1943
15	* Dot Arxer, Antoni	Serra i Moret, Manuel	01/08/1944
16	Morgades, Joan	Serra i Moret, Manuel	30/04/1945
17	Serra i Moret, Manuel	* Rovira i Virgili, Antoni	03/12/1945
18	Rovira i Virgili, Antoni	Serra i Moret, Manuel	27/12/1945
19	Serra i Moret, Manuel	* Ferrer Sanchis, Miquel	03/06/1947
20	* Sánchez Albornoz, Claudio	Serra i Moret, Manuel	25/08/1948
21	* Sánchez Albornoz, Nicolás	Serra i Moret, Manuel	20/09/1948
22	* Albornoz y Liminiana, Álvaro de	Serra i Moret, Manuel	20/01/1949
23	Albornoz y Liminiana, Álvaro de	Serra i Moret, Manuel	16/02/1949
24	* Vilanova, A. Doctor	Serra i Moret, Manuel	25/12/1949
25	Serra i Moret, Manuel	Albornoz y Liminiana, Álvaro de	15/03/1950
26	Serra i Moret, Manuel	* Irla Bosch, Josep	30/03/1950
27	Irla Bosch, Josep	Serra i Moret, Manuel	08/04/1950
28	* Tarradellas Joan, Josep	Serra i Moret, Manuel	12/04/1950
29	Serra i Moret, Manuel	Tarradellas Joan, Josep	20/04/1950
30	Tarradellas Joan, Josep	Serra i Moret, Manuel	26/04/1950
31	* Martínez Barrio, Diego	Serra i Moret, Manuel	15/05/1950
32	Serra i Moret, Manuel	Dot Arxer, Antoni	18/08/1950
33	Serra i Moret, Manuel	Pi i Sunyer, Carles	14/01/1954
34	* Pallach Carolà, Josep	Serra i Moret, Manuel	12/05/1954
35	Serra i Moret, Manuel	* Martínez Barrio, Diego i Aguirre y Lecube, José Antonio de	20/05/1954
36	* Casals Defilló, Pau	Serra i Moret, Manuel	22/05/1954
37	Serra i Moret, Manuel	Casals Defilló, Pau	25/05/1954
38	Aguirre y Lecube, José Antonio de	Serra i Moret, Manuel	02/06/1954
39	* Nicolau d'Olwer, Lluís	Serra i Moret, Manuel	08/06/1954
40	Serra i Moret, Manuel	* Gerhard Ottenwaelder, Carles	09/06/1954
41	* Granier-barrera, Emili	Serra i Moret, Manuel	15/06/1954
42	Serra i Moret, Manuel	Granier-Barrera, Emili	17/06/1954
43	Serra i Moret, Manuel	* Gordón Ordás, Félix	09/07/1954
44	Serra i Moret, Manuel	Aguirre y Lecube, José Antonio de	09/07/1954
45	* Carner Puig-Oriol, Josep	Serra i Moret, Manuel	12/07/1954
46	Tarradellas Joan, Josep	Serra i Moret, Manuel	22/03/1956
47	Serra i Moret, Manuel	* Nerhu, Jawaharlal	12/11/1957
48	* Kent Siano, Victoria	Serra i Moret, Manuel	17/04/1957
49	* IIª Conferència Nac. Catalana	Serra i Moret, Manuel	25/08/1959
50	Tarradellas Joan, Josep	Serra i Moret, Manuel	13/05/1963
	* Referència biogràfica del corresponçal		

<i>Articles publicats en premsa</i>			
<i>Nº</i>	<i>Títol</i>	<i>Publicació</i>	<i>Data</i>
1	En España no hay que preguntar cómo se vive sino cómo se muere	Noticias Gráficas (Buenos Aires)	23/10/1940
2	14 d'abril de 1931. La República Catalana	Ressorgiment (Buenos Aires)	01/04/1941
3	Socialisme democràtic	Nova Era (Mèxic DF)	desembre 1944
4	Nacionalisme i nació	Germanor (Santiago de Xile)	octubre 1945
5	Una política internacional. El gobierno en el exilio es necesario	España Republicana (Buenos Aires)	20/05/1950
<i>Altres documents</i>			
<i>Nº</i>	<i>Títol</i>	<i>Dades</i>	<i>Data</i>
1	Discurs amb motiu de la inauguració de la plaça Lluís Companys	Discurs a Montevideo (Uruguai)	15/10/1944
2	Salutació als catalans de l'interior	Missatge escrit a Buenos Aires (Argentina)	15/03/1945
3	Missatge del President del Parlament Català al poble de Catalunya i als catalans de l'exili	Missatge editat a diverses publicacions catalanes de l'exili.	11/09/1953
4	Les causes i les condicions de la dimissió del sr. Irla	Circular del Comitè Executiu del Moviment Socialista de Catalunya (França)	maig 1954
5	El President de la Generalitat al poble de Catalunya i als catalans a l'exili	Proclama editada a França	maig 1954

Annexos

1. Catàleg de correspondència¹

<i>Caixa</i>	<i>Carpeta</i>	<i>Institucional</i>	<i>Total</i>
C1(1)	a(I)	Generalitat - President Tarradellas	1
C1(1)	a(II)	Generalitat - Secret ^a Gral. Presidència	2
C1(1)	b(I)	Parlament - Diputació Permanent Mèxic	4
C1(1)	b(II)	Parlament - Enquesta 1943	23
C1(1)	b(III)	Parlament - Diputat Fronjosà	1
C1(1)	b(IV)	Parlament - Diputat Cunillera	1
C1(1)	b(V)	Parlament - Diputat Andreu Abelló	1
C1(1)	b(VI)	Parlament - Diputat Dr. Solé Pla	1
C1(1)	b(VII)	Parlament - Diputat Soler Bru	1
C1(1)	b(VIII)	Parlament - Diputat Serra Hunter	1
C1(1)	b(IX)	Parlament - Diputat Dot Arxer	1
C1(1)	c(I)	República - Presidència	1
C1(1)	c(II)	República - Rodolfo Llopis	2
C1(1)	c(III)	República - M. Acción Interior y Exilio - Just	5
C1(1)	c(IV)	República - Ministerio Gobernación	2
C1(1)	c(V)	República - Ministerio Industria	1
C1(1)	c(VI)	República - Ambaixada a Mèxic	2
C1(1)	c(VII)	República - Orden Liberación	8
C1(1)	d(I)	Euskadi - Presidencia	5
C1(1)	d(II)	Euskadi - Delegación Buenos Aires	1
C1(1)	d(III)	Euskadi - Delegación Lima	1
C1(1)	d(IV)	Euskadi - Delegación Londres	2
C1(1)	e(I)	República Argentina - Dirección Inmigración	1
C1(1)	e(II)	República Argentina - Ministerio Hacienda	1
C1(1)	e(III)	República Argentina - Embajada en Londres	2
C1(1)	f(I)	Chile: Cámara (Diputados de Falange)	2
		Total institucional	73

¹ Cartes i documents existents a les caixes C1 i C6 del Fons Personal Serra i Moret, custodiat al CEHI.

<i>Caixa</i>	<i>Carpeta</i>	<i>Organitzacions polítiques</i>	<i>Total</i>
C1(2)	a	Acción Republicana Española (Chile)	2
C1(2)	b	CNT: Subcomitè Catalunya a l'exterior	1
C1(2)	c	Conferència Nacional Catalana	4
C1(2)	d	Consell Nacional Català	5
C1(2)	e	Fed. Nacional Estudiants Catalunya (França)	2
C1(2)	g	Izquierda Republicana (França)	2
C1(2)	h	Izquierda Republicana (Gran Bretanya)	2
C1(2)	i	The Labour Party	2
C1(2)	j(I)	Mov. Socialista Catalunya - J. Pallach	9
C1(2)	j(II)	Mov. Socialista Catalunya - Orleans	1
C1(2)	j(III)	Mov. Socialista Catalunya - Xile	4
C1(2)	k	Partit Socialista Català - Mèxic	2
C1(2)	l(I)	PSUC - Pelai Sala - Climent	1
C1(2)	l(II)	PSUC - Josep Marlés	4
C1(2)	l(III)	PSUC - Xile	1
C1(2)	m(I)	UGT - Interior	1
C1(2)	m(II)	UGT - Secretaria UGT a França	3
		Total organitzacions polítiques	46

<i>Caixa</i>	<i>Carpeta</i>	<i>Entitats</i>	<i>Total</i>
C1(3)	a(I)	Agrupació Catalana d'Invàlids Mutilats Guerra	33
C1(3)	a(II)	Agrupació Catalana d'Uruguai	1
C1(3)	a(III)	Agrupació Cultural Catalana B.Aires	3
C1(3)	a(IV)	Agrupació ajut Cult.Catalana B.Aires	2
C1(3)	a(V)	Agrupació Patriòtica Catalana de Xile	7
C1(3)	a(VI)	Agrupación Intelectuales Demócratas	2
C1(3)	b	Associacions	8
C1(3)	d	Ateneus: Ateneo Luis Bello-Rosario	4
C1(3)	e	Biblioteques	5
C1(3)	f	Cambres Comerç (Buenos Aires)	1
C1(3)	g(I)	Casals - Casa de Castilla	1
C1(3)	g(II)	Casals - Català de Burdeus	1
C1(3)	g(III)	Casals - Català de Montevideo	13
C1(3)	g(IV)	Casals - Catalunya de Buenos Aires	6
C1(3)	g(V)	Casals - Catalunya de París	1
C1(3)	g(VI)	Casals - Catalunya de Narbona	1
C1(3)	h(I)	Centre Català de L'Havana	15
C1(3)	h(II)	Centre Català de Rosario (Argentina)	5
C1(3)	h(III)	Centre Català de Santiago de Xile	39
C1(3)	h	Centres republicans i espanyols	35

C1(3)	i	Clubs	5
C1(3)	j	Comités	3
C1(3)	k(I)	Comunitat Catalana de Argentina	6
C1(3)	k(II)	Comunitat Catalana de Mèxic	3
C1(3)	l(I)	Conferència de Montevideo	5
C1(3)	l(II)	Consell Nacional Català - França	2
C1(3)	l(III)	Consell Nacional Català - Mèxic	2
C1(4)	a	Societats Socors Mutus	10
C1(4)	b	Patronats	6
C1(4)	c	Instituts	10
C1(4)	d	Grups	10
C1(4)	e	Federaciones (República Argentina)	2
C1(4)	f	Universitats	9
C1(4)	g	Homenatges	8
C1(4)	h	Altres entitats diverses	28
		Total entitats	292

<i>Caixa</i>	<i>Carpeta</i>	<i>Editorials</i>	<i>Total</i>
C1(5)	a(I)	Revistes	69
C1(5)	a(II)	Editorials	24
C1(5)	a(III)	Radio	5
		Total editorials	98

<i>Caixa</i>	<i>Carpeta</i>	<i>Personal</i>	<i>Total</i>
C1(6)	a(I)	Adell, F.	2
C1(6)	a(II)	Adroher Gironella, E.	2
C1(6)	a(III)	Aguiló, F. de S.	1
C1(6)	a(IV)	Aiborra (Realment és Arbonés)	1
C1(6)	a(V)	Aguirre, José Antonio de	2
C1(6)	a(VI)	Alcántara Gusart, Manuel	21
C1(6)	a(VII)	Alcoverro, Gaspar	4
C1(6)	a(VIII)	Aleu, Joan	29
C1(6)	a(IX)	Alloza, Fernando - Perla, Mariano	2
C1(6)	a(X)	Alucó, Lluís	4
C1(6)	a(XI)	Amades, Joan	6
C1(6)	a(XII)	Ametlla Coll, Claudi	1
C1(6)	a(XIII)	Amics Querandí (Gesalí Hnos.)	8
C1(6)	a(XIV)	Amigó, Jacques	2
C1(6)	a(XV)	Anasagasti de Moody, Ana M.	2
C1(6)	a(XVI)	Antich, Marcel·lí	12
C1(6)	a(XVII)	Antin Olave, Pedro	2

C1(6)	a(XVIII)	Arbonés (vegué també Aiborra)	3
C1(6)	a(XIX)	Armendares Torrent, Salvador	1
C1(6)	a(XX)	Armengol Pons, R.	2
C1(6)	a(XXI)	Armengou, S.	2
C1(6)	a(XXII)	Arostegui, Manuel	1
C1(6)	a(XXIII)	Arquer Saltor, Jordi	3
C1(6)	a(XXIV)	Aymamí i Baudina, Lluís	1
C1(6)	a(XXV)	Aznar Seseres, Pere	5
C1(6)	b(I)	Bachs, Joan	9
C1(6)	b(II)	Balbuena, Dolors	1
C1(6)	b(III)	Baldó de Torres, Maria	3
C1(6)	b(IV)	Barba Gosé, Eduard	34
C1(6)	b(V)	Bàrcia, Augusto	1
C1(6)	b(VI)	Barjau Riera, Felip	12
C1(6)	b(VII)	Barnes, Alfred	4
C1(6)	b(VIII)	Bartolí	4
C1(6)	b(IX)	Batista i Roca, Josep M.	20
C1(6)	b(X)	Bayés, (doctors, pare i fill)	2
C1(6)	b(XI)	Bellsollell, J. B.	7
C1(6)	b(XII)	Benguerel, Xavier	2
C1(6)	b(XIII)	Benson, Charles G.	7
C1(6)	b(XIV)	Bergós Ribalta, Francesc (doctor)	9
C1(6)	b(XV)	Bermejo i Antich, M.	2
C1(6)	b(XVI)	Bernades, Vicenç	1
C1(6)	b(XVII)	Betancourt, Rómulo	1
C1(6)	b(XVIII)	Buiria, Josep	2
C1(6)	b(XIX)	Biayna Sicres, Esteve	3
C1(6)	b(XX)	Biagosch, Emilio R.	1
C1(6)	b(XXI)	Blackburn, John W.	22
C1(6)	b(XXII)	Blasco Garzón, Manuel	2
C1(6)	b(XXIII)	Blavia, Antoni	8
C1(6)	b(XXIV)	Bochaca, Marcel·lí	1
C1(6)	b(XXV)	Boixeda, Antoni	6
C1(6)	b(XXVI)	Bosch, Ramon	3
C1(6)	b(XXVII)	Bosch-Elps, Joan	1
C1(6)	b(XXVIII)	Bosch Gimpera, Pere	1
C1(6)	b(XXIX)	Brailstord, H. N.	1
C1(6)	b(XXX)	British Broadcasting C - B B C	3
C1(6)	b(XXXI)	Brufau	23
C1(6)	b(XXXII)	Budí i Gili, J.	16
C1(7)	a(I)	Camarasa, E. A.	2

C1(7)	a(II)	Campos, J.	1
C1(7)	a(III)	Campos Ordóñez, María J.	2
C1(7)	a(IV)	Camps	1
C1(7)	a(V)	Cánovas, Josep	5
C1(7)	a(VI)	Camps, J.	4
C1(7)	a(VII)	Camps Illa, Jaume	10
C1(7)	a(VIII)	Cantarell, Jaume	1
C1(7)	a(IX)	Canudas Busquets, Pep	18
C1(7)	a(X)	Canyameres, Ferran	1
C1(7)	a(XI)	Capdevila Puig, Andreu	1
C1(7)	a(XII)	Capdevila, Joan	1
C1(7)	a(XIII)	Capdevila, Josep Maria	6
C1(7)	a(XIV)	Cárdenas, Fernando de	3
C1(7)	a(XV)	Cardona, Pere	3
C1(7)	a(XVI)	Carner, J.	4
C1(7)	a(XVII)	Carqués, Carles	26
C1(7)	a(XVIII)	Carqués, Josep	1
C1(7)	a(XIX)	Carrión, Ambrosi	3
C1(7)	a(XX)	Casabosch, Francesc	1
C1(7)	a(XXI)	Casadevall, Clemente	4
C1(7)	a(XXII)	Casals Defilló, Pau	11
C1(7)	a(XXIII)	Casanova, Francisco	3
C1(7)	a(XXIV)	Casanovas i Coll, Francesc	1
C1(7)	a(XXV)	Casas Codilla, Rogelio	1
C1(7)	a(XXVI)	Casona, Alejandro	1
C1(7)	a(XXVII)	Castellà, Josep	1
C1(7)	a(XXVIII)	Català, Ferran	1
C1(7)	a(XXIX)	Cavaller, Antoni	1
C1(7)	b(I)	Cerezo, Pedro R.	3
C1(7)	b(II)	Charaviglio, Curio	2
C1(7)	b(III)	Clarà, Roser	1
C1(7)	b(IV)	Cobanera, Rómulo S.	2
C1(7)	b(V)	Coll, Josep (MSC)	15
C1(7)	b(VI)	Coll Burot, Josep	18
C1(7)	b(VII)	Colom Segarra, Emili	1
C1(7)	b(VIII)	Comas Calvet, Pere	3
C1(7)	b(IX)	Comas E., N.	5
C1(7)	b(X)	Conangla Fontanilles, Josep	2
C1(7)	b(XI)	Conte, Artur (Assemblée Nationale)	1
C1(7)	b(XII)	Corbinos, Isidre	1
C1(7)	b(XIII)	Corominas Vigneaux, Joan	1

C1(7)	b(XIV)	Corredor, Josep Maria	1
C1(7)	b(XV)	Cortines, Andreu	7
C1(7)	b(XVI)	Costa, Jordi	3
C1(7)	b(XVII)	Cot, Mercedes	3
C1(7)	b(XVIII)	Cuadrado, Melchor	3
C1(7)	b(XIX)	Cuatrecasas, Joan (doctor)	28
C1(7)	b(XX)	Cuito, Ferran (i altres)	2
C1(7)	b(XXI)	Cullell, J. (Torroja)	1
C1(7)	b(XXII)	Cunillera, Miquel dels Sants	11
C1(8)	a(I)	Denant, Maria	2
C1(8)	a(II)	Diego Abad, F.	12
C1(8)	a(III)	Diego Abad, Vicente	2
C1(8)	a(IV)	Di Stéfano, Francisca	2
C1(8)	a(V)	Doménech, J.	1
C1(8)	a(VI)	Dot i Arxer, Antoni	1
C1(8)	a(VII)	Durancoll, Antoni	1
C1(8)	b(I)	Escoda Jové, Josep	2
C1(8)	b(II)	Escoté, Ricard	1
C1(8)	b(III)	Esplà, Carles	1
C1(8)	b(IV)	Esteve, Lluís	3
C1(8)	b(V)	Escolà, Josep	1
C1(8)	b(VI)	Escolà Marsà, Josep	18
C1(8)	c(I)	Fàbregas, Frederic	2
C1(8)	c(II)	Fàbregas, Joan Porqueras	1
C1(8)	c(III)	Fabregat, Ramon	1
C1(8)	c(IV)	Farré, Luis	6
C1(8)	c(V)	Farreras i Duran, Francesc	3
C1(8)	c(VI)	Farrés	1
C1(8)	c(VII)	Fernández, Nicanor	22
C1(8)	c(VIII)	Fernández y González, Eduardo	2
C1(8)	c(IX)	Ferreiro de Robiol, Luisa	2
C1(8)	c(X)	Ferrer Sanchis, Miquel	127
C1(8)	c(XI)	Ferrer Surt, Tomàs	1
C1(8)	d(I)	Flol, Vicente	1
C1(8)	d(II)	Florensa	1
C1(8)	d(III)	Foix Cases, Pere	114
C1(8)	d(IV)	Folch Capdevila, Rafael	7
C1(8)	d(V)	Forné Jou, Antoni	11
C1(8)	d(VI)	Fontanals, Josep	1
C1(8)	d(VII)	Forniés Mercadé	2
C1(8)	d(VIII)	Forns, Lluís	8

C1(8)	d(IX)	Fors, Josep	2
C1(8)	d(X)	Franquesa, Lluís	1
C1(8)	d(XI)	Fronjosà Salamó Joan	8
C1(9)	a(I)	Gacià, Juan B.	2
C1(9)	a(II)	Gaggino, Josefa R. De	1
C1(9)	a(III)	Galés Martínez, Manuel	3
C1(9)	a(IV)	Galés Martínez, Manuel (bis)	1
C1(9)	a(V)	García, Celestino	1
C1(9)	a(VI)	García López, Francisco	2
C1(9)	a(VII)	Gasc, Francis	1
C1(9)	a(VIII)	Gassiot, Jaume	1
C1(9)	a(IX)	Gassol Rovira, Ventura	1
C1(9)	a(X)	Gatti, A.	1
C1(9)	a(XI)	Genís Arumí, J.	1
C1(9)	a(XII)	Gerhard Ottenwaelder, Carles	2
C1(9)	a(XIII)	Gilabert Romagosa, Antoni	3
C1(9)	a(XIV)	Gilabert Romagosa, Joan	2
C1(9)	a(XV)	Girbau, Josep	1
C1(9)	a(XVI)	Girbau, Vicente	2
C1(9)	a(XVII)	Gómez, Trifón	3
C1(9)	a(XVIII)	Gordón Ordàs, Félix	1
C1(9)	a(XIX)	Granier-Barrera, Emili	7
C1(9)	a(XX)	Gual Masaller, Julià	2
C1(9)	a(XXI)	Guansé Saleses, Domènec	64
C1(9)	a(XXII)	Guiraud Pujol, Josep	2
C1(9)	a(XXIII)	Guiraud, Laurent	1
C1(9)	a(XXIV)	Guitar, Henri	1
C1(9)	a(XXV)	Guix, Florenci	7
C1(9)	b(I)	Heimara, Carlota B.	2
C1(9)	b(II)	Heras, Francesc	1
C1(9)	b(III)	Hill Ferrando, Pedro	6
C1(9)	b(IV)	Imbert, Josep M.	3
C1(9)	b(V)	Innes, R. Rose	2
C1(9)	b(VI)	Itchart, Antonia	1
C1(9)	b(VII)	Jardí Torres, Joaquim	2
C1(9)	b(VIII)	Jorba, José	10
C1(9)	b(IX)	Juan Doménech, Josep	1
C1(9)	b(X)	Junoy, Josep	1
C1(9)	b(XI)	Just, Juli	4
C1(9)	b(XII)	Just Gimeno, Alfredo	1
C1(9)	b(XIII)	Juvé, Mercedes	1

C1(9)	b(XIV)	Kent, Victoria	8
C1(9)	b(XV)	Kiraley, Alexander	1
C1(9)	c(I)	Labbez, Jack	2
C1(9)	c(II)	Lagunilla Iñarritu, Alfredo	2
C1(9)	c(III)	Layret Pons, Joan	1
C1(9)	c(IV)	Lemoust, Gabinet	1
C1(9)	c(V)	Leyton, Eduardo A.	1
C1(9)	c(VI)	Llach, Guillermina	1
C1(9)	c(VII)	Lladó, Josep	7
C1(9)	c(VIII)	Llobet, Josep Maria	28
C1(9)	c(IX)	Llorens, Joan	1
C1(9)	c(X)	Llovet, Elías	1
C1(9)	c(XI)	Lloyd Pratt, W.	5
C1(9)	c(XII)	Lorente Caparrós, Miquel	10
C1(9)	c(XIII)	Lorente Caparrós, Miquel (bis)	2
C1(9)	c(XIV)	Lorenzo, Félix	1
C1(10)	a(I)	Madrid, Francesc	2
C1(10)	a(II)	Magri, Juan	1
C1(10)	a(III)	Mañé, Josep	2
C1(10)	a(IV)	Manonelles, Maria J.	2
C1(10)	a(V)	Marial, Melchor	1
C1(10)	a(VI)	Marlet, Josep i Barrera, E.	1
C1(10)	a(VII)	Martí, J.	1
C1(10)	a(VIII)	Martínez Monge (general)	2
C1(10)	a(IX)	Martínez Redondo, Ricardo	5
C1(10)	a(X)	Martori Pujadas, Fernando	1
C1(10)	a(XI)	Mas, Ramon	1
C1(10)	a(XII)	Mas i Perera, Pere	12
C1(10)	a(XIII)	Masot	1
C1(10)	a(XIV)	Massip, Evarist (detenció Joan Comorera)	15
C1(10)	a(XV)	Mayer Serra, Otto	9
C1(10)	a(XVI)	Mc Carthy, Josephine	1
C1(10)	a(XVII)	Melchor, Enric	7
C1(10)	a(XVIII)	Méndez Calzada, Luis	2
C1(10)	a(XIX)	Mestres, M.	1
C1(10)	a(XX)	Mestres Puig, J.	1
C1(10)	a(XXI)	Meyer, A.	2
C1(10)	a(XXII)	Meyer, E. H.	4
C1(10)	b(I)	Micheli, Nicolàs	3
C1(10)	b(II)	Mira, Emili, Doctor	2
C1(10)	b(III)	Miravittles Navarra, Jaume	1

C1(10)	b(IV)	Moix Regàs, Josep	15
C1(10)	b(V)	Moll Escarpenter, Miquel	2
C1(10)	b(VI)	Monner Sans, J. M.	1
C1(10)	b(VII)	Monte, Tomás	1
C1(10)	b(VIII)	Montlleó, M. (filla)	1
C1(10)	b(IX)	Montlleó, Joan (pare)	11
C1(10)	b(X)	Mor Roig, Arturo J.	1
C1(10)	b(XI)	Mora Guarnido	1
C1(10)	b(XII)	Morell Puigvert, Jaume	14
C1(10)	b(XIII)	Morales, J.	1
C1(10)	b(XIV)	Moret, Josep	1
C1(10)	b(XV)	Morgades, Joan J.	52
C1(10)	b(XVI)	Morlans Pujol, Celestí	3
C1(10)	c(I)	Monrós Nacente, Enric	9
C1(10)	c(II)	Nadal i Maillol, Hipòlit	10
C1(10)	c(III)	Nehru, Pandit Jawaharlal	1
C1(10)	c(IV)	Nicolau D'Olwer, Lluís	1
C1(10)	c(V)	Nicolau, J. - Palmans	3
C1(10)	c(VI)	Nin y Silva, Celedonio	18
C1(10)	c(VII)	Nin y Silva, Julio	16
C1(10)	c(VIII)	Nin Vivó, Esteban	2
C1(10)	c(IX)	Nogueras, C.(Front Nac. Catalunya-Israel)	6
C1(10)	c(X)	Noriega, Raúl	1
C1(10)	c(XI)	Northam D. Etta	11
C1(10)	c(XII)	Nugué, R.	1
C1(10)	c(XIII)	Oliver, Joan	1
C1(10)	c(XIV)	Olivera Buira, Josep	1
C1(10)	c(XV)	Ossorio y Gallardo, Ángel	22
C1(10)	c(XVI)	Ossorio, Josefina	1
C1(10)	c(XVII)	Otero, J.	1
C1(11)	a(I)	Padró, Albert J.	1
C1(11)	a(II)	Padró, Josep	2
C1(11)	a(III)	Padró, P.	1
C1(11)	a(IV)	Palau Casellas, Fermí	2
C1(11)	a(V)	Pallach, Josep	117
C1(11)	a(VI)	Pallerola, D. (Domènec Bellmunt)	3
C1(11)	a(VII)	Palmada Llorca, Isidre	3
C1(11)	a(VIII)	Palmant, Juliette	3
C1(11)	a(IX)	Palomas, Joan	1
C1(11)	a(X)	Panadés, Pere	1
C1(11)	a(XI)	Paniello Grau, Francesc	2

C1(11)	a(XII)	Parcerisa, Pere	3
C1(11)	a(XIII)	Parera, M.	1
C1(11)	a(XIV)	Pascual, Pompeu	1
C1(11)	a(XV)	Payet, José A.	2
C1(11)	b(I)	Peco, José	1
C1(11)	b(II)	Pedrisa, Laurence	1
C1(11)	b(III)	Pedro, Valentín de	2
C1(11)	b(IV)	Penya Batibull (Santiago de Xile)	2
C1(11)	b(V)	Peña (estudiós economia, Buenos Aires)	1
C1(11)	b(VI)	Péprax, Henri	2
C1(11)	b(VII)	Perera, Ramon	38
C1(11)	b(VIII)	Pérez Baró, Albert	13
C1(11)	b(IX)	Perramon, Domènec	12
C1(11)	b(X)	Perry, Frank E. - Mr. Care	8
C1(11)	b(XI)	Peypoch Pich, Ramon	3
C1(11)	c(I)	Pi i Sunyer, Carles	22
C1(11)	c(II)	Pineda Fargas, Josep	13
C1(11)	c(III)	Pi Sunyer, P. i Maria Teresa	1
C1(11)	c(IV)	Pla i Armengol, R. (doctor)	31
C1(11)	c(V)	Planagumà Gelada, Antoni	2
C1(11)	c(VI)	Planas Pujol, Enrique	1
C1(11)	c(VII)	Planes Subirana, A.	2
C1(11)	c(VIII)	Posa De Fabre, Conchita	2
C1(11)	c(IX)	Patronat Ausonenc - Josep Prat	1
C1(11)	c(X)	Prieto Tuero, Indalecio	5
C1(11)	c(XI)	Pruna, Pere	1
C1(11)	c(XII)	Pruzinski, Bess H.	15
C1(11)	c(XIII)	Puigdoménech, Antoni	1
C1(11)	c(XIV)	Pujulà, F.	1
C1(11)	c(XV)	Pujolar i Vallès, Francesc	1
C1(11)	c(XVI)	Puntí, Magí	4
C1(12)	a(I)	Quer, Joan	1
C1(12)	a(II)	Rebull	1
C1(12)	a(III)	Repetto, Nicolás	1
C1(12)	a(IV)	Ribé, Feliu	1
C1(12)	a(V)	Ricard de Soler, Mari	1
C1(12)	a(VI)	Roca, F.	1
C1(12)	a(VII)	Roca, Josep	1
C1(12)	a(VIII)	Rocamora, Joan	10
C1(12)	a(IX)	Rojo, M.	1
C1(12)	a(X)	Rojo Lluch, Vicente (general)	2

C1(12)	a(XI)	Roquet, Ramon	2
C1(12)	a(XII)	Rosell, A.	2
C1(12)	a(XIII)	Rosell, Emili	2
C1(12)	a(XIV)	Rosell Jané, Ferran	1
C1(12)	a(XV)	Roure-Torent, J.	2
C1(12)	a(XVI)	Rovira Armengol, Josep	4
C1(12)	a(XVII)	Rovira i Virgili, Antoni	16
C1(12)	a(XVIII)	Rubió, Josep	1
C1(12)	a(XIX)	Ruiz, Laudelino	1
C1(12)	a(XX)	Ruiz, Silvestre	2
C1(12)	a(XXI)	Ruiz Ponsetí, Estanislau	3
C1(12)	b(I)	Sabaté, J.	1
C1(12)	b(II)	Sala Berenguer, Pelai	21
C1(12)	b(III)	Sala Planell, A.	1
C1(12)	b(IV)	Salamó, P.	2
C1(12)	b(V)	Sallés i Genís, Josep	1
C1(12)	b(VI)	Sanahuja, Andreu	1
C1(12)	b(VII)	Sánchez Albornoz, Nicolás y Claudio	7
C1(12)	b(VIII)	Santaló, Lluís	2
C1(12)	b(IX)	Santasusagna, J.	1
C1(12)	b(X)	Sarra Serravinyals, Salvador	28
C1(12)	b(XI)	Sauret García, Joan	1
C1(12)	b(XII)	Seras, Pere	3
C1(12)	b(XIII)	Serbanesco, D. G. R.	3
C1(12)	b(XIV)	Serra, Salvador	13
C1(12)	b(XV)	Silvestre, G. J.	1
C1(12)	b(XVI)	Sisa, Joaquim	1
C1(12)	b(XVII)	Solà de Sellarés, Maria	3
C1(12)	b(XVIII)	Solari, Juan Antonio	1
C1(12)	b(XIX)	Soler, Joan	2
C1(12)	b(XX)	Solé i Pla, Joan (doctor)	3
C1(12)	b(XXI)	Soler, Ricardo	1
C1(12)	b(XXII)	Soler Bru, Joan	2
C1(12)	b(XXIII)	Soler Vidal, Josep	1
C1(12)	b(XXIV)	Solsona, Leandro	1
C1(12)	b(XXV)	Sunyol, Pere	1
C1(13)	a(I)	Tàpies, Ramon - Cabané V., Joan	3
C1(13)	a(II)	Tarradellas Joan, Josep	1
C1(13)	a(III)	Tarragó, Alex	1
C1(13)	a(IV)	Tauler Palomares, Joan	1
C1(13)	a(V)	Tell, Eduard	2

C1(13)	a(VI)	Tell, Jordi	11
C1(13)	a(VII)	Tellagorri	1
C1(13)	a(VIII)	Torrent-Bados, S.	10
C1(13)	a(IX)	Torrents, F.	1
C1(13)	a(X)	Torroja Valls, Ramon	2
C1(13)	a(XI)	Trabal, Francesc	2
C1(13)	a(XII)	Trias, Antoni	5
C1(13)	a(XIII)	Trueta Raspall, Josep (doctor)	25
C1(13)	b(I)	United State Lines	2
C1(13)	b(II)	Valera, Fernando	1
C1(13)	b(III)	Valldeperes Jaquetot, Manuel	3
C1(13)	b(IV)	Vandenberg, Arthur H.	1
C1(13)	b(V)	Ventura Sureda, Joan	64
C1(13)	b(VI)	Verbitsky, Bernardo	2
C1(13)	b(VII)	Verdaguer, Isidre	5
C1(13)	b(VIII)	Vergés, Fermí	2
C1(13)	c(I)	Vila, Marc-Aureli	2
C1(13)	c(II)	Vilà Creus, Joaquim	3
C1(13)	c(III)	Vilanova, A. (doctor)	1
C1(13)	c(IV)	Vilarrúbia Silva, Josep Maria	78
C1(13)	c(V)	Villalobos Domínguez, C.	5
C1(13)	c(VI)	Viusà	1
C1(13)	c(VII)	Voltó, P. M.	15
C1(13)	d(I)	Wilkinson, Ellen	4
C1(13)	d(II)	Willemyns, R. J.	5
C1(13)	d(III)	Williams, Mary	1
C1(13)	d(IV)	Yllà-Català, Jaume	1
C1(13)	d(V)	Xirau Palau, Joaquim	1
C1(13)	d(VI)	Xirau Palau, J. R.	1
C1(13)	d(VII)	Xuriguera, Baptista	11
C1(13)	d(VIII)	Xuriguera, Ramon	1
C1(14)	a	Diversos - Remitents dubtosos	8
C1(14)	b	Diversos - Pendants d'identificar	39
		Total personal	2.252

<i>Caixa</i>	<i>Carpeta</i>	<i>Càrrecs polítics</i>	<i>Total</i>
C6(1)	a(I)	República - Presidente Martínez Barrio	1
C6(1)	a(II)	República - Pres. Gobierno - Gordón Ordás	4
C6(1)	a(III)	Euskadi - Presidente J. A. Aguirre	4
C6(1)	a(IV)	Consell Nacional Català - Mèxic	7
C6(1)	a(V)	Agrupació Catalana d'Invàlids Mutilats Guerra	7
C6(1)	a(VI)	Centre Català Nova York	3
C6(1)	a(VII)	Centre Català Santiago de Xile	3
C6(1)	a(VIII)	Comunitat Catalana de Colòmbia	2
C6(1)	a(IX)	Consell Nacional Català - Argentina	1
C6(1)	a(X)	Consell Nacional Català - França	1
C6(1)	a(XI)	Front Nacional Catalunya - Israel	1
C6(1)	a(XII)	Joventut Nacionalista Catalunya	1
C6(1)	a(XIII)	PSUC - Evarist Massip	3
C6(1)	a(XIV)	Parlament Catalunya - Secretari 1er. a Dot	9
C6(1)	a(XV)	Parlament Catalunya - Diputat Arnau	3
C6(1)	a(XVI)	Generalitat - President Josep Irla	1
C6(1)	b(I)	Pau Casals	3
C6(1)	b(II)	Parlament Catalunya - Diputat Fronjosà	6
C6(1)	b(III)	MSC - Pallach	3
C6(1)	b(IV)	Parlament Catalunya - Diputat Pi i Sunyer	4
C6(1)	b(V)	Parlament Catalunya - Diputat Gerhard	10
C6(1)	b(VI)	Afer 1950 Presidència Tarradellas	4
C6(1)	b(VII)	Resposta a Carta Josep Irla	2
C6(1)	b(VIII)	Adhesions diverses	20
C6(1)	c(I)	Consell Nacional Català - Mèxic (documents)	3
C6(1)	c(II)	MSC- Afer 1954 (documents)	4
C6(1)	c(III)	PSUC - Declaració 12-7-54	1
C6(1)	c(IV)	Generalitat - Documents afer 1954	9
C6(1)	c(V)	Parlament Catalunya - Afers 1950 i 54	6
C6(2)	a(I)	Generalitat - President J. Irla	34
C6(2)	a(II)	Generalitat a Presidente República	1
C6(2)	a(III)	Generalitat - Gabinet Presidència	1
C6(2)	a(IV)	Generalitat - Carles Pi i Sunyer	1
C6(2)	a(V)	Generalitat - Serveis d'informació	3
C6(2)	b(I)	República - Presidente Martínez Barrio	8
C6(2)	b(II)	República - Secretario del Presidente	2
C6(2)	b(III)	República - Pres.Gobierno - Gordón Ordás	4
C6(2)	b(IV)	República - Ministerio de Justicia	11
C6(2)	b(V)	República - Secretario Consejo Ministros	20
C6(2)	b(VI)	República - Ministerio Hacienda - Habilitado G.	1

C6(2)	b(VII)	República - Subsecretario de Estado	2
C6(2)	b(VIII)	República - Pres. Gobierno - Álvaro Albornoz	29
C6(2)	b(IX)	República - Min. Hacienda - F. Valera	38
C6(2)	c(I)	Moviment Socialista de Catalunya	3
C6(2)	d(I)	Entitas diverses - Nomenaments 1946	11
C6(2)	e(I)	Prensa - Retalls Presidència Parlament	6
		Total càrrecs polítics	301

<i>Catàleg</i>	<i>Caixes</i>	<i>Resum</i>	<i>Total</i>
C.1.1.	1	Institucional	73
C.1.2.	1	Organitzacions polítiques	46
C.1.3-4.	2	Entitats	292
C.1.5.	1	Editorials, revistes	98
C.1.6-14	9	Personal	2.252
C.6.1-2.	2	Càrrecs Polítics	301
	16	Total documents	3.062

2. Documents personals de Manuel Serra i Moret

2.1. Documents d'identificació²

<i>Data</i>	<i>Document</i>
20/08/1916	Llicència absoluta de l'exèrcit. Anotacions: « <i>Alistado en el reemplazo de 1904. Clasificado como redimido.</i> »
10/08/1925	Certificat del Registro Central de Penados y Rebeldes. Anotacions: « <i>en ese registro no aparece ninguna referencia. Solicitado para ir a la Argentina. Visado el 2-9-1925 por el Consulado General de la Argentina.</i> »
Any 1929	Títol de soci núm. 52 de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
01/01/1933	Carnet d'identitat com a diputat del Parlament de Catalunya, signat pel president del Parlament, Lluís Companys. [Document amb fotografia].
Març 1936	Targeta 332 de la Federació d'Arts Gràfiques de l'Agrupació Professional de Periodistes. [Document amb fotografia].
12/06/1936	Bitllet de lliure circulació núm. 69 (duplicat) per les línies de Catalunya 1a Classe. Companyies dels Ferrocarrils del Nord i MZA. [Document amb fotografia].
15/01/1937	« <i>Permiso de Conducción (1ª Clase) expedido por la Jefatura de Barcelona, por el que queda canjeado el N° 3156 de 27/10/1927.</i> » [Document amb fotografia].
s/d [agost 1937?]	Acreditació expedida per la Generalitat de Catalunya: Manuel Serra i Moret, president del Consell d'Economia (R.D. 22/12/1936), signat pel president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys. [Document amb fotografia].
23/08/1937	Salconduit del Departament de Serveis Públics de la Generalitat de Catalunya «autoritzant a circular per tot el territori de Catalunya sense 'Full de Ruta'. Vàlid per temps il·limitat.»
15/03/1938	Passaport núm. 981, expedit pel Ministeri de la Governació « <i>Para todas las naciones de Europa, excepto Italia, Alemania y Portugal.</i> » [Document amb fotografia].
07/06/1938	Document del Parlament de Catalunya amb la indicació: « <i>Se han ratificado las órdenes a la policía de frontera para que no dificulten los viajes, dentro del territorio nacional, a los diputados de ambos Parlamentos.</i> »
28/04/1939	« <i>Registration Certificate N° 726972. Bow Street 28/April/1939. Metropolitan Police - Aliens Registration Office. B&W Street Station W.C.</i> » [Document amb fotografia].

² Documents d'identificació personal de Manuel Serra i Moret, conservats al CEHI: Fons Personal Serra i Moret, C2(2)c, Papers personals.

28/06/1939	VISA d'entrada als EUA. « <i>American Foreign Service - Application for nonimmigrant VISA.</i> » Expedida en « <i>American Consulate at London. Destination: Buenos Aires - Port of arrival: New York 17-07-1939 - Date of departure: 12-08-1939.</i> » [Document amb fotografia].
13/10/1939	« <i>Cédula de Identidad. Jefatura Policía Capital federal República Argentina.</i> » Anotació: « <i>Profesión: Agricultor.</i> » [Document amb fotografia].
Juliol 1940	« <i>Cédula de Afiliación N° 6782 de la Caja Nacional de Jubilaciones y pensiones de periodistas. Ley 12381.</i> » (República Argentina).
21/04/1945	« <i>Certificado de buena conducta expedido por la policía de Buenos Aires para ausentarse al extranjero.</i> »
29/05/1945	Carnet de The British Club Santiago, núm. 491.
01/06/1945	« <i>Dirección General de Investigaciones de Chile-Departamento de Extranjería.</i> » Anotacions: « <i>Se dirige a Argentina. Llegó al país el 27 de abril de 1945. Ferrocarril transandino.</i> »
23/01/1946	« <i>Pasaporte Diplomático de la República Española. N° 142. Expedido por el Presidente de la República Española y en su nombre el Ministro de Estado concede Pasaporte al Excmo. Sr. Don Manuel Serra Moret, Presidente del Parlamento de Cataluña para Europa, América y África.</i> » Signat: « <i>México 23-1-1946.</i> » [Document amb fotografia].
07/05/1946	« <i>Affidavit al pasaporte de la Embajada de EE.UU. en Buenos Aires.</i> » [Document amb fotografia].
22/10/1946	« <i>Depart alien income tax return. Departure London.</i> »
03/03/1947	« <i>National Registration Office TB 082094 Temporary Identity Card.</i> »
25/02/1949	« <i>Pasaporte Diplomático de la República Española. N° 4. Expedido por el Presidente de la República Española y en su nombre el Ministro de Estado concede Pasaporte a Don Manuel Serra Moret, Ministro del Gobierno de la República Española, para Europa y América.</i> » Signat: « <i>Paris 25-2-1949.</i> » [Document amb fotografia].
01/09/1956	« <i>Cartilla de afiliado a la UGT de España. Comisión Ejecutiva. Cupons gener 1957-novembre 1960.</i> »

2.2. Dades extretes del passaport expedit el 15 de març de 1938

Data	Segells i anotacions
15/03/1938	« <i>Ministerio de la Gobernación-Pasaportes. Autorizado para salir de España. Ministro de la Gobernación: Zugazagoitia.</i> »
28/05/1938	« <i>Dirección General de Seguridad Pasaportes. Valedero para un solo viaje. Autorizado 28-5-38 a 28-6-38.</i> »

02/06/1938	«Vº Bº para entrar en Francia cinco días (un solo viaje) Barcelona 2 Junio 1938. P. Le Consul General.» Signatura: «Consulat General de France-Barcelona.»
03/06/1938	«Inspección de Emigración.»
07/06/1938	«Delegación Especial del Gobierno de la República. Salida-La Junquera.»
07/06/1938	«Aduana de la Junquera. España.'Sale sin numerar'.»
07/06/1938	«Commisariat Spécial de Le Perthus-Entrée 7-6-38.»
09/06/1938	«Commisariat Spécial Port Aérien du Bourget-Dugny. Embarquement.»
09/06/1938	«Immigration Officer Croydon.»
06/08/1938	«Consulat General de France a Londres. Visa de Transit. Válida hasta 6-9-38 para un solo viaje. Londres 6-8-38. Pr. Le Consul General p.a.» Signat.
09/08/1938	«Commisariat Spécial Port Aérien du Bourget-Dugny. Debarquement.»
12/08/1938	«Visa Aller et Retour Perpignan. Visa Spécial pour l'Espagne nº 4234. Prefecture des Pyrenees-Orientals-Passeports.»
12/08/1938	«Comisarial Spécial Le Perthus. Sortie.»
12/08/1938	«Delegación Especial del Gobierno de la República. Entrada-La Junquera.»
12/08/1938	«Aduana de la Junquera. España.»
25/08/1938	«Valedero para un solo viaje. Autorizado para salir Barcelona 25 Agosto 1938. Válido hasta 25 Septiembre 1938.» Signat: «El Director General de Seguridad. Dirección General de Seguridad. Pasaportes.»
26/08/1938	«Vº Bº para entrar en Francia 2 días. Barcelona.P. Le Consul General.» Signatura: «Consulat General de France-Barcelona.»
26/08/1938	«Inspección de Inmigración-Barcelona.»
29/08/1938	«Comisaría General de Fronteras y Puertos. Zona Primera. Prat de Llobregat-Salida.»
29/08/1938	«[il-legible] de l'Interieur-Police de l'Air-Aeroport de Toulouse. Entrée.»
30/08/1938	«Commisariat Spécial Port Aérien du Bourget-Dugny. Embarquement.»
30/08/1938	«Immigration Officer-Croydon.»
20/10/1938	«Visa de Transit. Consulat General de France à Londres. Válida hasta 20 Noviembre 1938. Consulat General de France. Londres.»
24/10/1938	«Commisariat Spécial Port Aérien du Bourget-Dugny. Debarquement.»
29/10/1938	«Jefatura Superior de Policía. Aeródromo del Prat de Llobregat. Barcelona. Entrada.» «Entró con 400 francos que retiene la Aduana entregándole su equivalente en pts. 29-10-38.» Signatura: «Servicio de Aviación. Aduana de Barcelona. LAPE.»

31/01/1939	«Autorizado para salir de España. Barcelona 31.1.1939. La validez de esta autorización caduca el 31-3-1939. El Ministerio de la Gobernación. Pasaportes.»
31/01/1939	«Dirección General de Seguridad La Junquera. Salida.» [il-legible] Policía de Frontera.» «Autorizado. El Comandante Militar.» Signat: «P. D. Antonio [il-legible]. Comandancia Figueras Jefatura.»
31/01/1939	«811 bis. Bon pour se rendre en France. Valable pour un seul voyage. Figueres le 31 Janvier. P. Le Consul de France. P.A.» Signat: «Agence Consulaire de France à Figueras.»
31/01/1939	«Aduana de la Junquera España. [il-legible] Sale sin numerar.» [?].
31/01/1939	«Comisariat Spécial Le Perthus. Entrée.»
08/02/1939	«Commisariat Spécial Port Aérien du Bourget-Dugny. Embarquement.»
08/02/1939	«Permitted to land At Croydon On condition that the holder does not remain in the United Kingdom longer Than One Month and does not enter any employment paid or unpaid.»
08/02/1939	«Immigration Officer Croydon.»
10/02/1939	«Renovación (Pasaporte N° 69) por el Vice-Cónsul en Londres.» Signat: «Carlos Fernández Shaw.»
10/02/1939	«Vº Bº en este Consulado General de España en la Gran Bretaña para extender la validez de este pasaporte a América. Londres 10 de febrero de 1939 p. El Cónsul General.» Signat: «Carlos Fernández Shaw, Vice Cónsul. Consulado General de España.»
27/03/1939	«The condition attached to the grant [il-legible] in the United Kingdom longer than 8 September 1939.»
28/04/1939	«Aliens Registration Office Metropolitan Police B8W Street Station W.O. Ref. 726972.»
05/06/1939	«Consulat General de France à Londres. Visa de Court Séjour hasta 10-6-39. Válido para un solo viaje y estancia en Francia de 15 días. Motivo visita a familiares. Londres.»
07/06/1939	«Commisariat Spécial Port Aérien du Bourget-Dugny. Debarquement.»
21/06/1939	«Commisariat Spécial Port Aérien du Bourget-Dugny. Embarquement.»
21/06/1939	«Permitted to land At Croydon to 8-9-1939.»
21/06/1939	«Immigration Officer (3) Croydon.»
30/08/1939	«República Argentina. Dirección [il-legible]. Inmigración 5-P.A.»
17/04/1945	«Visado para permanecer en Chile un mes.»
28/06/1946	«American Embassy Buenos Aires (Argentina) to France via Miami on or about Setembre 24, 1946.»
23/07/1946	«Autorización de la Embajada de Perú en Buenos Aires.»

24/07/1946	«Consulado General de Perú en Buenos Aires. Visto para ingresar en Perú 15 días.»
02/08/1946	«British Passport Control-Buenos Aires. Visa for: United Kingdom. Valid for three months.»
21/08/1946	«Emitida carta de crédito n° 10073 por Dólares 2.500.» [illegible] de la Nación Argentina [illegible]. Exterior.»
21/08/1946	«Brigada de Asuntos Internacionales Perú. Control de Entrada: Entrada.»
21/08/1946	«Perú Pasajero en transbordo. Válido por cinco días. Limatambo.»
26/08/1946	«Departamento de Inmigración y Extranjería. Ministerio de Relaciones Exteriores y Culto. Control de Salida 5567.»
28/08/1946	«Brigada de Asuntos Internacionales Perú. Aeropuerto de Limatambo. Salida.»
01/10/1946	«Visa de cortesía. Embajada de Cuba en México. Bueno para trasladarse a Cuba.»
04/10/1946	«Dirección General de Inmigración República de Cuba. Apto. Rancho Boyeros.»
11/10/1946	«Immigrant Inspector-Admitted at Miami.»
24/10/1946	«British Passport Control-New York. Extended of two months. Valid 2 January 1947.»
29/11/1946	«Immigration Officer Southampton. Permitted to land at Southampton on 29/11/1946 on condition that the holder does not remain in the United Kingdom longer two months.»

Bibliografia

1. Bibliografia sobre Manuel Serra i Moret

- BARCELÓ I SERRAMALERA, Mercè (1986): *El pensament polític de Serra i Moret. Nació, democràcia i socialisme*, Edicions 62, Barcelona.
- FERRER COSTA, Josep i PUJADAS MARQUÉS, Ramon (1998): *Pineda en el temps*, Ajuntament de Pineda de Mar, Pineda de Mar.
- FOIX, Pere (1967): *Serra i Moret*, Editores Mexicanos Unidos, Mèxic.
- (1977): *Què va dir Serra i Moret*, Nova Terra, Barcelona.
- JUTGLAR, Antoni (1984): «Introducció», a SERRA I MORET, Manuel: *Introducción al Manifiesto del Partido Comunista y otros escritos*, Anthropos, Barcelona.
- MOLAS, Isidre (1984): «Manuel Serra i Moret: *Socialisme i catalanisme*», *L'Avenç*, 67 (gener).
- SERRA I MORET, Manuel (1923): *La Unió Socialista de Catalunya*, Publicacions de la Unió Socialista, Barcelona.
- (1930): *Nocions d'Història i de Filosofia: curs elemental en sis lliçons*, Iris, Mataró.
- (1978): *Ciudadania catalana. Breviari de cogitacions, remarques i orientacions per als catalans*, Lletra viva, Barcelona.
- (1984): *Introducción al Manifiesto del Partido Comunista y otros escritos*, Anthropos, Barcelona.
- (1984): *Lahir i el demà de Catalunya. Crida a la joventut catalana*, Fundació Rafael Campalans, Barcelona.
- (1984): *Reflexions sobre el demà de Catalunya*, Fundació Rafael Campalans, Barcelona.
- VELASCO MARTÍN, Miquel Àngel (2004): «El cas Serra i Moret (1950-1954)», inèdit, 2004, dipositat al CEHI (Barcelona), Biblioteca Manuel Serra i Moret de Pineda de Mar i a la Fundació Campalans (Barcelona).

2. Revistes i altres publicacions (1940-1963)

Avenç dels Annals de la Societat Catalana d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials, Buenos Aires, CEHI (A-16).

Catalunya, Buenos Aires, col·lecció CEHI (7/8-5**).

Cartes d'Europa, París, col·lecció CEHI (C-20** 1953-55/1956, N20).

El Poble Català, portaveu de la comunitat catalana de Mèxic, Mèxic, col·lecció CEHI (FP-2*).

Endavant, òrgan del Moviment Socialista de Catalunya, Fundació Rafael Campalans (col·lecció completa), França.

Germanor, revista mensual de la col·lectivitat catalana de Xile, Santiago de Xile, col·lecció CEHI (G3-5 G-13*).

La Nostra Revista/La Nova Revista, Mèxic, col·lecció CEHI (3N-1).

La Nova Catalunya, portaveu del Centre Català de l'Havana, l'Havana, CEHI (N-6**).

Ressorgiment, Buenos Aires, col·lecció CEHI (7/7-2**).

3. Diccionaris i pàgines web sobre biografies

3.1. Diccionaris

Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans (2000), Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

MANENT, Albert (dir.) (1992): *Diccionari dels catalans d'Amèrica*, Comissió Amèrica i Catalunya 1992/Generalitat de Catalunya, Barcelona.

MESTRES I CAMPÍ, Jesús (dir.) (1992): *Diccionari d'Història de Catalunya*, Edicions 62, Barcelona.

MOLAS, Isidre i CULLA, Joan B. (dirs.) (2000): *Diccionari dels partits polítics de Catalunya*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

3.2. Pàgines web

Arxiu Virtual dels Marxistes-Secció Catalana, a www.marxists.org/catala/enciclopedia/people/index.htm.

BUXADERA I VILÀ, Julià: biografies extretes de la *Gran Enciclopèdia Catalana* amb autorització de l'empresa editora, a www.buxaweb.com/historia/personatges/a.htm.

Diccionari de sindicats, sindicalistes i de la història del moviment obrer de Catalunya, a www.veuobrera.org.

S'acabà d'imprimir
a la Ribera del Xúquer
l'onze de setembre
del 2006

els papers del pavelló de la república

1. Josep TERMES (ed.): *Fons Jordi Arquer. Correspondència (1939-1985)*, 194 pp.
2. Antoni SEGURA & Jordi SOLÉ (eds.): *El fons MIL. Entre el record i la història*, 162 pp.
3. Andreu MAYAYO & Miquel Àngel VELASCO (eds.): *Fons Manuel Serra i Moret (1939-1963). Cartes, articles de premsa i documents*, 176 pp.

recerca i pensament

1. Andreu MAYAYO i ARTAL: *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya (1894-1994)*. Pròleg de Josep M. Riera, 320 pp.
2. Josep GUIA i MARÍN: *De Martorell a Corella. Descobrint l'autor del Tirant lo Blanc*. Pròleg de Curt Wittlin, 304 pp.
3. Gil-Manuel HERNÁNDEZ i MARTÍ: *Falles i franquisme a València*. Pròleg d'Alfons Cucó, 416 pp.
4. Lluís DURAN: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Presentació de Josep Termes, 422 pp.
5. Antoni QUINTANA i TORRES: *La Festa de l'Estendard. Cultura i cerimonial a Mallorca (segles XIV-XX)*. Presentació de Joan F. Mira, 308 pp.
6. Jill R. WEBSTER: *Per Déu o per diners. Els mendicants i el clergat al País Valencià*. Pròleg de Robert I. Burns, 204 pp.
7. José R. MODESTO ALAPONT: *A ús i costum de bon llaurador. L'arrendament de terres a l'Horta de València, 1780-1860*. Pròleg de Jesús Millan, 332 pp.
8. Agustí COLOMINES & Vicent S. OLMOS (eds.): *Les raons del pasat. Tendències historiogràfiques actuals*, 308 pp.
9. José Alberto GÓMEZ RODA: *Política i poder local. Catarroja: un municipi valencià durant el primer franquisme*. Pròleg d'Ismael Saz Campos, 224 pp.
10. Alfons CUCÓ: *El valencianisme polític, 1874-1939*. Segona edició ampliada i revisada. Pròleg d'Emili Giralt i Raventós, 320 pp.
11. Dolores PLA BRUGAT: *Els exiliats catalans a Mèxic. Un estudi de la immigració republicana*. Proemi de Josep M. Solé i Sabaté. Pròleg d'Avel·lí Artís-Gener, 404 pp.
12. Pau VICIANO: *Els cofres del rei. Rendes i gestors de la batllia de Castelló (1366-1500)*. Pròleg de Guy Bois, 204 pp.

13. Ernest LLUCH: *La via valenciana*. Segona edició. Pròleg, epíleg i bibliografia de Vicent Soler, 398 pp.
14. Núria SALES: *De Tuïr a Catarroja. Estudis sobre institucions catalanes i de la Corona d'Aragó (segles XV-XVII)*, 232 pp.
15. Josep PICH I MITJANA: *El Centre Català. La primera associació política catalanista (1882-1894)*. Pròleg d'Agustí Colomines i Companys, 298 pp.
16. Albert BALCELLS & Enric PUJOL: *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. I (1907-1942)*, 396 pp.
17. Immaculada DOMÈNECH SUBIRANAS & Federico VÁZQUEZ OSUNA: *La repressió franquista a l'àmbit local. Manlleu (1939-1945)*. Segona edició. Pròleg d'Antoni Segura i Mas, 302 pp.
18. Enric PUJOL: *Història i reconstrucció nacional. La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila (1894-1971)*, 370 pp.
19. Manuel ARDIT: *Creixement econòmic i conflicte social. La foia de Llombai entre els segles XIII i XIX*, 650 pp.
20. Miquel PÉREZ LATRE: *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II. Política, administració i territori*. Pròleg d'Ernest Belenguier, 332 pp.
21. Federico VÁZQUEZ OSUNA: *La rebel·lió dels tribunals. L'Administració de justícia a Catalunya (1931-1953). La judicatura i el ministeri fiscal*. Pròleg d'Antoni Segura i Mas, 320 pp.
22. Josep TERMES: *Misèria contra pobresa. Els fets de la Fatarella del gener de 1937: un exemple de resistència pagesa contra la col·lectivització agrària durant la Guerra Civil*, 288 pp.
23. James CASEY: *La terra i els homes. Els Països Valencians a l'època dels Àustriacs*. Pròleg de Manuel Ardit, 340 pp.
24. Ricard Camil TORRES FABRA: *Camp i política. La Falange en una comunitat rural valenciana (la Ribera Baixa)*. Pròleg de Pelai Pagès, 252 pp.
25. Xavier FERRÉ I TRILL: *De la nació cultural a la nació política. La ideologia nacional d'Antoni Rovira i Virgili*. Pròleg d'Anna Sallés, 254 pp.
26. Josep PICH I MITJANA: *Valentí Almirall i el federalisme intransigent*. Pròleg de Marició Janué i Miret, 310 pp.
27. Santiago IZQUIERDO BALLESTER: *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d'esquerres, 1904-1931*. Pròleg de Josep Termes, 226 pp.
28. Òscar JANÉ CHECA: *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-700)*. Pròleg d'Antoni Simon i Tarrés i Jean-Pierre Amalric, 540 pp.

29. Arnau GONZÀLEZ I VILALTA: *La nació imaginada. Els fonaments dels Països Catalans (1931-1939)*, 380 pp.
30. Òscar JANÉ I CHECA: *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*. Pròleg d'Antoni Simon i Tarrés i Jean-Pierre Amalric, 462 pp.

els llibres del contemporani

1. Rosa MONTORIOL I SABATÉ: *Ferran Soldevila (1894-1971). Una aproximació biobibliogràfica*. Pròleg d'Emili Giral i Raventós, 148 pp.
2. Norberto BOBBIO: *Dreta i esquerra. Raons i significats d'una distinció política*. Pròleg de Joan Subirats, 152 pp.
3. Jaume COMELLAS I COLLEDEFORN: *Aquí hi ha gana! Debat sobre la marginació social a Barcelona*. Pròleg de Manuel Vázquez Montalbán. Epíleg de Jaume Lorés, 184 pp.
4. Francesc ROCA: *El miracle europeu i la via asiàtica. Viatges entorn de la modernitat*, 206 pp.
5. Ricard PÉREZ CASADO: *Conflicte, tolerància i mediació. Onze conferències de l'Administrador europeu a Mostar*. Presentació de Javier Solana Madariaga, 86 pp.
6. Isaiah BERLIN: *Entre la filosofia i la història de les idees. Una conversa amb Steven Lukes*. Introducció de S. Lukes: «El singular i el plural», 104 pp.
7. J. GARCÉS, F. RÓDENAS, S. SÁNCHEZ i I. VERDEGUER: *Política social, exclusió i pobresa a Rússia*, 130 pp.
8. Pere MAYOR: *Un país amb futur. Converses amb Víctor G. Labrado*. Pròleg de Ramon Lapiedra, 2a ed., 124 pp.
9. Norbert BILBENY: *Política noucentista. De Maragall a D'Ors*, 160 pp.
10. Carles SANTACANA I TORRES: *El franquisme i els catalans. Els informes del Consejo Nacional del Movimiento (1962-1971)*. Segona edició, 148 pp.
11. Agustí COLOMINES I COMPANYYS: *Testimoni públic. Política, cultura i nacionalisme*. Pròleg de Francesc-Marc Álvaro, 286 pp.
12. Andreu MAYAYO I ARTAL: *La ruptura catalana. Les eleccions del 15-J del 1977*, 286 pp.
13. Joan FUSTER: *De viva veu. Entrevistes (1952-1992)*. Edició a cura d'Isidre Crespo. Pròleg d'Enric Sòria, 456 pp.
14. Pilar PARCERISAS: *Art & Co. La màquina de l'art*. Pròleg de Manuel Guerrero, 208 pp.

15. Josep Lluís BLASCO: *La nau del coneixement*. Edició a cura de Jesús Alcolea i Xavier Sierra. Pròleg d'Enric Casaban i Tobies Grimaltos, 406 pp.
16. Jordi SEBASTIÀ: *El parany cosmopolita. Una mirada a les arrels ideològiques de la globalització*, 180 pp.
17. Simona SKRABEC: *L'atzar de la lluita. El concepte d'Europa Central al segle XX*, 272 pp.
18. Agustí COLOMINES & Vicent S. OLMOS (eds.): *Pensar la contemporaneïtat. Divuit entrevistes sobre la història*, 368 pp.
19. Pau VICIANO: *El regne perdut. Quatre historiadors a la recerca de la identitat valenciana*, 162 pp.
20. Rodolf LLORENS I JORDANA: *Catalunya des de l'esquerra. Una lectura moderna i popular de la cultura nacional*. Edició a cura de Joan Cuscó i Clarasó, 174 pp.
21. Gemma SANGINÉS & Àngel VELASCO (eds.): *Identitats. Convivència o conflicte?*, 130 pp.

el món de les nacions

1. François THUAL: *Els conflictes identitaris*, 184 pp.
2. Alfons CUCÓ: *Els confins d'Europa. Nacionalisme, geopolítica i drets humans a la Mediterrània oriental*, 190 pp.
3. Ernest GELLNER: *Nacionalisme*, 112 pp.
4. Liah GREENFELD: *Nacionalisme i modernitat*, 196 pp.
5. Daniele CONVERSI: *La desintegració de Iugoslàvia*, 212 pp.
6. Miroslav HROCH: *La naturalesa de la nació*, 182 pp.
7. Anthony D. SMITH: *La nació en la història*, 132 pp.
8. Gérard BOUCHARD: *La nació quebequesa: futur i passat*, 204 pp.
9. Josep R. LLOBERA: *La teoria del nacionalisme a França*, 162 pp.
10. Benedict ANDERSON: *Comunitats imaginades. Reflexions sobre l'origen i la propagació del nacionalisme*. Edició revisada i ampliada, 260 pp.
11. Albert MONCUSÍ I FERRÉ: *Fronteres, identitats nacionals i integració europea. El cas de la Cerdanya*. Pròleg de Joan J. Pujadas, 258 pp.

personatges

1. Enric PUJOL: *Ferran Soldevila i els fonaments de la historiografia catalana contemporània*. Pròleg d'Antoni Simon i Tarrés, 370 pp.

2. Albert FORMENT: *Josep Renau. Història d'un fotomuntador*. Pròleg d'F. J. Yvars, 388 pp.
3. Joaquim FERRER: *Francesc Layret (1880-1920)*. Pròleg de Josep M. Álvarez, 224 pp.
4. Felip CID: *Memòries inútils*, 340 pp.
5. Santiago IZQUIERDO: *Pere Coromines (1870-1939)*. Pròleg de Josep Termes, 262 pp.
6. Josep POUS I PAGÈS: *Dietaris i memòries de l'exili*. Edició a cura de M. Àngels Bosch, 286 pp.
7. Manuel SANCHIS GUARNER: *Lletres de resistència (1939-1981)*. Presentació d'Antoni Ferrando. Ed. a cura de Santi Cortés, 426 pp.

textos clàssics

1. JAUME I: *Llibre dels fets*. Introducció i versió modernitzada a cura d'Antoni Ferrando i Vicent Josep Escartí, 334 pp.

actes de congressos

1. *Els catalans a Espanya, 1760-1914*. M. Teresa Pérez Picazo, Antoni Segura i Mas i Llorenç Ferrer i Alòs (eds.). Actes del Congrés «Els catalans a Espanya» (Barcelona, 21 i 22 de novembre de 1996), 504 pp.
2. *Sense memòria no hi ha futur*. Actes de les III Jornades de Joves Historiadors i Historiadores de la Universitat de Barcelona (Barcelona, 13, 14 i 15 de març del 2003), 400 pp.

revistes de l'editorial afers

- Afers. Fulls de recerca i pensament* (quadrimestral).
El Contemporani. Arts Història Societat (semestral).
Arxius de Ciències Socials (semestral).
Fonaments. Prehistòria i món antic als Països Catalans (anual).

